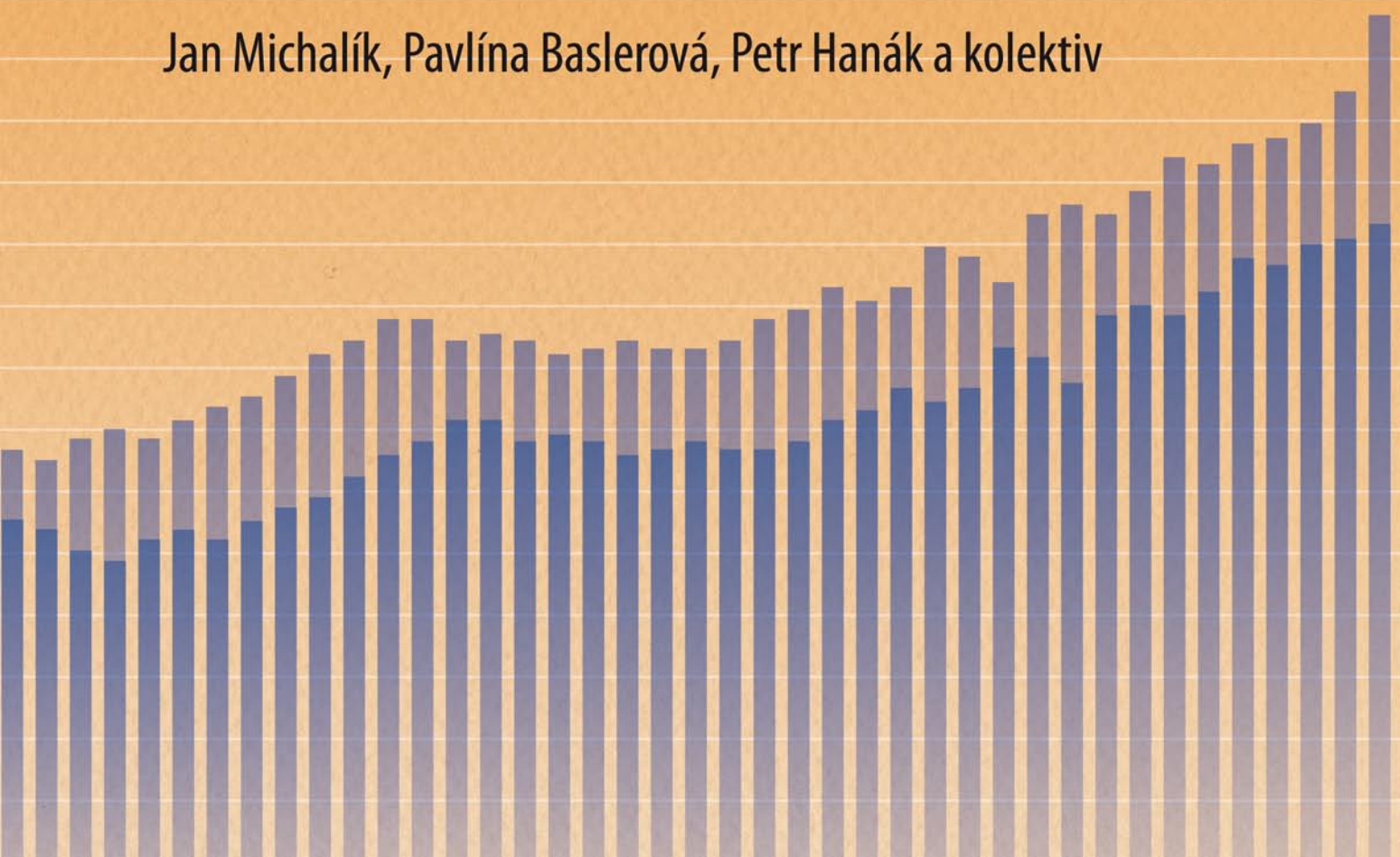

Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část I.

Hmotněprávní a procedurální standards, dokumentace a vybrané vzory v činnosti SPC

Jan Michalík, Pavlína Baslerová, Petr Hanák a kolektiv

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Inovace činnosti SPC při posuzování speciálních vzdělávacích potřeb
reg. č.: CZ.1.07/1.2.00/14.0020

Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část I.

(hmotněprávní a procedurální standardy,
dokumentace a vybrané vzory v činnosti SPC)

Jan Michalík, Pavlína Baslerová, Petr Hanák a kol.

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Olomouc 2012

Oponenti:

PhDr. Marta Teplá

Mgr. Alena Kohoutová

Autorský tým:

doc. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

PaedDr. Petr Hanák, Ph.D.

PaedDr. Pavlína Baslerová

Mgr. Eva Čadová

Mgr. Renáta Vrbová, Ph.D.

Mgr. Jana Horáková

prof. PhDr. PaedDr. Miloň Potměšil, Ph.D.

Mgr. Zuzana Ličeníková

Mgr. Miloš Kostka

Mgr. Zuzana Žampachová

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost

1. vydání

© Jan Michalík, Pavlína Baslerová, Petr Hanák a kol., 2012

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2012

ISBN 978-80-244-3050-8

Obsah

Úvod.....	7
1 Význam standardizace činností a diagnostiky v SPC	9
1.1 Katalog a Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disabilit a zdraví	10
2 Speciálněpedagogická a psychologická diagnostika.....	12
2.1 Speciálněpedagogická a psychologická diagnostika.....	12
2.2 Diagnostický postup a metody u vyšetření ve speciálněpedagogickém centru	13
2.2.1 Typy zakázek	13
3 Diagnostické metody.....	16
3.1 Nepřímé diagnostické údaje	16
3.2 Přímé zdroje, diagnostické postupy	17
3.3 Testování	19
3.3.1 Psychologické vyšetření	19
3.3.2 Speciálněpedagogické vyšetření.....	20
3.3.3 Diagnostika předškolního věku (školní zralost).....	22
4 Standardy činnosti speciálněpedagogických center.....	25
4.1 Provozní standardy SPC.....	25
4.1.1 Personální obsazení SPC	25
4.1.2 Prostorový a materiální standard činnosti SPC	30
4.1.3 Počty pracovníků a klientů ve vztahu k financování SPC.....	32
4.1.4 Řešení stížností na služby poskytované SPC	33
5 Právní úprava činnosti SPC.....	35
5.1 Význam právní regulace procesu poradenství a diagnostiky	35
5.2 Vybrané instituty právních odvětví a činnost poradenských pracovníků SPC	38
5.2.1 Rodinné právo	38
5.2.2 Občanské právo	40
5.2.2.1 Způsobilost k právním úkonům fyzické osoby.....	40
5.2.2.2 Ochrana osobnosti a osobních údajů	41
5.2.3 Správní právo a trestní právo.....	43
5.3 Oznamovací povinnost poradenských pracovníků.....	47
5.4 Právní úprava existence a činnosti školských poradenských zařízení	49
5.4.1 Školský zákon.....	49
5.4.1.1 Definice školských poradenských zařízení	49
5.4.1.2 Úkoly a činnost ŠPZ ve vztahu ke SpecVP dětí, žáků a studentů	50
5.4.2 Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb.....	52
5.4.3 Vyhláška MŠMT č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách	54
5.4.4 Vyhláška MŠMT č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách s maturitní zkouškou	54
5.5 Úplný přehled právních situací, v nichž je vyžadováno stanovisko SPC	56
5.6 Procedurální podmínky poskytování poradenských služeb	57
5.6.1 Rozsah a obsah činnosti ŠPZ a jejich vymezení dle vyhlášky č. 72/2005 Sb... 59	59
5.6.1.1 Pedagogicko-psychologická poradna (dále jen „poradna“)... 59	59

	5.6.1.2	Speciálněpedagogické centrum	60
	5.6.1.3	Škola	60
5.7		Standardní činnosti SPC	61
	5.7.1	Standardní činnosti speciální	62
		5.7.1.1 Centrum pro žáky s vadami řeči	62
		5.7.1.2 Centrum pro žáky se zrakovým postižením	62
		5.7.1.3 Centrum pro žáky se sluchovým postižením	62
		5.7.1.4 Centrum pro žáky s tělesným postižením	63
		5.7.1.5 Centrum pro žáky s mentálním postižením	63
		5.7.1.6 Centrum pro žáky s poruchami autistického spektra	64
	5.7.2	Návrh nového pojetí standardů činnosti SPC	64
5.8		Nedostatky v legislativním zakotvení činnosti školských poradenských zařízení	67
	5.8.1	Procesněprávní postavení subjektů v poradenství	68
6		Průběh poskytovaných služeb, činnosti jednotlivých pracovníků	70
	6.1	Činnosti jednotlivých pracovníků SPC	71
	6.2	Žádost o službu SPC	74
	6.3	Informovaný souhlas	74
	6.4	Práce se žákem a jeho zákonným zástupcem	76
		6.4.1 Přímá práce se žákem	76
		6.4.2 Nepřímá práce se žákem	77
	6.5	Zpráva z vyšetření	77
	6.6	Doporučení vyrovnávacích a podpůrných opatření	80
		6.6.1 Podpůrná opatření při vzdělávání žáků se SVP ze strany školy	80
		6.6.2 Primární podpora	80
		6.6.3 Sekundární podpora	81
	6.7	Frekvence diagnostiky a rediagnostiky	81
	6.8	Edukace a reedukace v SPC	81
	6.9	Administrativa vedená v SPC v souvislosti s klientem	84
7		Ochrana osobních údajů – práce s důvěrnými osobními údaji	86
	7.1	Základní podmínky zpracování citlivých údajů (§ 9)	87
	7.2	Základní podmínky zpracování osobních údajů (§ 5)	87
	7.3	Základní principy informování subjektu při shromažďování osobních údajů (§ 11)	88
	7.4	Základní postupy při likvidaci osobních údajů (§ 20)	88
	7.5	Základní principy zabezpečení ochrany osobních údajů (§ 13)	88
	7.6	Doporučený text dohody o mlčenlivosti pracovníka SPC	91
8		Etické a profesní zásady práce v SPC	93
	8.1	Desatero zásad přístupu ke klientům a vedení poradenského procesu	94
	8.2	Podmínky vedení poradenských aktivit	95
9		Doporučení k jednotlivým vzdělávacím opatřením	96
	9.1	Doporučení k zařazení do formy speciálního vzdělávání	96
	9.2	Doporučení k vyjádření míry podpůrných opatření	97
	9.3	Doporučení SPC k zajištění podpůrných služeb asistenta pedagoga	97
	9.4	Doporučení ke vzdělávání s podporou IVP	98
	9.5	Doporučení k úpravě přijímacího a závěrečného „řízení“ na střední školy	98
	9.6	Doporučení k odkladu povinné školní docházky	99

10	Doporučené formuláře v činnosti SPC.....	100
10.1	Ambulantní kniha.....	100
10.2	Protokol.....	102
10.3	Žádost o poskytnutí poradenských služeb.....	104
10.4	Informovaný souhlas.....	106
10.5	Zpráva z vyšetření.....	108
10.6	Doporučení ke vzdělávání žáka se SVP.....	110
10.7	Doporučení k integraci pro zřizovatele školy.....	111
10.8	IVP dítěte, žáka, studenta se SVP – část zpracovávaná v SPC.....	112
11	Přehled SPC ČR.....	114
11.1	Přehled SPC v roce 2011.....	115
12	Kontakty na spolupracující instituce na národní úrovni.....	116
	Závěr.....	117
	Příloha: Návrh Etického kodexu pracovníků SPC ČR.....	118
	Seznam používaných zkratk.....	121

Úvod

Jan Michalík, Petr Hanák

Speciálněpedagogická diagnostika a poradenství tvoří rozhodující část činnosti školských poradenských zařízení určených pro potřeby dětí, žáků a studentů (dále jen žáci) se zdravotním postižením. V ČR dnes působí více než 120 SPC, které poskytují služby cílové skupině žáků se zdravotním postižením. Výstupy jejich činnosti slouží žákům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením a také dalším orgánům veřejné správy. SPC se dnes vyjadřují k několika desítkám situací, které jsou vázány na vzdělávací potřeby daného žáka.

Ústava ČR zaručuje nediskriminační přístup ke vzdělávání. Školský zákon stanoví další pravidla rovného přístupu ke vzdělání a ke vzdělávacím službám. Mezi nimi i ke službám školských poradenských zařízení. Naplnění této podmínky je možné za splnění řady předpokladů. Základní podmínkou je teritoriální dostupnost služeb školského poradenského zařízení, kombinovaná s obsahovou připraveností poskytnout kvalitní a komplexní službu žákovi s daným druhem (stupněm) zdravotního postižení. Tento úkol zákon ukládá naplnit krajským úřadům.

Naplněním rovného přístupu je i zajištění práva na jednotné, objektivní, standardní, a tím i srovnatelné posouzení speciálních vzdělávacích potřeb (dále i jen SpecVP) každého žáka v kterékoliv části ČR. Toto právo je důležité z hlediska rovnosti žáků. Neméně významné je i pro orgány veřejné správy jednotlivých stupňů (MŠMT, kraje, obce), které mají zákonem danou působnost vytvářet podmínky pro naplnění vzdělávacích potřeb žáků.

Uvedené je základním východiskem tvorby první části *Katalogu posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb*, který je obsažen v této knize. Autorský kolektiv desítek odborníků ze SPC, škol určených pro žáky se zdravotním postižením, vysokých škol a dalších specialistů vypracoval *sui genesis* metodiku (manuál činnosti) odborného pracovníka SPC pro posuzování SpecVP žáka.

Odborná veřejnost působící ve speciálněpedagogickém poradenství zná dobře problematiku své činnosti. Za takřka sedmnáct let existence prokázaly SPC nejen své opodstatnění, ale také svoji nezastupitelnost. Jestliže první léta činnosti byla charakterizována postupným budováním sítě z hlediska teritoriálního a rozvíjely se metodické postupy činnosti center i jejich pracovníků, potom v období po přijetí školského zákona z roku 2005 začíná narůstat požadavek standardizace činností center, srovnatelnosti jejich výstupů – a v souvislosti s rozvojem zejména lékařských a psychologických disciplín stoupají i nároky na věcnou správnost a odbornou přesnost nástrojů speciálněpedagogické diagnostiky.

Snahou autorských týmů nebylo vytvořit do posledního místa zaplněný „jízdni řád“ diagnostiky a poradenství. Vycházejíce z vlastních zkušeností a opření o nosnou metodologii *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví* předkládáme odborné veřejnosti možnou metodologii činnosti SPC a jejich pracovníků v segmentu posuzování SpecVP žáků. V žádném případě nejde o formální a neorganické sjednocování „za každou cenu“, či dokonce popření individuálního a lidského potenciálu jednotlivých odborníků. Opak je pravdou. Speciálněpedagogické poradenství, speciálněpedagogická diagnostika jsou natolik složitým fenoménem, že i po vypracování sjednocující metodiky zůstává v rukou odborných pracovníků dostatečný prostor pro vlastní uvážení, akceptaci místních, časových a věcných specifik dané poradenské (diagnostické) situace.

V každodenní praxi se však přesvědčujeme, že sami poradenští pracovníci vítají potřebnou standardizaci dokumentace SPC, procedurálních postupů, používání informovaného souhlasu, ale hlavně doporučených diagnostických nástrojů a postupů u stejných či srovnatelných zdravotních stavů (postižení) žáků.

Z praktického hlediska je **Katalog členěn do dvou obsahových částí**. První část Katalogu (předkládaný text) bude společná pro všechny druhy SPC. Část druhá představuje vlastní „manuál speciálněpedagogické diagnostiky“ a je zpracována samostatně pro šest základních skupin zdravotních postižení.

Jedná se o postižení mentální, tělesná, zraková, sluchová, o narušení komunikační schopnosti a poruchy autistického spektra.

První část *Katalogu* je věnována popisu procedurálních aspektů průběhu speciálněpedagogického poradenství a diagnostiky, vztahům subjektů tohoto poradenství. Vychází z platné právní úpravy dané zejména školským zákonem a vyhláškami Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Zahrnuje výčet činností (vyjádření, stanovisek, zpráv), které SPC poskytují, věnuje se vztahům mezi klientem SPC a centrem či jeho pracovníky (např. zahájení poskytování služby, žádost o službu, tzv. informovaný souhlas, doporučená frekvence diagnostiky a rediagnostiky, edukace a reedukace v SPC, ochrana osobnosti a osobních údajů v činnosti SPC atd.). Uvedeny jsou i základní etické zásady činnosti pracovníka SPC. Dále jsou uvedeny příklady (vzory a doporučení) nejčastějších formálních výstupů či podob činnosti SPC. Jedná se např. o zprávu z vyšetření, informovaný souhlas, ambulantní knihu, knihu výjezdů. Je zpracován možný obsah spisové dokumentace a varianty vyjádření (stanovisko, doporučení, souhlas) SPC k jednotlivým vzdělávacím opatřením a poskytování jednotlivých druhů speciálněpedagogické podpory. V závěru této části je podán návrh „Organizačního, materiálního a personálního standardu“ existence SPC a rámcově je zmíněn i vzdělávací standard a význam supervizní činnosti v rámci sítě SPC. Zcela v závěru uvádíme i přehled kontaktů na další SPC v ČR a údaje o dalších spolupracujících institucích či organizacích občanů se zdravotním postižením.

1 Význam standardizace činností a diagnostiky v SPC

Jan Michalík, Petr Hanák

Ve složitém systému řešícím diagnostiku SpecVP (a širěji poradenství) pro skupinu žáků se zdravotním postižením se již dlouhou dobu setkáváme se snahami o „zpřesnění“ postupů jednotlivých poradenských zařízení na území celé ČR. Pojmy jako standardizace, efektivita či přesnost již nejsou vnímány jako administrativně direktivní přístup, ale stále více subjektů působících v poradenství si uvědomuje, že se jedná o zásadní předpoklad dalšího rozvoje jejich činnosti. Již jsme uvedli, že standardizace činností, postupů a diagnostiky realizovaných v SPC je důležitá i pro naplnění práva klientů na rovný přístup k těmto službám na území celé republiky. Neméně důležitá je i pro fungování těchto pracovišť, aniž by bylo zasahováno do kompetencí zřizovatelů a vedoucích pracovníků těchto zařízení.

V praxi se můžeme setkat i s názory zpochybňujícími potřebu obdobného (srovnatelného) hodnocení obvyklých poradenských (vzdělávacích) situací. Zpravidla se poukazuje na jedinečnost a neopakovatelnost životní a z ní vyplývající speciálněpedagogické situace daného žáka-klienta. S tímto názorem lze zčásti souhlasit. Ovšem nemůže obstát ve světle zkušeností spolupracujících oborů diagnostiky – medicíny a psychologie (a nejen jich). Příkladem budiž posudková činnost lékařů správ sociálního zabezpečení. Také oni musí postupovat jedinečně a s důrazem na individuální posouzení stavu (potřeb a dopadů) zdravotní situace na konkrétní a jedinečnou bytost. Rámec jejich činnosti však netvoří metodika či doporučení, nýbrž závazná norma v podobě zákona a prováděcí vyhlášky ministerstva práce a sociálních věcí. Je třeba si uvědomit, že výsledkem diagnostiky (a závěrečné zprávy) zmíněného lékaře je téměř vždy přiznání finančního nebo věcného benefitu (např. částečný invalidní důchod, příspěvek na provoz motorového vozidla apod.). Výsledkem procesu speciálněpedagogické diagnostiky je také posudkový závěr, na jehož základě obdrží klient benefit v řádu několika desítek tisíc korun ročně. Je nezpochybnitelným právem klienta a nezpochybnitelnou povinností veřejné správy zajistit, aby posuzování SpecVP bylo čitelné, transparentní, zjednodušeně řečeno objektivní a porovnatelné na celém území ČR.

Diagnostické nástroje, které máme dnes standardizovány, jsou většinou doménou psychologů, speciální pedagogové mnoho validních diagnostických nástrojů nemají. Při stanovení speciálněpedagogické diagnózy jsou tak speciální pedagogové často odkázáni na pozorování. I to může být jeden z důvodů, proč speciální pedagogové často nechtějí ve svých zprávách z vyšetření uvádět, pomocí jakých diagnostických nástrojů stanovili vlastní speciálněpedagogickou diagnózu. Pozorováním a komparací (obecně klinickými metodami) lze stanovit mnohé. Lze tak zúročit a promítnout i zkušenosti praxe. Nelze však touto metodou postupovat tam, kde se užití objektivních a standardizovaných postupů nabízí. Je žádoucí oba přístupy vytěžovat a vhodně kombinovat.

Nezapomínejme také na situaci začínajících poradenských pracovníků SPC. Většina z nás si dokáže vybavit situaci prvních měsíců a let po nástupu do poradenské praxe. Stávající personální vybavení našich pracovišť nevytváří příliš předpokladů pro cílené provázení začínajících pracovníků. Také supervize je stále v počátcích. Pro začínající pracovníky může mít metodický rámec jejich činnosti, kterým je tento Katalog posuzování míry SVP, opravdu velký význam.

Požadavek standardizace činnosti SPC se však stále více objevuje i ve vyjádřeních představitelů veřejné správy v oblasti školství. Požadavek je logický, a to nejen v současném období, provázeném rozpočtovými omezeními a restrukturalizací výdajů (i organizačních složek) rezortu školství. Bez fundovaného podkladu umožňujícího srovnatelné výstupy činnosti SPC na celém území ČR není možno daný subsystém poradenství efektivně rozvíjet a spravovat.

Standardizace neznamená popření individuality. Každé poradenské pracoviště, každý poradenský pracovník má v navrženém systému dostatek možností, aby, opřen o nosnou metodologii posuzování míry SVP, realizoval svůj odborný potenciál a nabyté profesní zkušenosti.

Jestliže však chceme do budoucna uvažovat o posílení role SPC při naplňování SpecVP dětí a žáků se zdravotním postižením, o zvýšení jejich role jako nezbytného průvodce vzděláváním této skupiny žáků, potom je nutno si uvědomit, že standardizace jejich činností je nezbytná. Bez ní není možno trvale zajistit obligatorní požadavky na kvalitu výstupů SPC. Ve skutečnosti jde o následující principy (zásady) činnosti SPC, jejichž naplnění a případně rozvoj nejsou bez potřebné standardizace (procedurální, diagnostické) v zásadě možné:

- **Nediskriminace, spravedlnost a rovný přístup** – zásadní a logický požadavek vyplývající z mnohovrstevnatosti poradenských situací stejně jako z různorodosti klientů služeb ŠPZ. V obecných zásadách (např. školský zákon) je tento požadavek uveden, současný systém však nedisponuje pravidly (pojistkami) zajišťujícími jeho bezpodmínečné naplnění.
- **Odbornost a kvalita** – má být zajištěna způsobem a v rozsahu, který odpovídá současnému poznání participujících věd na straně jedné a možnostem společnosti na straně druhé. Jejím naplněním je mj. systém kvalifikačních, akreditačních či atestačních pravidel, která musí být v rámci činnosti SPC vypracována a dodržována. Což opět nelze zajistit bez standardizace jejich činnosti.
- **Efektivita a dostupnost** – efektivitou činnosti rozumíme nejen příslušné teritoriální (dnes nedostatečné) zajištění služeb SPC, nýbrž zejména takový způsob nakládání s výsledky činnosti SPC, který je efektivní – jak z pohledu finanční náročnosti, tak z pohledu míry naplnění SpecVP klienta ve vzdělávání. Vymahatelnost závěrů speciálněpedagogické diagnostiky je obecně ve stávajícím systému velmi malá.
- **Nestrannost a nezávislost** – standardizace činnosti SPC umožní zvýšit jejich prestiž, vytváří předpoklady pro nestranné posouzení míry SVP – bez ohledu na přání, doporučení či intervence zúčastněných subjektů. Kvalitní metodologie (standardizace) činnosti chrání SPC a jejich pracovníky před neoprávněnými požadavky a zásahy do činnosti ostatních subjektů.
- **Hospodárnost** – pouze systém disponující vnitřní koherencí, jednotnou metodologií doplněnou přehlednými a standardizovanými výstupy může zajistit, aby veřejné výdaje používané na zajištění činností SPC v maximálně možné míře pokrývaly potřeby uživatelů a přitom nedocházelo k neúčelnému vynakládání (zdvojená vyšetření, diagnostika, kterou se posléze nikdo neřídí, apod.).
- **Kontinuita a spolupráce** – zvyšuje se migrace obyvatel ve společnosti, přechod klientů z působnosti jednotlivých center k dalším. Standardizace činnosti při posuzování SVP těchto žáků umožní lepší součinnost a navazující péče poradenských pracovišť. Do budoucna není vyloučeno ani lepší využití činnosti SPC, např. při definování možností (míry) pracovního potenciálu klientů apod.
- **Rozvoj a kvalita** – pouze vypracovaná a obecně používaná metodologie činnosti dává předpoklad dalších úprav a zkvalitnění tohoto segmentu poradenských zařízení. Z celostátního hlediska nelze rozvíjet systém, který nemá definovány základní náležitosti své činnosti (normativnost, srovnatelnost, transparentnost). Např. dlouhodobě diskutovaný problém odvolacího (revizního) pracoviště úzce souvisí s jednotnou metodologií posuzování SVP.

1.1 Katalog a Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disabilit a zdraví

Procedurální standard činností v SPC a také standard v používání formulářů a dokumentace je možno považovat za jistý „obal“, tj. formální stránku činnosti SPC. Jeho naplněním pak je vlastní diagnostická činnost a doporučení odpovídajících vzdělávacích opatření. Ta zahrnuje širokou škálu opatření, např. doporučení kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, metody práce nebo přidělení dalších prostředků speciálněpedagogické podpory.

V SPC pracujeme s dětmi a žáky se zdravotním postižením, naše závěry a doporučení často vycházejí ze závěrů a doporučení odborných lékařů. Lékařské diagnózy jsou uváděny v číselném označení daném Mezinárodní klasifikací nemocí (dále jen MKN). Na základě Sdělení Českého statistického úřadu jsou lékaři od 1. 7. 2010 zavázáni používat ve své práci Mezinárodní klasifikaci funkčního omezení, disability a zdraví (dále jen MKF).¹ Žáci se zdravotním postižením budou tedy nově lékaři posuzováni podle funkčního omezení, nikoliv jen podle diagnózy. Práce na tvorbě katalogu „posuzování míry SVP u dětí a žáků se zdravotním postižením“ podle jednotlivých zdravotních postižení má za cíl reagovat na tento vývoj a provázat naši „školskou“ diagnostiku s uvedenou MKF. S využitím doporučených standardizovaných diagnostických nástrojů (na kterých se shodla odborná praxe) a za použití speciálně vytvořeného softwaru budou závěry našich odborných vyšetření jednotlivých oblastí (domén) převedeny pro lepší vizualizaci do kruhového grafu a také do procentuálního vyjádření funkčního omezení (úbytku) způsobilosti dítěte, žáka ve vztahu ke vzdělávání. V případě procentuálního vyjádření vzdělávacích předpokladů v intervalu 0–100 % by pak byli žáci objektivně a srovnatelně zařazeni do čtyř stupňů pedagogické a speciálněpedagogické podpory.

I. stupeň (1–25 % funkčního omezení – nízká míra podpory),

II. stupeň (26–50 % funkčního omezení – vyšší míra podpory),

III. stupeň (51–75 % funkčního omezení – vysoká míra podpory),

IV. stupeň (76–100 % funkčního omezení – nejvyšší [mimořádná] míra podpory).

Uvedený přístup přesněji a „spravedlivěji“ postihují skutečný rozsah a obsah SpecVP žáků se zdravotním postižením. Až dosud v českém školství používáme členění SpecVP, které nedostačuje potřebám praxe – a zejména potřebám klientů, dětí a žáků se zdravotním postižením. Stávající vymezení SVP v § 16 školského zákona považujeme za „horizontální výčet“ pojmů, jako je zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění a sociální znevýhodnění. Pro potřeby vzdělávacích institucí a zejména pro sofistikovanější klasifikaci míry SVP je nutno tento přístup považovat za překonaný. Stávající pokusy (viz několik návrhů úprav vyhlášky MŠMT č. 73/2005 Sb., o rozčlenění pojmu zdravotní postižení na zdravotní postižení „běžné“ a „těžké“) jsou snahou o definici míry SVP „shora“. Předložený soubor metod a postupů v Katalogu míry posuzování SVP (je obsahem Katalogů č. II – se zaměřením na jednotlivá zdravotní postižení) pak usiluje o dosažení přehledné, srovnatelné a spravedlivé klasifikace míry (hloubky) SVP nikoliv s použitím administrativních nástrojů, nýbrž s využitím odborného potenciálu, který speciálněpedagogická diagnostika a odborná zkušenost poradenských pracovníků v SPC u nás nabízí.

Využití principů a stavby MKF je logické. Nemá v současnosti fundovanější podklad, jehož by bylo možno využít jako *sui generis* základu, jenž svým významem přesahuje jednotlivá odvětví veřejné správy (školství, zdravotnictví, sociální věci) a jednotlivé vědní obory (medicína, psychologie, pedagogika).

Na závěr úvodní části uveďme shrnující: Katalog je průvodcem začínajícího a pomocníkem zkušeného odborného pracovníka SPC. Nemá za úkol nařizovat a omezovat – jeho cíl je jiný. Chce přispět ke zvýšení odborné prestiže speciálněpedagogické diagnostiky. A ve svém důsledku také pomoci při nalezení optimální vzdělávací cesty a podpůrných opatření poskytovaných žákům se zdravotním postižením. Všichni dobře víme, že dům se staví od základů. Stejně tak platí, že při vzdělávání žáků se zdravotním postižením je nutné začít dobrou a odborně kvalifikovanou speciálněpedagogickou diagnostikou.

¹ Sdělení Českého statistického úřadu č. 431/2009 Sb., o zavedení Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (MKF).

2 Speciálněpedagogická a psychologická diagnostika

Jana Horáková, Renata Vrbová

V následující kapitole jsou uvedené obecné a rámcové poznatky z oblasti speciálněpedagogické a psychologické diagnostiky. Jsou určeny jako obecný popis zmíněné problematiky a jako svého druhu uvození odborné tematiky, která je zpracována v rámci navazujících Katalogů č. II zaměřených na stanovení míry speciálních vzdělávacích potřeb u žáků dle jednotlivých druhů zdravotního postižení.

2.1 Speciálněpedagogická a psychologická diagnostika

Kvalitní diagnostika dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je jednou ze základních odborných aktivit SPC. Speciálněpedagogická diagnostika je proces zjišťování podmínek, průběhu a výsledků výchovy a vzdělávání jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami a určování vlivu postižení na jejich vychovatelnost a vzdělatelnost (Vašek, s. 19). Speciálněpedagogická diagnostika slouží k posouzení individuálních zvláštností dítěte, jeho speciálních vzdělávacích potřeb. Na základě výsledků je nastavován individuální vzdělávací plán, postupy při edukaci a reedukaci.

Psychologické vyšetření ve speciálněpedagogickém centru je realizováno za účelem posouzení mentální úrovně dítěte, tedy úrovně a struktury rozumových schopností, případně posouzení osobnosti dítěte. U starších dětí se mohou dále posuzovat styly a strategie učení.

Obvyklým výsledkem diagnostiky je diagnóza, ve speciální pedagogice to však může být posouzení určité funkce v daném období života. Předpokladem správné diagnózy je aplikace takových speciálněpedagogických a psychologických metod, které jsou validní (platné) a reliabilní (spolehlivé).

Diagnostická metoda je postup, prostřednictvím kterého se získávají takové poznatky o vyšetřované osobě, na základě kterých můžeme zformulovat diagnózu.

Diagnostické metody dělíme:

- podle toho, co sledují (úroveň vědomostí, vývoje řeči, chování, motoriky, návyků...),
- podle toho, jak to zjišťují (pozorování, explorační metody, diagnostické zkoušení, testy, orientační zkoušky smyslových orgánů, rozbor a hodnocení výsledků, kazuistické metody, přístrojové metody),
- podle toho, na co se zaměřují (výkonové, funkční, anatomicko-morfologické),
- podle toho, zda jsou zaměřené přímo na aktivity jedince nebo na související údaje (přímé, nepřímé),
- podle způsobu hodnocení získaných údajů (normativní, kriteriální) (Vašek, s. 45).

Diagnostika se liší podle typu SPC. Např. v SPC pro MR a PAS je nezbytné vyšetření rozumových schopností, naopak v SPC logopedickém není toto vyšetření vždy nutné. Základem pro diagnostiku žáků se smyslovým či tělesným postižením je vždy lékařská diagnóza.

Postup komplexního vyšetření je ve všech SPC obdobný, odlišují se diagnostické metody a nástroje, které jsou při diagnostice používány. Dle zaměření SPC je více času věnováno testům a zkouškám cíleným k danému typu postižení. Například oblast sebeobsluhy budeme sledovat především v SPC pro tělesně postižené, v SPC logopedickém nebo pro sluchově postižené zjišťujeme úroveň sebeobsluhy v prvním vyšetření spíše jen z anamnestických údajů od rodičů.

2.2 Diagnostický postup a metody u vyšetření ve speciálněpedagogickém centru

Vyšetření a administrace testových metod je pro dítě zátěžovou a ne zcela přirozenou situací. Schopnost dítěte adaptovat se na podmínky vyšetření je vysoce individuální, ve vybraných případech je vhodné realizovat sezení za přítomnosti zákonného zástupce (matky). Vyšetření probíhá nejčastěji prostřednictvím jednorázového sezení, u komplikovanějších případů je dítě s rodiči zváno opakovaně. Opakovaný kontakt s dítětem umožňuje přesnější stanovení závěrů vyšetření, rozvrhnutí testových metod tak, aby dítě nezatížily naráz, navázání lepšího kontaktu apod. Závěry vyšetření jsou projednány se zákonným zástupcem dítěte.

Součástí diagnostiky jsou dále uvedené metody, které speciální pedagog a psycholog volí dle typu zakázky, věku dítěte či předpokládané úrovně rozumových schopností. Interpretace výsledků vyšetření by měla být opatrná s ohledem na celkovou situaci.

2.2.1 Typy zakázek

Na začátku každého vyšetření stojí zakázka, tj. cíl, ke kterému má vyšetření sloužit. Zakázka vychází od objednatele vyšetření, nejčastěji zákonného zástupce žáka či v některých případech žáka samotného. Iniciátorem činností v rámci zakázky může samozřejmě být i školské poradenské zařízení či škola samotná, objednatelem však, v souladu s platnou legislativou, je zletilý žák či zákonný zástupce žáka nezletilého. Výjimkou jsou situace, kdy zakázku určí např. orgán sociálněprávní ochrany dítěte.

Vstupní (komplexní) vyšetření

Vstupní vyšetření se provádí při první návštěvě klienta v SPC. Proveďte se evidence klienta (zavedení spisu) a prvotní vyšetření. Zde záleží na jeho věku a obtížích, na tom, jestli je zakázka směřována k zařazení do péče SPC nebo k zařazení do školy, k odkladu školní docházky (dále jen OŠD)...

Pokud se jedná o komplexní vyšetření, tak je vyšetření speciálního pedagoga vždy doplněno vyšetřením rozumových schopností psychologem. Komplexní vyšetření se požaduje vždy při zařazení nebo přeřazení do školského zařízení, při změně vzdělávacího plánu a při doporučení k integraci.

Zařazení dítěte do mateřské školy (§ 34 školského zákona č. 561/2004 Sb.)

Ředitel mateřské školy (nebo mateřské školy pro jednotlivý typ postižení) může na základě písemného doporučení SPC (a žádosti rodičů) přijmout zdravotně postižené dítě do MŠ.

Posouzení školní zralosti, odklad školní docházky (§ 37, školského zákona č. 561/ 2004 Sb.)

SPC doporučuje řediteli ZŠ odklad školní docházky. Jedná se vždy o celkové posouzení školní zralosti a připravenosti. Bohužel dle platné legislativy může být nahrazeno vyšetřením odborného lékaře.

Doporučení k zařazení do optimálního vzdělávacího procesu

Vyšetření je prováděno buď před nástupem povinné školní docházky, nebo během ní, pokud se u dítěte projeví výrazné obtíže, vyžadující podstatnou změnu ve výuce. Vyšetření je vždy komplexní, včetně vyšetření rozumových schopností psychologem.

Doporučení ke vzdělávání dítěte, žáka a studenta se speciálními vzdělávacími potřebami (se zdravotním postižením)

Na žáky se zdravotním postižením se vztahují ustanovení vyhlášky č. 147/2011 Sb. Tito žáci mají ze zákona nárok na podpůrná opatření (využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních pomůcek...) zohledňující jejich vzdělávací potřeby. Speciální vzdělávání je poskytováno dětem a žákům, u kterých byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě vyšetření školským poradenským pracovištěm a jejich **rozsah a závažnost jsou důvodem k zařazení do režimu speciálního vzdělávání.**

Nejčastější formou speciálního vzdělávání je **individuální integrace** v běžné MŠ, ZŠ a SŠ. Pro individuálně integrovaného žáka se může stanovit **individuální vzdělávací plán** (§ 6 vyhlášky 147/2011 Sb.), který obsahuje údaje o poskytování individuální speciálněpedagogické (psychologické) péče, údaje o časovém a obsahovém rozvržení učiva, způsobu hodnocení žáka, vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka, seznam kompenzačních pomůcek, návrh na snížení počtu žáků ve třídě, předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků, závěry vyšetření poradenského pracoviště, jmenovité určení pedagogického pracovníka SPC, které bude se školou spolupracovat. Za zpracování IVP odpovídá škola (ředitel). Vypracovává se za pomoci příslušného SPC, které každého půl roku kontroluje jeho plnění.

Další formu vzdělávání představuje skupinová integrace, možné jsou i kombinace těchto forem.

Jiný způsob plnění povinné školní docházky

Jedná se o naplnění zákonného práva na vzdělávání ve dvou situacích. První je tzv. individuální vzdělávání (§ 41 školského zákona), kde školské poradenské zařízení podává „vyjádření“. Rozhoduje však ředitel školy. Ve druhém případě jde (§ 42 školského zákona) o vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením. Žádost o individuální vzdělávání dítěte podávají zákonní zástupci na kterékoliv ZŠ v ČR. Způsob vzdělávání podle § 42 stanoví krajský úřad, podmínkou je souhlas zákonného zástupce. Rolí SPC v tomto případě je zajistit odborné stanovisko a podklady k naplnění speciálního vzdělávacího plánu daného dítěte-žáka. Praktické naplnění tohoto práva není na území ČR jednotné.

Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením

Jedná se o vzdělávací opatření, které reaguje na odstranění dřívějšího institutu „osvobození od povinné školní docházky“ z právního řádu. V současnosti platí následující úprava: krajský úřad stanoví, se souhlasem zákonného zástupce, dítěti s hlubokým mentálním postižením takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučení školského poradenského pracoviště (SPC) a posouzení odborného lékaře. Krajský úřad zároveň zajistí odpovídající pomoc při vzdělávání (zejména pedagogickou a metodickou). Jde o vzdělávání žáků, jejichž zdravotní stav často neumožňuje přepravu do školy. Vzdělávání zabezpečuje speciální pedagog SPC nebo školy pověřené KÚ. V současnosti citelně abscentuje podrobnější vymezení obsahu i organizace daného způsobu plnění povinného vzdělávání.

Kariérové poradenství

Vyšetření týkající se profesního poradenství se zaměřuje na stanovení silných a slabých stránek osobnosti žáka. Zohledňuje se typ a stupeň zdravotního postižení a možnost uplatnění na trhu práce. U některých typech zdravotního postižení je třeba počítat s možným zhoršením zdravotního stavu.

Doporučení k závěrečným zkouškám, včetně zkoušky maturitní

V indikovaných případech je možné vydat doporučení k zohlednění obtíží k závěrečným zkouškám a k uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky. Bude se zpravidla jednat o studenty, kteří jsou vedeni na střední škole jako integrovaní.

Jiná vyšetření

Do této kategorie patří specifické zakázky, které většinou nesměřují k nastavení výchovně-vzdělávacích opatření, jsou to např. odborné posudky pro Českou správu sociálního zabezpečení.

3 Diagnostické metody

Jana Horáková, Renata Vrbová

V této kapitole je podán stručný popis pojmu diagnostických metod. Jedná se o souhrn činností, postupů, jejichž účelem je co nejpřesněji rozpoznat SpecVP žáka a míru jejich nezbytné podpory. Podrobnosti o metodách užívaných pro posouzení jednotlivých oblastí SpecVP žáka jsou podrobněji popsány v Katalozích č. II pro každý druh zdravotního postižení.

3.1 Nepřímé diagnostické údaje

Vstupní informace od rodičů

První informace získává pracovník, který přijímá zakázku (zpravidla sociální pracovníce). Ptá se na základní údaje, jako je jméno, datum narození, navštěvovaná škola, problém, se kterým se do SPC žák objednává. Tento pracovník by měl již při tomto, většinou telefonickém, kontaktu dokázat rozhodnout, zda se jedná o zakázku pro příslušné SPC nebo by bylo vhodnější klienta odeslat do jiného SPC, PPP či k odbornému lékaři. Při vstupním rozhovoru v SPC se ptáme, proč rodič do SPC přichází, s jakou zakázkou, jaké je jeho očekávání. Pro radu či potvrzení své domněnky. Při vstupním rozhovoru se zaměřujeme na popis problému, se kterým se na nás klient obrací. Zjišťujeme, jak dlouho problém trvá, jestli se provedla opatření k jeho zmírnění nebo odstranění. Jestli už bylo dítě vyšetřeno na jiném pracovišti, zda bylo odborně vedeno speciálním pedagogem. Jaká byla provedena opatření ve škole. Pokud možno získáváme informace od obou rodičů. V úvodním rozhovoru získáme cenné informace o rodičích, o jejich výchovných stylech, o situaci v rodině. Musíme mít na paměti, že klient ne vždy říká všechny informace, ne vždy zcela pravdivě, důležité informace často říká až při odchodu nebo až při dalších návštěvách. Při vstupním rozhovoru je dobré vyvarovat se rychlých závěrů, dle časových možností necháme co nejvíce hovořit rodiče a snažíme se je neovlivňovat. Přijetím vstupních informací od rodičů nezískáváme anamnézu.

Zdravotní dokumentace

U dětí se smyslovým nebo tělesným postižením je vyšetření odborným lékařem nezbytnou součástí diagnostického procesu. U některých diagnóz je vyšetření na odborném pracovišti rozhodující pro dobrou diferenciální diagnostiku.

Informace ze školy

Ještě před zahájením vyšetření nebo v jeho průběhu je vhodné vyžádat si na dítě posudek učitele ze školy, kterou navštěvuje. Poradenský pracovník může požádat písemně, osobně nebo telefonicky, vždy se souhlasem zákonného zástupce žáka. V některých SPC se využívá dotazník, v jiných se zvolená forma odpovědi nechává na učiteli. Pokud škola sama doporučí vyšetření, posudek na žáka posílá často po rodičích automaticky. Obvykle se ptáme na to, jak vidí učitel problém žáka, jestli jsou informovaní rodiče a jak problém vnímají, pokud škola využila nějaká vyrovnávací opatření, jaká opatření pro zmírnění nebo odstranění problému to byla. Zajímá nás charakteristika osobnosti dítěte, jeho zapojení do sociální skupiny, kooperace rodiny se školou. Při hodnocení informací získaných od učitele musíme pečlivě zvážit, zda se jedná jen o požadované informace nebo o hodnocení, které může být z různých důvodů zavádějící a může poradenského pracovníka negativně ovlivnit při stanovování vlastních závěrů.

Hodnocení portfolia, školní výkony

Při vstupním vyšetření si necháme předložit školní sešity, případně písemné práce ze školy. Můžeme tak posoudit, jaké výkony žák podává ve škole, např. při prověřování znalostí, na jaké úrovni je domácí příprava, zda se s klientem specificky pracuje, zda mu pomáhají s přípravou na školu rodiče. Pokud chceme sledovat nějakou oblast podrobněji (např. kresbu), můžeme si nechat předložit všechny výtvarné práce dítěte za určité období a můžeme provést portfoliovou diagnostiku kresby.

3.2 Přímé zdroje, diagnostické postupy

Anamnéza

Cílem získání anamnestických údajů je shromáždění a kategorizace podstatných údajů z minulosti, které pomáhají vysvětlit současnou situaci či problém. Vzhledem k věku vyšetřovaného dítěte je anamnéza získávána prostřednictvím výpovědi rodičů, nejčastěji matky. Jedná se tedy o tzv. **heteroanamnézu**.

V poradenské praxi je běžné, že anamnézu zjišťuje sociální pracovníce. Speciální pedagog nebo psycholog potom pouze s rodiči doplňuje tzv. „citlivá data“. V některých SPC zjišťuje anamnézu speciální pedagog nebo psycholog. Během anamnézy a rozhovoru s rodičem si již dopředu může udělat obrázek o výchovném prostředí, výchovných stylech, individuálních postojích rodičů.

Rodinná anamnéza:

- věk a vzdělání rodičů,
- sourozenci – pořadí, úspěšnost ve škole,
- zásadní zdravotní problémy rodičů, které by mohly mít vliv na postižení dítěte,
- rodinné klima a socioekonomické zázemí.

Osobní anamnéza:

- **prenatální období a perinatální období** – obtíže v těhotenství, nemoci, úrazy, nedonošenost nebo přenošenost, komplikace u porodu, porodní míra a váha, novorozenecká žloutenka...,
- **raný psychomotorický vývoj** – motorika (sezení, chůze), řeč – broukání, žvatlání, první slova, věty, sociální chování...,
- **návyky** – žádoucí i nežádoucí, režim spánku, jídlo, neurotické projevy (okusování nehtů apod.)...,
- **temperamentový a osobnostní vývoj** – introvert × extrovert, citová labilita, řešení zátěžových situací,
- **aktivity** – trávení volného času, hra, schopnost soustředit se, zájmy...,
- **zdraví a nemoci** – závažné choroby, časté infekty HCD, alergie...,
- **předškolní a školní vývoj** – začlenění do MŠ, ZŠ, nápadnosti v kolektivu, výchovné problémy, zaškolení, obtíže výchovného a vzdělávacího charakteru, současné obtíže ve škole, pokusy o řešení...,
- **aktuální obtíže** – jejich vznik, trvání, průběh, snaha o řešení, případná předchozí vyšetření...

Anamnéza od rodičů je ještě dle možností doplněna informacemi ze školy.

Pozorování

Pozorování ve speciální pedagogice zaujímá zvláštní místo. Tato metoda se dříve považovala za jediný prostředek k získávání poznatků o handicapovaných dětech. Diagnostik (speciální pedagog, psycholog) získává pozorováním velké množství údajů, které doplňuje poznatky získané rozhovorem s rodiči i dítětem a vyhodnocením testových metod. Pozorování projevů dítěte probíhá během celého vyšetření i mimo ně při pobytu v prostorách SPC. Diagnostik tedy může pozorovat dítě při rozhovoru, při řešení testových úloh, při hře i při interakci s rodiči.

Pozorování je podstatnou metodou při speciálněpedagogickém i psychologickém vyšetření, kdy důraz je kladen zejména na navázání kontaktu s dítětem, reakce při zadávání úkolů, jejich plnění, vyrovnávání se s neúspěchem apod. Sledujeme mimiku (výrazy emocí v obličeji), pantomimiku (pohyby celého těla), gestiku, řeč (intonace, množství, rychlost), projevy emocí, sociální chování, vztah k objektům a pomůckám při vyšetření, vztah k sobě (sebevědomí, sebehodnocení, aspirace). Důležité je zachytit v průběhu vyšetření co nejvíce postřehů prostřednictvím poznámek a zápisů, které můžeme později vyhodnotit.

Pokud je to možné, je vhodné doplnit informace pozorováním klienta v různém prostředí. Většinou se jedná o prostředí mateřské nebo základní školy, kde pozorujeme klienta při hře, učení, při interakci se spolužáky. Někdy může proběhnout návštěva v domácím prostředí. V některých případech je velmi vhodné využít techniku videonahrávek (např. u klientů s elektivním mutismem).

Rozhovor

Diagnostický rozhovor je chápán jako interakce dvou lidí (diagnostika a dítěte), která je východiskem, předpokladem a hlavním principem klinických metod. Často je to vedle pozorování jediná možná metoda pro další intervenci s dítětem.

Základní cíl rozhovoru je diagnostický, měl by přinést dostatečné množství informací pro posouzení vyšetřovaného dítěte.

Na začátku rozhovoru s dítětem se uplatňuje volný rozhovor, kdy se ptáme na zájmy, kamarády, školu, školku, domov. Teprve druhá část je více strukturovaná, zaměřená na problém dítěte. V první části volíme techniky otevřených otázek, ve druhé části spíše přímé otázky, odpověďové alternativy, sumarizaci, konfrontaci. Zakočení rozhovoru je opět zaměřeno spíše na neutrální téma a mělo by vést k celkovému zklidnění dítěte, aby si neodnášelo z vyšetření negativní pocity.

Rozhovor s rodiči, nejčastěji matkou, kdy mimo anamnestické údaje navíc zjišťujeme motivaci a účel vyšetření, postoje rodičů k řešenému problému. Je třeba brát v úvahu subjektivitu reakcí, vědomé či nevědomé zkreslení dané situace. Rodiče se často dělají „lepší“, nepřipouštějí si negativní emoce vůči dítěti, zamlčují konflikty v rodině apod.

Rozhovor s dítětem je zaměřený na zjištění jeho postoje, motivaci, zájmy, případně na sebenáhled řešeného problému.

Vhodný je zejména v některých případech **rozhovor s pedagogem** vyučujícím dítě, který může rozšířit objem potřebných informací o dítěti v jeho školním prostředí, a to o prospěchu, chování i vztazích v kolektivu vrstevníků a vztahu k autoritám.

Všechny informace získané prostřednictvím rozhovoru je třeba brát s určitou rezervou.

3.3 Testování

Testováním je míněno použití standardizovaných nástrojů, testů v rámci diagnostiky žáka. Skupinu standardizovaných nástrojů určených psychologům nejsou oprávněni používat jiní odborníci než psychologové s magisterským stupněm vzdělání v oboru psychologie. Nad závěry testování se samozřejmě mohou, a často to i dělají, setkat v rámci komplexního vyšetření odborníci z jiných oborů (speciální pedagog, psychiatr...).

3.3.1 Psychologické vyšetření

A) Vývojové škály

Účelem vývojových škál je zjištění vývojové úrovně dítěte do dvou až tří let věku. Posuzuje se, zda daná úroveň odpovídá normě nebo se opoždí, popřípadě jestli se neprojeví neurologické nebo smyslové poškození.

B) Testy inteligence

Testy inteligence jsou základní pomůckou při posuzování úrovně rozumových schopností dítěte. Mezi nejčastěji užívané testy inteligence patří v současné době **Wechslerova inteligenční škála pro děti (WISC-III)** – pro děti ve věku od 6 do 16 let, **Stanfordský Binetův inteligenční test**. **Test struktury inteligence** – umožňuje i skupinovou administraci a využívá se např. v poradenství při volbě povolání, je určen dětem starším 13 let.

Z novějších metod stojí za zmínku **Woodcock-Johnson International Editions** – baterie testů pro děti od 5 let, měřící kognitivní schopnosti v sedmi faktorech, a to krystalickou a fluidní inteligenci, krátkodobou a dlouhodobou paměť, sluchovou perцепci, vizuálně-prostorovou orientaci a procesuální rychlost. V diagnostice neverbálních schopností či vysokého nadání je vhodnou metodou rovněž **SON-R 2,5-7**, jehož využití je zejména u dětí s komunikačními nedostatky, vhodný je však i pro nadané děti či při zvažování předčasného zaškolení a posuzování školní zralosti. Odliší celkové opoždění vývoje od opoždění vývoje řeči, dobře na něj reagují děti s poruchami pozornosti. Sestává ze dvou škál, každá je tvořena třemi subtesty. Škála usuzování zachycuje logický neverbální úsudek, škála performační měří tvarově analyticko-syntetické myšlení (subtest mozaiky), figurální myšlení (puzzle) a prostorově performační schopnosti (vzory). Využití je pro děti od 2,5 do 7 let.

C) Expresivní techniky (kresba)

Kresebné techniky jsou velmi vhodnou pomůckou v diagnostice pro své široké užití, nejčastěji u dětí od 5 do 10 let, které obvykle rády kreslí. Prostřednictvím kresby zjišťujeme především úroveň kognitivních funkcí, inteligence a jemné motoriky. Při diagnostice kresby sledujeme úroveň grafomotoriky, formální i obsahovou stránku kresby, úchop psacího náčiní, využití plochy, námět kresby při volném zadání... Mezi nejčastěji administrované techniky patří kresba lidské postavy, při posuzování osobnosti či rodinného zázemí může být přínosem např. kresba rodiny, kresba začarované rodiny či kresba stromu (viz Projektivní metody). Kresbu jako diagnostickou techniku používají nejen psychologové, ale ve velké míře i speciální pedagogové.

Kresba lidské postavy – nejvhodnější je zadání u dítěte ve věku od 3 do 10 let, kdy v kvalitě zpracování kresby dochází ke zřetelnému vývoji od tzv. „hlavonožce“ po vyspělejší kresbu, nejprve analytickou, později syntetickou. Sledujeme kvalitu zpracování po stránce formální a obsahové, tedy od velikosti kresby, umístění, symetrií po způsob a vedení linií, napojování, znázorněné podstatné detaily obličejů

i celého těla. Ke konci předškolního věku je kresba již velmi výstižná, tzv. „reprezentativní“, a odráží nástup fáze konkrétního logického myšlení. Zadání kresby postavy se osvědčuje i při obtížnějším navazování kontaktu u dětí úzkostnějších.

D) Projektivní metody

Využití projektivních metod v rámci vyšetření ve speciálněpedagogickém centru je spíše okrajovou oblastí, vybrané neverbální techniky však mohou podstatně rozšířit použitou testovou baterii. Interpretace těchto metod v diagnostice dětí by měla být velmi obezřetná, vždy je nezbytné přihlížet k vývoji dětské osobnosti.

- Kresba rodiny – hodnotíme grafickou úroveň, strukturu celé kresby a obsah (kdo je znázorněn, koho maluje první, velikost postav, absence rodiče, vzdálenost a umístění postav).
- Kresba začarované rodiny – dítě přiřazuje blízkým osobám charakteristické vlastnosti zvířat. Posuzujeme, koho maluje první, jaký druh zvířete, velikost a vzdálenost jednotlivých postav.
- Test stromu – tato jednoduchá a časově poměrně nenáročná metoda se používá jako součást testové baterie spíše u starších dětí, významným způsobem rozšiřuje možnost poznání osobnosti.

E) Testy osobnosti a sociálních vztahů, dotazníky

Užití dotazníkových metod je omezeno schopností dítěte číst a porozumět čtenému, samostatné orientaci v textu, proto je možné je využívat až u dětí staršího školního věku, které jsou navíc schopny alespoň do určité míry sebenáhledu a introspekce.

- **B-JEPI (Eysenck)** – pro děti od 9 do 14 let, měří čtyři osobnostní dimenze, neuroticismus (labilitu – stabilitu), extroverzi, psychoticismus a škálu lži (snahy jevit se v lepším světle).
- **HSPQ** (Cattellův osobnostní dotazník pro mládež) měří 14 faktorů osobnosti na bipolární stupnici. Test je použitelný pro děti od 13 let.
- Dotazník sebeпоjetí školní úspěšnosti dětí (Matějček, Vágnerová) je tvořen šesti škálami – obecné schopnosti, matematika, čtení, pravopis, psaní a sebedůvěra. Používá se u dětí od 4. do 8. třídy ZŠ.

3.3.2 Speciálněpedagogické vyšetření

Speciální pedagog se ve svém vyšetření zaměřuje na posouzení psychomotorického vývoje, sociálních a komunikačních dovedností, vzdělávacích schopností a posouzení vzdělávacích potřeb. Specifikem speciálněpedagogického vyšetření je nedostatek kvalitních standardizovaných testů. Většina speciálních pedagogů vytváří vlastní baterie testů, užívá dílčí subtesty některých metod používaných psychology, využívá obrázkový materiál, hračky, stavebnice.

Speciálněpedagogické vyšetření se zaměřuje především na tyto oblasti:

- sebeobsluha (osobní hygiena, jídlo, oblékání),
- motorika (hrubá, jemná),
- grafomotorika,
- percepce (sluch, zrak, hmat, chuť, čich, řeč),
- kognitivní dovednosti (schopnost učit se),

- sociální dovednosti (navazování kontaktů, vyjádření potřeb, chování, aktivita, přijetí neúspěchu...),
- pracovní dovednosti.

Speciální pedagog používá nejčastěji tyto testové materiály:

celkový vývoj:

- škála funkční nezávislosti – sebeobsluha, tělesná čistota, pohyb, lokomoce, komunikace, sociální porozumění,
- 260 cvičení pro děti raného věku (Strassmeier, 1996) – myšlení, řeč, hrubá a jemná motorika, sebeobsluha a socializace, úroveň hrubé a jemné motoriky (včetně motoriky mluvidel),
- škála Osereckého (Bruininks, 2005) – měří hrubou a jemnou motoriku, motorickou koordinaci (pro děti od 4,5 do 14,5 roku),
- orientační test dynamické praxe (Míka, 1982) – zaměřuje se na pohyby rukou, nohou a jazyka, je screeningovým testem pro děti s komplexním opožděním především v předškolním věku;

úroveň komunikačních schopností (jedná se o posouzení řeči ve všech jazykových rovinách):

- orientační logopedické vyšetření (Tomická, 2004) – především pro diagnostiku dyslálie,
- obrázkovo slovníková skúška (Kondáš, 1972) – určuje stav aktivní slovní zásoby v daném věku,
- Heidelberský test řečového vývoje (Grimm, Scholer, Mikulajová, 1987) – text pro komplexní diagnostiku řečových funkcí ve všech jazykových rovinách,
- baterie slov na hláskové skupiny, baterie úkolů na posouzení jednotlivých jazykových rovin, obrázkové materiály na zjištění úrovně komunikačních schopností – většinou má každý speciální pedagog vlastní;

sluchová percepce (sluchová ostrost, fonemický sluch, hlásková analýza a syntéza, rytmická reprodukce):

- zkouška sluchové diferenciaci (Wepman, Matějček, 1993) – dvojice slov bez významu lišících se jedním distinktivním rysem (pro děti od 8 let),
- zkouška sluchové analýzy a syntézy (Matějček, 1993) – schopnost skládat a rozkládat slova na hlásky,
- hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí (Škodová, Michek, Moravcová, 1995) – sleduje úroveň fonemické diferenciaci hlásek, obsahuje obrázky a slova na audiokazetě;

zraková diferenciaci a vizuomotorika:

- reverzní test (Edfeldt, 1968) – postihuje schopnost diferencovat reverzní obrazce (pro děti od 5 do 8 let),
- zkouška zrakové diferenciaci (Novák, 1994) – rozlišování odlišných a reverzních tvarů,
- vývojový text zrakového vnímání (Frostigová, 1972) – měří vizuomotorickou koordinaci, figuru a pozadí, konstantnost tvarů, polohu v prostoru a prostorové vztahy;

lateralita a pravo-levá orientace:

- zkouška laterality (Matějček, Žlab, 1972) – hodnocení laterality horních a dolních končetin, očí a uší;

grafomotorika:

- test kresby lidské postavy (Šturma, Vágnerová, 1982) – zhodnocení úrovně senzomotorických dovedností, pro děti od 3,6 do 11 let,
- test obkreslování (Matějček, Vágnerová, 1984) – hodnotí vizuální percepci, senzomotorickou koordinaci, jemnou motoriku, pro děti od 5 do 12,11 let;

úroveň čtení a psaní:

- zkouška čtení (Matějček, 1987) – standardizované texty na vyšetření čtení (rychlost, rychlost, technika, porozumění),
- diagnostika vývojových poruch učení (Novák, 1994) – komplexní text pro zjišťování SPU,
- diagnostika specifických poruch učení u adolescentů a dospělých osob (Cimlerová, Pokorná, Chalupová, 2007) diagnostika SPU, testy zaměřené na čtení a psaní, na úroveň percepčních, prostorových a řečových dovedností a funkcí;

matematické schopnosti:

- vyšetření matematických schopností u dětí (Novák, 1997) – diagnostika matematických schopností,
- barevná kalkule (Novák, 2001) – diagnostika matematických schopností u dětí mezi 7. až 11. rokem.

Speciální pedagog často vychází při diagnostice z vývojových škál, např.:

- škála funkční nezávislosti.

3.3.3 Diagnostika předškolního věku (školní zralost)

Posouzení mentální úrovně a školní zralosti u předškolních dětí je častou zakázkou ve speciálněpedagogických centrech. Cílovou skupinou jsou především děti doporučené z mateřské školy či od pediatra pro opoždění vývoje řeči, kognitivní, citovou či sociální nezralost. Pokud vyšetření potvrdí tyto předpoklady, je realizován odklad školní docházky. Opačným případem je posuzování předčasného zaškolení u dětí, které k 31. 8. nedosáhly věku šesti let.

Posuzujeme jednak **kognitivní zralost**:

- rozumové schopnosti a IQ (WISC-III, Stanfordský Binetův inteligenční test, SON-R, Raven),
- percepční schopnosti (reverzní test, test Frostigové, zkouška sluchové analýzy a syntézy, test fonemické diferenciací),
- paměť, učení (informovanost),
- verbální vyjadřování (WISC-III, rozhovor a reakce dítěte v průběhu vyšetření, Kondášův obrázkový test, baterie obrázků ke zjišťování slovní zásoby, výslovnosti...),
- pozornost, koncentrace (WISC-III),
- vizuomotorika (kresba, kostky, symboly),
- všeobecné vědomosti (informovanost, předškolní znalosti),
- kontrola reality (rozhovor);

citovou zralost:

- kontrola afektů (pozorování, rozhovor),
- úkolová zralost (rozhovor, reakce na úlohy, zadání),
- sebevědomí (rozhovor, pozorování),
- motivace;

sociální zralost:

- zařazení mezi vrstevníky (zprávy z MŠ, od rodičů),
- separace od matky (chování při vyšetření, v MŠ),
- podřízení se autoritě (vztahy v MŠ, chování při vyšetření),
- samostatnost a sociální návyky (anamnéza, Vinelanský test).

Vhodnými pomůckami při vyšetření školní zralosti jsou **orientační test školní zralosti** (Kern – Jirásek) – kresba postavy, obkreslení skupiny teček, napodobení předepsané krátké věty. **Kondášova obrázková slovní zkouška** (5,5 až 6,5 roku) – 30 barevných obrázků, dítě má jmenovat, co je na obrázku. **Edfeldtův reverzní test** (80 dvojic obrázců). **Vývojový test zrakového vnímání** (Frostigová) – 4 až 8 let. **Vinelanská škála sociální zralosti** (3 až 9 let) – 36 položek v rámci 8 kategorií týkajících se sociálního chování. **Diagnostika předškoláka** (Klenková, Kolbábková, 2002) – řečové funkce, myšlení, sluchové vnímání, zrakové vnímání, pozornost. **Zkouška znalostí předškolních dětí** (Matějček, Vágnerová, 1976) – zjišťuje rozumové schopnosti a míru jejich uplatnění.

Část uvedených metod je realizovaná v průběhu vyšetření speciálním pedagogem v rámci komplexního vyšetření.

Použitá literatura

- HADJ MOUSSOVÁ, Z., DUPLINSKÝ, J., a kol. *Diagnostika. Pedagogicko-psychologické poradenství*. Praha, UK 2002.
- KOLUCHOVÁ, J., MORÁVEK, S. *Psychologická diagnostika dětí a mládeže*. Olomouc, UP 1991.
- KUCHARSKÁ, A., a kol. *Obligatorní diagnózy a obligatorní diagnostika ve speciálně pedagogických centrech*. Praha, IPPP 2007. ISBN 978-80-86856-42-1.
- SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha, Portál 2009. 792 s. ISBN 978-80-7367-566-0.
- VAŠEK, Š. *Speciálně pedagogická diagnostika*. Bratislava, SPN 1991. ISBN 80-08-00396-0.
- ZAPLETALOVÁ, J., a kol. *Obligatorní diagnózy a obligatorní diagnostika v pedagogicko-psychologických poradnách*. Praha, IPPP 2006. ISBN 80-86856-29-1.

Diagnostické nástroje

- AMTHAUER, R. *Amthauerův test struktury inteligence. IST 70*. Česká úprava Dan, 1993.
- CATTELL, R. B., CATTELL, M. D. L. *HSPQ – Osobnostní dotazník pro mládež. USA 1968*; české vydání Balcar. Bratislava: Psychodiagnostika 1992.

- JIRÁSEK, J. *Orientační test školní zralosti*. Bratislava: Psychodiagnostika, 1968.
- KOŽENÝ, J. *Vinlandská škála sociální zralosti*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1974.
- PLHÁKOVÁ, A. *Test struktury inteligence I-S-T 2000 R*. Praha: Testcentrum, 2005.
- SENKA, J. *B-JEPI*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1988.
- TELLEGEN, P. J., LAROS, J. A., HEIDER, D. *Snijders-Oomen nonverbální inteligenční test SON-R 2½–7*. Praha: Testcentrum-Hogrefe, 2008.
- THORNDIKE, R. L., HAGEN, E. P., SATTER, J. M. *IV. revize Stanford-Binetovy zkoušky*. USA, 1986; české vydání Smékal. Brno: Psychodiagnostika, 1995.
- WECHSLER, D. *Wechslerova inteligenční škála pro děti – III. revize*. Česká verze Krejčířová, Dan, Boschek. Praha: Testcentrum, 2002. ISBN 80-86471-19-5.
- Woodcock-Johnson International Editions*. COG 2006.

4 Standardy činnosti speciálněpedagogických center

Petr Hanák, Pavlína Baslerová

4.1 Provozní standardy SPC

Provozními standardy autoři definují základní podmínky pro kompetentní existenci speciálněpedagogických center. Provozní standardy pak člení na několik podkapitol.

4.1.1 Personální obsazení SPC

Školské poradenské zařízení – SPC – musí plnit úkoly, které jsou definovány zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání („školský zákon“), ve znění pozdějších předpisů, a v prováděcí vyhlášce č. 116/2011 Sb., o poradenských službách ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Pro plnění definovaných úkolů musí centrum splňovat nezbytné základní provozní standardy.

Pro efektivní poskytování služeb je nezbytné, aby v rámci SPC pracoval kompetentní, vzdělaný tým odborníků. Minimálním doporučeným standardem je takové složení týmu, které pokrývá standardní činnosti práce SPC stanovené přílohou vyhlášky MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Základem pro fundování této služby je minimální personální zabezpečení v rámci jednoho SPC:

- speciální pedagog (s odbornou specializací podle zaměření SPC) pro předškolní věk,
- speciální pedagog (s odbornou specializací podle zaměření SPC) pro věk základního a středního vzdělávání,
- psycholog,
- sociální pracovník.

V ČR doposud není odpovídajícím způsobem vyřešen počet pracovníků jednotlivých SPC. Počty pracovníků SPC jsou nastaveny historicky z doby vzniku těchto pracovišť. V současné době tato pracoviště plní větší množství úkolů a činností, než tomu bylo v době jejich „zrodu“. Personální poddimenzování některých pracovišť může vést k disproporcii mezi tlakem na kvantitu a kvalitu poskytované péče. Aktuálně je počet pracovníků limitován především finančními možnostmi zřizovatele. Protože potřeba podpůrných služeb v terénu stále narůstá zejména díky stoupajícímu množství žáků v inkluzivním vzdělávání a narůstá také počet administrativních úkonů s poradenstvím souvisejících, lze hodnotit počet pracovníků v SPC jako nedostatečný a poddimenzovaný.

Výše úvazků jednotlivých pracovních pozic je dána počtem klientů konkrétního SPC. Minimální počet úvazků, které jsou pro činnost SPC nezbytné, je následující:

- 1,0 speciální pedagog,
- 0,5 psycholog.

Částečný úvazek psychologa lze akceptovat u SPC pro klienty se smyslovými vadami, kde intervence psychologa není tak častá jako např. ve SPC pro klienty s mentálním postižením. Uvedené personální zabezpečení však představuje „existenční minimum“ a rozsah činnosti takového pracoviště nebude velký. Současná praxe je taková, že v mnoha SPC není zřízena pracovní pozice sociálního pracovníka, zejména z důvodů financování ze strany zřizovatele, který má limitované mzdové prostředky na poradenské pracovníky v rámci své působnosti. V tomto případě mají na starosti sociální agendu zejména speciální pedagogové. Tento stav není ideální, ale je možný.

Odborní pracovníci školského poradenského zařízení musí splňovat kvalifikační předpoklady stanovené zákonem č. 561/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů, a prováděcí vyhláškou č. 317/2005 Sb. Za obvyklé a potřebné lze považovat i plnění vzdělávacího standardu realizovaného a každoročně aktualizovaného IPPP ČR.

Pedagogický pracovník

Výše citovaný zákon č. 563/2004 Sb. explicitně deklaruje, kdo je pedagogickým pracovníkem, dále stanoví obecné a kvalifikační předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka ve vztahu k praxi SPC. Podle zákona platí následující vymezení:

1. Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu, je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu.
2. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče.
3. Přímou pedagogickou činnost vykonává
 - učitel,
 - vychovatel,
 - speciální pedagog,
 - psycholog,
 - pedagog volného času,
 - asistent pedagoga,
 - trenér,
 - vedoucí pedagogický pracovník.

Předpoklady pro výkon funkce pedagogického pracovníka

Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje tyto předpoklady:

- je plně způsobilý k právním úkonům,
- má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- je bezúhonný,
- je zdravotně způsobilý a
- prokázal znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak.

Za bezúhonného se pro účely tohoto zákona považuje ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen:

- za úmyslný trestný čin nebo
- za trestný čin nedbalostní spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti pedagogického pracovníka, pokud se na něj nehledí, jako by nebyl odsouzen.

Bezúhonnost prokazuje fyzická osoba před vznikem pracovněprávního vztahu předložením výpisu z evidence Rejstříku trestů; výpis nesmí být starší než 3 měsíce.

V průběhu trvání pracovněprávního vztahu je pedagogický pracovník povinen předložit řediteli školy nebo řediteli zařízení sociální péče výpis z evidence Rejstříku trestů, pokud byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jímž by mohl pozbýt předpoklad bezúhonnosti.

Uznávání odborné kvalifikace a splnění předpokladu bezúhonnosti u státních příslušníků členských států Evropské unie, případně jejich rodinných příslušníků, a státních příslušníků ostatních států se řídí zvláštními právními předpisy.

Speciální pedagog

Speciální pedagog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku.

Psycholog

Psycholog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu psychologie.

Sociální pracovník

Sociální pracovník získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském nebo bakalářském studijním programu sociální pedagog nebo středoškolským vzděláním získaným ve vzdělávacím programu sociální práce.

Pracovní náplň odborníků v SPC

Pracovní náplň odborníků v SPC je dána nařízením vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, které nabylo účinnosti dne 1. 10. 2010.

Zaměstnavatel, v našem případě ředitel SPC, zařadí zaměstnance podle odborně nejnáročnější činnosti, kterou v rámci rozvržené pracovní doby vykonává. Pracovní náplň je stanovena výše citovaným katalogem prací.

Speciální pedagog

11. platová třída

1. Kontaktní činnosti zaměřené na jedince a skupiny dětí, žáků a studentů se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji.
2. Provádění speciálněpedagogických nápravných, edukačních, reedukačních a kompenzačních činností s jedinci i skupinami dětí, žáků nebo studentů.
3. Speciálněpedagogické poradenství v oblasti nápravných, edukačních, reedukačních a kompenzačních postupů, prevence poruch chování, negativních jevů v sociálním vývoji a v oblasti vzdělávací dráhy a vedení programů prevence sociálněpatologických jevů.
4. Příprava a odborné vedení speciálněpedagogických výcvikových, preventivních, vzdělávacích a dalších programů osobnostního rozvoje.
5. Etopedické, logopedické, somatopedické, psychopedické, tyfopedické a další specializované vyšetření dětí, žáků, studentů nebo klientů se zdravotním postižením a provádění nápravy nebo psychoterapeutických činností zaměřených na odstraňování nebo zmírnění poruch učení a chování. Zpracovávání programů integrace a inkluze dětí, žáků, studentů nebo klientů se speciálními vzdělávacími potřebami.

12. platová třída

1. Provádění komplexní speciálněpedagogické diagnostiky, náročných nápravných, reedukačních a kompenzačních činností s dětmi, žáky, studenty nebo klienty se zdravotním postižením a náročného speciálněpedagogického poradenství při řešení problémů ve vývoji a vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením ve škole a v rodině.
2. Metodická a koordinační činnost v oblasti speciálněpedagogických preventivních a poradenských služeb ve školství.
3. Samostatná aplikace logopedických, etopedických, somatopedických, psychopedických, tyflopeditických a dalších diagnostických postupů a metodik stimulace, edukace, reedukace, kompenzace a aplikace vzdělávacích činností s dětmi, žáky, studenty nebo klienty se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytování specializované péče osobám se zdravotním postižením a znevýhodněním speciálněpedagogickými metodami nebo rehabilitačními metodami a ve spolupráci a v návaznosti na jiná odvětví. Tvorba koncepce vyučování prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených podle akreditovaných vzdělávacích programů.

13. platová třída

1. Tvorba zásadních koncepcí systému speciálněpedagogických preventivních a poradenských služeb ve školství a sestavování prognóz, včetně případného poskytování nejnáročnějších speciálněpedagogických služeb (speciálněpedagogická diagnostika, tvorba a uplatňování nových speciálněpedagogických metod).

Autoři při přípravě tohoto materiálu zjistili, že v charakteristice typů postižení ve výčtu uvedeném v katalogu prací není uvedeno surdopedické vyšetření.

Psycholog

11. platová třída

1. Samostatné zajišťování prací v psychodiagnostice, poskytování poradenských a psychoterapeutických služeb. Poskytování psychologického, rozvodového a porozvodového poradenství. Samostatné provádění psychosociálních vyšetření a diagnostiky v předmanželské, manželské a rodinné sféře.
2. Poskytování krizové intervence.
3. Kontaktní činnosti zaměřené na jedince a skupiny se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobním a sociálním vývoji. Provádění individuálních a skupinových psychologických vyšetření dětí a mládeže podle stanovených postupů.
4. Vedení výcvikových a dalších programů osobnostního rozvoje a prevence sociálněpatologických jevů u dětí, žáků a studentů. Psychologické poradenství související se vzdáváním a výchovou dětí, žáků a studentů.

12. platová třída

1. Komplexní zabezpečení psychoterapeutických služeb, rodinného, předmanželského a manželského poradenství. Poskytování edukativního, psychologického i speciálního poradenství a psychoterapie. Rozvodové a porozvodové poradenství včetně mediace dohod o porozvodovém uspořádání. Odborná pomoc specialistům poradenské služby v daném regionu. Práce s rodinami ohroženými alkoholismem a jinými závislostmi, rodinami ohroženými nezaměstnaností, domácím násilím, s rodinami pečujícími o těžce zdravotně postižené děti apod. Metodická pomoc sociálním pracovníkům.
2. Poskytování krizové intervence v obzvláště náročných životních situacích.

3. Aplikace klinické psychologie pod vedením odborného pracovníka se specializovanou způsobilostí, například provádění diferenciální diagnostiky psychických poruch a odchylek, posuzování vhodnosti a efektu psychoterapie či rehabilitace, odolnosti vůči zátěži z hlediska zdravotního. Spolupráce při provádění rehabilitace, reedukace a resocializace.
4. Samostatné provádění náročných kontaktních činností zaměřených na jedince a skupiny se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobním a sociálním vývoji.
5. Samostatné provádění individuálních a skupinových psychologických vyšetření dětí, žáků a studentů.
6. Tvorba metodických a koncepčních materiálů z oblasti psychologického poradenství a prevence ve školství.
7. Provádění komplexní psychologické diagnostiky a náročného psychologického poradenství při řešení problémů ve vývoji a vzdělávání dětí, žáků a studentů ve škole a v rodině.

13. platová třída

1. Poskytování nejnáročnějších psychoterapeutických služeb, včetně psychologického poradenství, například řešení obzvláště složitých případů rodin ohrožených sociální patologií, rodin zasažených nezaměstnaností, domácím násilím, rodin pečujících o těžce zdravotně postižené děti i rodin ohrožených syndromem týraného, zneužívaného či zanedbávaného dítěte.
2. Tvorba, koordinace a hodnocení nejsložitějších projektů z oblasti vzdělávání a pedagogicko-psychologické péče o psychický a sociální vývoj, vzdělávání a volbu životní dráhy jednotlivců a skupin dětí, žáků a studentů.
3. Tvorba zásadních koncepcí systému preventivních a poradenských služeb ve školství.

Sociální pracovník

8. platová třída

1. Provádění dílčích odborných sociálních prací, včetně zajišťování standardní dokumentace. Řešení dílčích sociálněprávních problémů. Zajišťování informací a odborných podkladů pro sociální práci, včetně jejich zpracovávání.

9. platová třída

1. Sociálněprávní poradenství, analytická a metodická činnost v sociální péči v zařízeních sociálních služeb, ve zdravotnických zařízeních nebo v záchranných zařízeních a v zařízeních sociálněprávní ochrany dětí. Vytváření podmínek pro zapojení klientů do společenského procesu za účelem sociálního začlenění i mimo rámec zařízení sociálních služeb.
2. Řešení sociálněprávních a sociálně zdravotních problémů klientů aplikací odborných metod sociální práce, diagnostická činnost, poradenství; účast na jednání se správními orgány a jinými organizacemi v zájmu klientů. Sociální práce v zařízeních sociálních služeb poskytujících služby sociální prevence (azylové domy, noclehárny apod.) a v zařízeních sociálněprávní ochrany dětí.

10. platová třída

1. Analytická, koncepční a metodická činnost v individuální a skupinové sociální práci.
2. Samostatný výkon náročných specializovaných agend péče o osoby, rodiny a skupiny v nepříznivé sociální situaci. Zajišťování sociálněprávního poradenství. Poskytování soustavné sociální pomoci v přímém styku s osobami nebo rodinami, které se dostaly do nepříznivé sociální situace.

3. Koncepční činnost sociální práce v zařízeních sociálních služeb, v zařízeních sociálněprávní ochrany dětí, ve zdravotnických zařízeních nebo v záchytných zařízeních.
4. Poskytování odborné sociálněprávní pomoci osobám ohroženým násilným chováním vykázané osoby. Zajišťování spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli sociálních služeb, orgány sociálněprávní ochrany dětí, obcemi, Policií ČR a obecní policií, orgány veřejné správy apod.

11. platová třída

1. Samostatné zajišťování sociálněprávního poradenství a sociální práce s rodinami nebo jednotlivci v krizových situacích. Odborná činnost ve střediscích drogové a jiné závislosti.
2. Depistážní činnost zaměřená na vědomé, cílené a včasné vyhledávání jednotlivců, rodin a skupin v nepříznivé sociální situaci a na analýzu jejich sociálních potřeb v dané komunitě.

Komplexní správa sítě sociálních služeb

3. Poskytování krizové intervence.
4. Sociální práce zaměřené na jednotlivce, rodiny a skupiny se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení nebo vzniku problémů v osobním nebo sociálním vývoji.
5. Vedení specializovaných výchovkových a dalších preventivních programů osobního rozvoje a prevence sociálněpatologických jevů u dětí a mládeže se speciálními sociálními potřebami.
6. Tvorba koncepce a strategie poskytování více druhů sociálních služeb, zavádění systému kvality sociální práce, analytická činnost a metodické usměrňování sociální práce v rámci daného zařízení.

12. platová třída

1. Poskytování sociálněprávního poradenství v oblasti rodinných vztahů, zdravotního a psychického onemocnění či postižení, sociálněpatologických nebo kriminálních jevů apod.
2. Provádění náročných metodických a specializovaných kontaktních činností se zaměřením na jednotlivce, rodiny a skupiny se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení nebo vzniku problémů v osobním a sociálním vývoji.
3. Příprava a koordinace sociálněpreventivních programů na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, usměrňování péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost, posuzování a řešení zvláště složitých a výjimečně obtížných případů ohrožených dětí.

13. platová třída

1. Tvorba a rozvoj metod sociální práce a aplikace nejnovějších poznatků z psychologie, sociologie, pedagogiky, práva a jiných společenských věd.

4.1.2 Prostorový a materiální standard činnosti SPC

V současné době není legislativně stanoveno, jaké má být prostorové a materiální zabezpečení práce v SPC. V rámci standardizace práce SPC v rámci celé ČR by bylo dobré tyto doporučené standardy stanovit. Na základě praktických zkušeností autoři této kapitoly navrhují tyto základní standardy:

Prostorové standardy:

- pracovna pro speciálněpedagogické vyšetření (pracovna speciálního pedagoga),
- pracovna pro psychologické vyšetření (pracovna psychologa),
- místnost pro skupinovou práci s klienty,
- čekárna pro klienty,
- WC pro klienty,
- kartotéka pro spisovou dokumentaci klientů,
- spisovna školského poradenského zařízení.

S výjimkou pracoven odborných pracovníků nemusí další prostory sloužit vyloženě a jedině SPC. SPC může spoluzívat vhodných prostor školy, což je ekonomicky i provozně výhodné. Způsob a harmonogram využívání společných místností upravuje vnitřní předpis dané školy.

Materiální standardy:

- diagnostické nástroje pro speciálněpedagogickou a psychologickou obligatorní diagnostiku,
- telefonické a internetové připojení školského poradenského zařízení,
- služební automobil,
- odborná literatura,
- software pro zpracování dat a vedení evidence klientů,
- kompenzační pomůcky.

Absence jednotného evidenčního softwaru spolu s narůstající administrativní agendou aktuálně výrazně omezuje efektivitu práce SPC. Aktuálně používaný software, např. PPP professional, není modifikován pro potřeby logopedických SPC (není vyřešen zápis z depistáží a správný výpočet klientů jí prošliých).

Nároky na potřebný software:

- kompatibilita dat ve výkaznictví (pro ÚIV, KÚ...),
- šablony pro zprávy a další povinnou administrativu,
- přístupnost v internetovém prostředí, které umožní zpracovávat potřebná data již při aktuálním kontaktu s klientem.

Někteří zřizovatelé vybavili SPC finančně nákladnými kompenzačními pomůckami. SPC je pak zapůjčují klientům a školám v rámci své působnosti. Tento model je ekonomičtější než vybavování jednotlivých klientů konkrétními pomůckami.

Logistické zabezpečení pracoviště:

- zajištění mzdové a personální agendy pracovníků SPC,
- vedení rozpočtu a účetnictví,

- zajištění úklidu a drobných oprav pracoviště,
- stravování pracovníků,
- organizace využití a evidence pracovní doby.

4.1.3 Počty pracovníků a klientů ve vztahu k financování SPC

Počet klientů na jednoho odborného pracovníka SPC

V současné době není definováno, kolik klientů by mělo připadat na jednoho odborného pracovníka v SPC. V roce 2006 realizoval IPPP ČR analýzu z dat ÚIV počtu klientů, kterým jednotlivá SPC a také jednotliví odborníci věnovali poradenský servis. Z uvedeného šetření se jeví jako optimální níže uvedený počet klientů na specialisty podle druhu zdravotního postižení klientů:

Zdravotní postižení	Počet klientů × 24 hod. přímé práce	Celkem klientů za rok
Zraková postižení	40 × 0,6	24–40
Sluchová postižení	40 × 0,6	24–40
Mentální postižení (MP)	60 × 0,6	36–60
Vícečetná postižení (VV)	30 × 0,6	18–30
Tělesná postižení (TP)	70 × 0,6	42–70
Poruchy autistického spektra (PAS)	40 × 0,6	24–40
Vady řeči (VR)	140 × 0,6	84–140

Přepočet × 0,6 je vazbou na 24 hodin přímé práce s klienty za týden dle nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o přímé pedagogicko-psychologické činnosti. Rozptyl v kategorii celkem klientů za rok je vyjádřením minima v souvislosti s uvedeným počtem hodin přímé práce až po využití celé pracovní doby. U klientů s těžkým zdravotním postižením podobná data nebudou objektivním kritériem pro nastavení „normy“ pro výkon jednotlivých odborníků. Naopak u klientů s lehkým zdravotním postižením mohou být i vyšší čísla podhodnocením jejich aktuální výkonnosti.

Možnosti financování poradenských služeb

V současnosti jsou uplatňovány tři možnosti financování SPC:

- financování na provedené výkony,
- financování na skutečné klienty,
- financování na potenciální klienty.

Podle vyhlášky o krajských normativch převládá financování na skutečné klienty.

Financování na výkony

Při řešení financování jednotlivých pracovišť tímto způsobem je nezbytné stanovit příslušné časové jednotky k jednotlivým činnostem (normování) v závislosti na speciálních potřebách klienta a na míře jeho podpory. Například odborná činnost psychologa a speciálního pedagoga (bylo by nutné spočítat délku vyšetření podle míry/hloubky speciálněpedagogických potřeb žáka; pokud by vyšetření provádělo více odborníků, násobit počtem odborníků, pokud by vyšetření probíhala při výjezdu odborníků mimo jejich kmenové pracoviště, bylo by vzhledem k časové náročnosti vhodné výsledný čas násobit např. × 2; analogicky by bylo nezbytné provést propočet u všech činnostech, které se v SPC realizují).

Komplexní vyšetření	1 odborník/čas
Komplexní vyšetření v terénu	1 odborník/čas × 2
Cílené vyšetření	
Cílené vyšetření v terénu	
Kontrolní vyšetření	
Kontrolní vyšetření v terénu atd.	

Financování na skutečné klienty

Krajský úřad (dále jen KÚ) podle zahajovacích statistických výkazů spočítá počet klientů, kterým SPC ve sledovaném období uplynulého školního roku poskytlo péči, a s koeficientem podle druhu zdravotního postižení tomuto pracovišti poskytne příspěvek na mzdy a odpovídající limit pracovníků.

Financování na potenciální klienty

- KÚ obdrží od MŠMT finanční prostředky rozpisem na žáky ve věku 3–26 let v kraji podle údajů ÚIV, včetně prostředků na poradenské služby.
- KÚ zajistí zákonem stanovené poradenské služby v kraji nastavením sítě poradenských pracovišť v kraji, které financuje podle potenciálních klientů a podle činností, které pracoviště pro kraj plní.

Rizika a limity stanovení kritérií pro financování školských poradenských služeb

Každý z uvedených přístupů je do jisté míry zavádějící a nepřesný pro stanovení normy či normativu pro financování poradenských služeb ve školství. Nastavení modelu financování podle skutečných klientů, kterým SPC poskytlo služby, může být zavádějící a vedoucí k „honně“ za klienty (vyšetření všech žáků 1. tříd v rámci depistáže atd.).

Z pohledu ekonomů neprůhledným nebo nemotivujícím může být model financování na potenciální klienty (podle statistiky ČSÚ a ÚIV se dá do určitého regionu vymodelovat počet žijících dětí ve věku 3–26 let, na které MŠMT posílá prostředky na vzdělávání i na poradenské služby; za přibližně 5 % těchto dětí lze v rámci uvedeného regionu poslat prostředky na možné poskytnutí služeb všem z uvedeného počtu; uvedený model nevede k „honně“ za výkony nebo za klienty, ale také nenutí pracovníky k vyššímu nasazení).

Zřejmě nenajdeme ideální model pro financování těchto služeb. Kompromisní variantou se jeví kombinace všech tří, případně dvou modelů, kde by byl stabilizující moment pro poradenské pracoviště a zároveň motivující pro vyšší příspěvek na provoz i na platy v případě většího množství výkonů nebo klientů, než by stanovila daná norma.

V rámci konzultace se zástupci odboru 26 MŠMT – financování regionálního školství – popisuje kapitola současný stav, existující modely financování. Závěr, že u SPC nebude žádný z modelů financování zcela odpovídat potřebám ekonomického zabezpečení SPC a nejvhodnější je určitá kombinace všech stávajících způsobů, byl shledán koncepčně přijatelným.

4.1.4 Řešení stížností na služby poskytované SPC

Ze školského zákona vyplývá, že stížnosti na výkon školské služby obecně lze podat:

- řediteli dané školy a školského zařízení (§ 164),

- zřizovateli (§ 169, § 178, § 181),
- ČŠI (§ 173).

V případě stížnosti na odbornost poskytnuté služby není dosud vytvořen mechanismus na její řešení. Stížnosti jsou adresovány především na zřizovatele a ČŠI. Zřizovatel je nejčastěji řeší přešetřením problému odborníky jiného školského poradenského zařízení v rámci své působnosti, případně postoupí stížnost IPPP ČR (nyní problematické).

ČŠI řeší stížností prostřednictvím svých odborných pracovníků. Odvolací orgán není zatím žádnou legislativní normou stanoven.

5 Právní úprava činnosti SPC

Jan Michalík

5.1 Význam právní regulace procesu poradenství a diagnostiky

Právní úprava diagnostiky SpecVP (a obecně poradenství) týkající se žáků se zdravotním postižením není rozsáhlá. Lze ji považovat za nedostatečnou. Přitom právní vymezení (regulace) vztahů v poradenství a diagnostice má svůj nezastupitelný význam. Pro všechny zúčastněné – klienty poradenství a jejich zákonné zástupce, poradenské pracovníky, školská poradenská zařízení, školy a školská zařízení – je důležité mít stanovena základní pravidla, kterými se ve svých vztazích budou řídit. Normativní pravidla (právní předpisy) nemohou být nahrazena deklaracemi typu etických kodexů, či dokonce „jen“ tzv. „dobrou praxí“. V procesu posuzování SpecVP u této skupiny žáků jde samozřejmě o hledání nejlepších řešení a (slovy Úmluvy o právech dítěte) šetření „zájmu, blaha a ochrany“ dítěte a žáka. Poradenský pracovník však bude stále více konfrontován i s požadavky *spravedlnosti, objektivity, srovnatelnosti a efektivnosti* jím navržených řešení. Právě posledně uvedené postuláty může na celém území republiky zajistit pouze kvalitní právní úprava.

Základy vztahů v soukromém a veřejném právu

Právní řád, sestávající z řady právních odvětví, se již od nepaměti dělí na právo *soukromé* a právo *veřejné*. Zjednodušeně řečeno můžeme konstatovat, že právní normy upravující vztahy např. v rodinném právu patří do práva soukromého, kdežto právní normy trestního práva patří do práva veřejného. **Pro odvětví práva soukromého je typické rovnoprávné postavení subjektů**, naproti tomu normy práva veřejného charakterizuje *nerovnoprávné postavení subjektů*. Subjekty rozumíme účastníky daného právního vztahu.

Vztahy mezi rodiči a dětmi, upravené zákonem o rodině, jsou charakterizovány rovnoprávností (byť existuje faktická nerovnost daná rozdílnou rozumovou vyspělostí). Stejně tak je v zásadě rovné postavení kupujícího a prodávajícího podle norem občanského zákoníku, zaměstnance a zaměstnavatele podle norem zákoníku práce. Výjimkou není ani vztah klienta poradenství a školského poradenského zařízení. Tuto formálně deklarovanou rovnost (která ovšem musí být naplněna v praktickém obsahu daného vztahu) můžeme srovnat s nerovným postavením např. člověka obviněného z trestného činu (musí strpět zásah veřejné moci do řady osobnostních práv – např. práva na svobodu pohybu a pobytu), ale i např. žadatele o vydání stavebního povolení (musí strpět řadu povinností, jež je povinen orgánu veřejné správy doložit). Jestliže jsou vztahy účastníků poradenství (diagnostiky) upraveny metodou „soukromoprávní regulace“, tedy jsou charakteristické rovným postavením subjektů, nebude toto pravidlo platit tehdy, je-li např. klient poradenství „donucen“ využít služeb školského poradenství autoritativním rozhodnutím orgánu sociálněprávní ochrany dítěte (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dítěte legitimizuje ingerenci tohoto orgánu veřejné – státní – moci do sféry práv zákonných zástupců v odůvodněných případech).

Pro poradenského pracovníka SPC je důležité uvědomit si, že tzv. profesionální a respektující přístup ke klientovi nevyplývá jen z podstaty poradenské činnosti, která přináší k tzv. pomáhajícím profesím, ale má i pevné právní základy.

Poradenský pracovník se ve své činnosti setkává se situacemi, které jsou upraveny různými právními normami. V ČR se v současnosti setkáme s těmito právními normami vydávanými orgány veřejné moci:

Rozdělení norem ČR podle právní síly

Druh normy (normativně právní akt)			
1	Ústava	7	Vyhláška ministerstva
2	Mezinárodní dohoda o lidských právech	8	Vyhláška krajského zastupitelstva
3	Ústavní zákon	9	Nařízení kraje
4	Zákon	10	Vyhláška obce – samostatná působnost
5	Zákonná opatření	11	Vyhláška obce – přenesená působnost
6	Nařízení vlády ČR		

Pro **uvedené právní předpisy** (přesný název je *normativně právní akt*) používáme označení **obecně závazné**. Znamená to, že autoritativně upravují chování subjektů – adresátů těchto norem. I pro poradenského pracovníka je důležité znát několik jednoduchých pravidel daných právní teorií, která řeší vztahy těchto norem navzájem. Setkáme se tak zejména s těmito zásadami:

- normativní akt nižšího stupně právní síly nesmí odporovat normativnímu aktu vyššího stupně právní síly,
- normativní akt smí být změněn nebo zrušen jen normativním aktem téhož nebo vyššího stupně právní síly.

Při interpretaci (de facto používání) právních norem se uplatní tyto další zásady:

- *lex superior derogat inferior* – norma vyšší právní síly se použije přednostně před normou nižší právní síly,
- *lex posterior derogat priori* – norma přijatá později mění (ruší, upravuje) normu, která byla přijata dříve (platí tehdy, upravuje-li v stejnou oblast – problém),
- *lex specialis derogat generali* – norma speciální (zvláštní) má přednost před normou obecnou.

Příklad:

- Ředitel spádové školy je povinen přednostně přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném školském obvodu... a to do výše povoleného počtu žáků uvedené ve školském rejstříku § 36 odst. 7) školského zákona č. 561/2004 Sb.
- Žáka lze zařadit do školy, třídy nebo studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením nebo převést do vzdělávacího programu upraveného pro žáky se zdravotním postižením jen:
 - a) na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, jehož součástí je návrh konkrétních podpůrných opatření,
 - b) po projednání se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem, včetně poskytnutí srozumitelného poučení podle přílohy k této vyhlášce; přiměřeného poučení se dostane také nezletilému žákovi,
 - c) s informovaným souhlasem uděleným zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem na formulář zpracovaný podle přílohy k této vyhlášce v případě základního vzdělávání.

§ 9 odst. 1 vyhl. č. 73/2005 Sb.

Poslední informací o základech práva pro praxi poradenského pracovníka je informace o platnosti právních norem. Přesný termín hovoří o *působnosti právní normy*. Rozeznáváme působnost časovou, místní a věcnou. Místní působnost znamená nejčastěji příslušné teritorium – území, na němž je norma platná, věcná působnost označuje problémový okruh, jemuž je norma věnována.

U časové působnosti rozeznáváme:

- **platnost právní normy** – daná právní norma je součástí právního řádu, je přijata oprávněným orgánem a publikována stanoveným způsobem (např. ve Sbírce zákonů),
- **účinnost právní normy** – norma je nejen platná, tj. jsou splněny předchozí podmínky, ale i účinná, tj. přímo uplatnitelná ve vztazích dotčených subjektů.

Individuální normativně právní akt (interní směrnice)

Ve školské praxi se poradenský pracovník často setkává s předpisy, které přinášejí řadu „povinností“ či pravidel; nejedná se však o obecně závazná pravidla chování – nejedná se o právní normy. Hovoříme o interních směrnících (pokynech, metodických pokynech, příkazech, sděleních apod.).

Přestože mnohdy vypadají velmi autoritativně, nejedná se o *obecně závazné* pravidlo chování. Poradenský pracovník musí umět odlišit tyto dva druhy norem chování (tzn. stanovených normativně právním aktem a interní směrnici). Pomocí může být **srovnávací tabulka obou druhů norem**:

Znak	Normativně právní akt	Interní normativní směrnice
Závaznost	Obecně závazný, platí pro všechny subjekty na daném teritoriu	„Podmíněně závazná“ – platí jen uvnitř dané organizace
Určení pro	Upravuje vztahy neurčitého množství subjektů	Vztahy určených subjektů, nadřízených a podřízených
Vydává	Jen přesně vymezené a zmocněné orgány veřejné moci: např. parlament, vláda, kraj	Vydávají je vedoucí pracovníci v rámci své řídicí činnosti
Způsob vyhlášení	Předepsaným způsobem (Sbírka zákonů, Sbírka nařízení krajů, úřední deska obce)	Není stanoven, nemusí být písemně
Forma, název	Ústavní zákon, zákon, nařízení vlády, vyhláška ad.	Směrnice, pokyn, rozhodnutí, příkaz, provozní řád
Presumpce správnosti	„Automaticky“ se předpokládá správnost, tj. jsme povinni se normou řídit, je-li účinná	Bezvadná (podmíněně závazná) jen je-li v naprostém souladu s normativně právními akty
Mocenská vynutitelnost	Existuje státně vynutitelná sankce jako prostředek donucení daného chování	Nedodržení lze posuzovat pouze dle zmocnění v normativně právních aktech, (např. výpověď daná zaměstnanci zaměstnavatelem)

Příklad:

Ve školství se již dlouho „používá“ metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví (č.j.: 10 194/2002-14 ze dne 11. března 2002). Řadou pracovníků ve školství, ale dokonce i v sociálněprávní ochraně dětí a mládeže je tento pokyn považován za „závazný“. Ve skutečnosti obsahuje řadu pravidel chování (např. směrem k dětským a praktickým lékařům), které jsou nezávazné, a lze říci i v rozporu s jinými právními normami. A především samo MŠMT v úvodu stanoví tuto „platnost a závaznost“ svého metodického pokynu dikcí „Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje...“.

5.2 Vybrané instituty právních odvětví a činnost poradenských pracovníků SPC

5.2.1 Rodinné právo

Základní právní normou je zákon o rodině (č. 93/1964 Sb.). Pro poradenského pracovníka jsou zásadní části upravující pojem a obsah rodičovské zodpovědnosti (práva a povinnosti rodičů) a možnosti (a meze) vstupu orgánů veřejné správy do těchto vztahů.

Rodičovskou zodpovědnost definujeme jako souhrn práv a povinností rodičů vůči nezletilému dítěti. Zahrnuje právo a povinnost:

- pečovat o řádný tělesný, duševní a mravní vývoj dítěte (de facto právo a povinnost dítě vychovávat),
- dítě zastupovat (rodič je zákonným zástupcem nezletilého dítěte),
- spravovat jmění dítěte.

Tato **práva a povinnosti náleží oběma rodičům**, pokud nebyli tohoto práva zbaveni na základě soudního rozhodnutí. Z uvedeného je zřejmé, že rodiče mají vedoucí postavení při výchově dítěte, jsou oprávněni rozhodovat o všech podstatných náležitostech, které se výchovy dítěte týkají. Uvedené však neznamená, že děti jsou „vlastnictvím“ svých rodičů. I ti jsou vázáni pravidly Úmluvy o právech dítěte, zmíněnou ochranou „blaha, zájmu a zdraví dítěte“. Jestliže rodiče z nějakých důvodů práva a povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti neplní (zanedbávají, zneužívají), **existuje možnost státního zásahu do výsostně osobních vztahů v rodině**. Je jimi série tzv. výchovných opatření (ať již upravených zákonem o rodině či zákonem o sociálněprávní ochraně dítěte). Musí se však jednat o závažné situace; orgány veřejné správy (nejčastěji orgán sociálněprávní ochrany dítěte – dále jen OSPOD) nesmí tyto možnosti nadužívat a zneužívat. Jedná se např. o tato výchovná opatření:

- napomenutí nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu,
- stanovení dohledu nad nezletilým (provádí se často za součinnosti školy),
- uložení nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu nevhodných podniků a zábav.

Pro poradenské pracovníky je důležité ustanovení § 12 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a mládeže, v platném znění, které stanoví následující pravomoc: **Obecní úřad** obce s rozšířenou působností **může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení**, pokud rodiče:

- nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil,
- nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.

Nejzávažnějším zásahem veřejné moci do rodinněprávních vztahů je ingerence do rodičovské zodpovědnosti podle § 44 zákona o rodině. Podle něj může soud rodičovskou zodpovědnost:

- **pozastavit**, pokud rodič práva povinnosti nemůže pro závažnou překážku vykonávat,
- **omezit**, pokud rodič zanedbává povinnosti či nevykonává práva mu náležející,

- **zbavit** rodiče této zodpovědnosti, pokud tento zneužívá práva či závažným způsobem zanedbává své povinnosti.

Ve všech případech však zůstává zachována vyživovací povinnost rodičů k dětem. V případě, že jsou uvedena opatření uplatněna, není vyloučeno užití některých forem **náhradní rodinné výchovy**. V úvahu připadá zejména svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby, poručníctví či pěstounská péče, osvojení nebo ústavní výchova.

V poradenských zařízeních vznikají obtíže při určování práv rodičů vůči dětem v průběhu a po případném rozvodovém řízení. Platí, že výše uvedená práva (a povinnosti) mají zásadně oba rodiče. Po pravomocném soudním rozhodnutí o úpravě styku k nezletilým dětem pak bývá zejména část rodičovské zodpovědnosti uvedená výše pod písm. a) – tj. právo a povinnost dítě vychovávat – u jednoho rodiče omezena s tím, že dítě je svěřeno do péče jednomu z rodičů. Toto může být učiněno jak za trvání manželství, vždy však před zánikem manželství, v němž jsou nezletilé děti. V současné době nelze rozvést manželství, v němž jsou nezletilé děti bez toho, že by byla soudně schválena dohoda rodičů o úpravě styku s nezletilými po rozvodu či takové rozhodnutí vynesl soud, nejsou-li se rodiče schopni dohodnout. Neznamená to však, že druhý z partnerů, jenž nemá dítě svěřeno do péče, přestává být jeho zákonným zástupcem. Tzn. i jemu přísluší právo získávat informace, např. o vzdělávání vlastního dítěte. V praxi někdy činí poradenským pracovníkům problémy, které v této situaci nastanou ve vztazích obou rodičů – bývalých manželů. Poradenský pracovník by je měl v takovém případě upozornit, že jejich základní povinnosti (předpokládanou i zákonem o rodině) je dohodnout se o aspektech výchovy nezletilého dítěte. A tehdy, jestliže nejsou schopni se dohodnout, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Alternativu představuje výchova *společná*, kdy i po rozvodu jsou všechna práva a povinnosti zachovány oběma rodičům, či výchova *střídavá*, kdy dítě určitou dobu tráví u jednoho a druhého rodiče, ostatní práva a povinnosti opět náležejí oběma rozvedeným rodičům. V těchto případech bývá situace přehlednější a zpravidla bývají rodiče se schopni dohodnout.

Ještě složitější situace nastává, je-li nezletilec umístěn v dětském domově (školské zařízení) a v úvahu připadá i domov pro zdravotně postižené (zařízení sociálních služeb). V těchto případech se zpravidla jedná o nařízenou ústavní (ochrannou) výchovu podle zákona o rodině (ochranná výchova podle trestněprávních předpisů). V rámci zmíněné ústavní výchovy je soudním rozhodnutím omezeno právo rodiče uvedené u rodičovské zodpovědnosti pod písm. a). De facto se jedná o omezení „práva mít dítě u sebe“. I nadále však rodiče zůstávají zákonnými zástupci. Těmi by přestali být až v případě zbavení rodičovské zodpovědnosti podle výše cit. § 44 zákona o rodině. Poradenská pracovníci mají v těchto případech ztíženou situaci při získávání tzv. informovaného souhlasu (k němu viz s. 107 Katalogu). Explicitní, tj. povinný a právními předpisy stanovený, souhlas vyjadřují rodiče podle ust. § 1 odst 2) vyhl. MŠMT č. 72/2005 Sb.: „**Podmínkou poskytnutí psychologické nebo speciálně pedagogické poradenské služby je předání informace podle odstavce 3 a písemný souhlas žáka nebo jeho zákonného zástupce.**“

V poradenské praxi pak často používáme termín „*informovaný souhlas*“, který však již zahrnuje i výklad ust. § 1 odst. 3) cit. vyhlášky. Ten uvádí, že žák (a pokud jej má, tak také jeho zákonný zástupce) „*musí být školou nebo školským poradenským zařízením předem srozumitelně a jednoznačně informován o*

- a) všech podstatných náležitostech poskytované poradenské služby, zejména o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech poskytované poradenské služby,*
- b) prospěchu, který je možné očekávat, a o všech předvídatelných důsledcích, které mohou vyplynout z poskytování poradenské služby, i možných následcích, pokud tato služba nebude poskytnuta,*
- c) právech a povinnostech spojených s poskytováním poradenských služeb včetně práva žádat kdykoli poskytnutí poradenské služby znovu“.*

Pro poradenské pracoviště z uvedeného vyplývá následující:

- První z uvedených „souhlasů“ je obligatorní podmínkou poskytnutí služby poradenským zařízením (výjimkou je úkon činěný na základě soudního rozhodnutí, žádosti orgánu OSPOD). Souhlas je *de iure* nutno zajistit od zákonného zástupce. V praxi uvedených „ústavních“ zařízení však bývá složité v některých případech zákonného zástupce vůbec dohledat a navíc od něj souhlas získat.
- Jestliže jsme popsali problémy, kterým poradenská zařízení čelí při získávání „prostého“ souhlasu, vše je násobeno v situacích, kdy poradenské zařízení usiluje, aby se nejednalo pouze o souhlas formální – povinný, ale aby byla naplněna i druhá podmínky, tj. jednalo se o souhlas informovaný, který předpokládá předání potřebných informací subjektu, který tento souhlas vydává. Problémy popsané v prvním případě se násobí.

Poradenská pracoviště popsaný rozpor řeší různě. Zpravidla si „pořídí“ souhlas představitele daného zařízení, v němž žák pobývá – je umístěn v rámci ústavní výchovy. Nemůžeme tuto praxi generálně odmítnout jako „z principu špatnou“. Je však třeba konstatovat, že není v souladu s právem. *Stricto censu* by poradenské pracoviště mělo o vydání souhlasu požádat orgán sociálněprávní ochrany dítěte, který buď může uložit zákonným zástupcům, aby s poradenským zařízením spolupracovali, nebo v případech hodných zvláštního zřetele může požádat o vydání souhlasu soud.

Jedná se o další z případů, kdy zákonodárce či normotvůrce svou nečinností zasahuje do výkonu dobré poradenské praxe. De facto tak nechává poradenský terén, aby za něj řešil nedostatky a problémy.

Na druhou stranu je třeba konstatovat, že v případech mimořádných, hodných zvláštního zřetele, kdy je potřeba poradenskou službu (spíše diagnostiku, intervenci) poskytnout neprodleně, protože opačný postup by mohl dítěti přivodit závažnou a těžce odstranitelnou újmu, je možno operovat ustanovením vyššího právního předpisu, tj. Úmluvou o právech dítěte, která v úst. čl. 3 konstatuje, že vůdčím principem při jakékoliv činnosti činěné veřejnými orgány a týkající se dětí je „zájem dítěte“ provázený ochranou jeho zdraví a blaha.² Takový postup však musí mít vždy odůvodnění, v individuálních a mimořádných případech. I v této situaci by měl být o opatření informován OSPOD.

5.2.2 Občanské právo

5.2.2.1 Způsobilost k právním úkonům fyzické osoby

Občanské právo představuje velmi rozsáhlý soubor právních norem, upravujících každodenní i specifické situace, v nichž se občané nacházejí. Samostatná část je věnována tzv. způsobilosti k právním úkonům. Tento institut je výrazem **právní subjektivity** fyzické i právnické osoby.

Fyzická osoba disponuje:

- **Způsobilostí k právům**, nabývá se okamžikem narození a pozbývá smrtí. Této způsobilosti nelze člověka zbavit ani omezit. Jedná se o právní reflexi obecného pojmu o „rovnosti“ lidí.
- **Způsobilostí k právním úkonům**, nabývá se postupně, plně dosažením zletilosti, zpravidla v 18 letech. Slovem postupně je vyjádřen rozšiřující se okruh úkonů, k nimž je nezletilý způsobilý v závis-

² Čl. 3 Úmluvy o právech dítěte – normy s právní silou ústavního zákona: 1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná správní opatření.

losti na rozvoji rozumových a volních schopností. K tomu lze srovnat způsobilost uzavřít kupní smlouvu u dítěte v pěti a sedmnácti letech.

- **Způsobilost k protiprávním úkonům**, jde o jistý rub předchozí „pozitivní“ způsobilosti, tj. o deliktivní způsobilost, čili schopnost a způsobilost nést následky za vlastní protiprávní jednání. Protože jsme v občanském právu, jde nejčastěji o odpovědnost za škodu.

Způsobilost k právním úkonům je možno v určitých případech **omezit** či lze člověka této způsobilosti **zbavit**. Důvodem je duševní porucha (duševní nemoc, mentální retardace), která závažným způsobem ovlivňuje schopnost člověka vstupovat do právních vztahů. V těchto případech však je důležité zdůraznit, že se jedná o ochranné opatření, které nesmí být zneužíváno. Vztah poradenských pracovníků (a nejen jich) k lidem s omezením či zbavením způsobilosti k právním úkonům je skutečným testem úrovně jejich profesionálních a etických předpokladů pro výkon dané profese.

Zákonným zástupcem osob zbavených způsobilosti k právním úkonům je soudem ustanovený opatrovník. Český právní řád poměrně velmi stručně upravuje jeho působnost. Zjednodušeně, a přesto výstižně můžeme konstatovat, že za opatrovance činí veškeré právní úkony, tj. právní úkon učiněný osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům je *ex lege* od počátku neplatný. U osoby s částečnou způsobilostí k právním úkonům činí za ni opatrovník jen ty úkony k nimž má osoba způsobilost omezenou. Typicky se jedná o nakládání s vyššími částkami peněz. Od právních úkonů je nutno odlišit úkony faktické, tj. např. právo osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům vyjadřovat se k některým faktickým situacím, které se těchto osob dotýkají. Např. je žádoucí, aby i osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům se mohly svobodně vyjadřovat k činnostem, které v zařízeních sociálních služeb provádějí. Je žádoucí přiměřeným způsobem informovat i osobu s částečnou způsobilostí k právním úkonům i o povaze úkonů, které podstoupí v rámci vyšetření apod.

5.2.2.2 Ochrana osobnosti a osobních údajů

Obecnou úpravu nalezneme v ustanoveních § 11–16 občanského zákoníku. Dle § 11 má „*fyzická osoba právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti, jakož i svého jména a projevu osobní povahy*“.

Jedná se zde o výčet demonstrativní, znamenající, že v konkrétních případech může být poskytnuta ochrana i dalším hodnotám lidské osobnosti. Hovoříme o tzv. generální klauzuli, obsahující rámcový výčet chráněných práv.

Odlišně je upraven § 12 občanského zákoníku, který již v taxativní podobě poskytuje ochranu:

- písemnostem osobní povahy,
- podobiznám,
- obrazovým snímkům,
- obrazovým a zvukovým záznamům,
- projevům osobní povahy.

V praxi znamená pojem „porušení osobnostních práv“ skutečnost, že ze strany dalšího subjektu (fyzické nebo právnické osoby) dojde (vědomě či nevědomě) k protiprávnímu zásahu do uvedených práv. Vychází se přitom z toho, že **pouze fyzické osobě přísluší rozhodovat o využití a nakládání s právy vlastní osobnosti**. K základním rysům ochrany osobnostních práv fyzické osoby patří skutečnost, že

zásah do těchto práv se může dít pouze se svolením fyzické osoby. V případě, že je fyzická osoba nezletilá, jedná se o souhlas zákonného zástupce.

Tohoto **souhlasu není třeba** v případech výslovně stanovených zákonem. Hovoříme o zákonném omezení možnosti osobnosti samostatně disponovat s projevy, údaji, výsledky činnosti osobnosti. Jedná se o zákonnou licenci:

- **úřední** – písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a zvukové záznamy lze použít i bez souhlasu dotyčné osoby k účelům úředním na základě zákona. Tak tomu bude např. v trestním nebo občanskoprávním řízení, ve správních záležitostech – evidence občanů apod.;
- **vědeckou nebo uměleckou** – na rozdíl od předchozí licence se netýká písemností osobní povahy, ale pouze podobizny, obrazových snímků a záznamů. V praxi poradenských pracovišť pro žáky se zdravotním postižením, vzhledem k tomu, že pracujeme s údaji o zdravotním stavu, bude souhlas nutný i v případech zpracování např. obrazových snímků, osobních údajů apod.;
- **zpravodajskou** – má stejný rozsah jako předchozí. Podle této licence lze užít i tyto stránky lidské osobnosti pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství.

Zejména v případě licence vědecké, umělecké či zpravodajské **musí být splněna podmínka přiměřenosti** použití a nesmí nastat rozpor s oprávněnými zájmy občana.

Dojde-li přes uvedené záruky k neoprávněnému zásahu do jednoho nebo více osobnostních práv, má příslušná osoba právo domáhat se řadou prostředků odstranění zásahu či jeho následků. Přičemž není vyloučeno, že v konkrétním případě může být využito ochrany, kterou poskytuje např. trestní zákon (viz § 206 trestního zákona o trestném činu pomluvy), a současně se může oprávněná osoba domáhat nápravy i dle občanského zákoníku. Zákon specifikuje prostředky nápravy v § 13.

V jejich rámci se **poškozená osoba může domáhat zejména:**

- upuštění od neoprávněných zásahů,
- odstranění následků těchto zásahů,
- přiměřeného zadostiučinění,
- náhrady škody.

Důležité: uvedené ustanovení se v plném rozsahu týká všech fyzických osob. Tedy nejen klientů škol-
ských poradenských zařízení, ale i jejich pracovníků.

Samostatnou úpravou disponuje nakládání s osobními údaji. Jde o ustanovení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Zákon se vztahuje na veřejný i soukromý sektor. Vztahuje se i na neautomatizované, tj. manuální, zpracování osobních údajů. Nevztahuje se na zpracování osobních údajů, které provádí fyzická osoba výlučně pro osobní potřebu (adresáře, soubory údajů, které osoba shromáždí v rámci své záliby.). Tyto údaje však nesmějí být předmětem obchodních aktivit a nesmějí být zveřejňovány. Nevztahuje se dále na nahodilé shromažďování osobních údajů, pokud nejsou dále zpracovávány. Za nahodilé shromažďování je nutno považovat např. evidenci náhodných zákazníků (čistírny, kadeřnictví, krejčovství atd.), pokud slouží pouze pro evidenci nebo výdej zakázky. Evidence tohoto typu nesmějí být následně zpracovány pro jiný účel. Pracovníci ŠPZ by měli znát rozdíly mezi pojmy osobní údaj a citlivý osobní údaj.

Osobní údaj je každý údaj, který se týká určitého subjektu, kterým může být výlučně fyzická osoba. K určení subjektu údajů může postačit někdy jeden znak, obvykle je však třeba těchto znaků více, přičemž je nutné, aby jejich prostřednictvím byla osoba určena nebo alespoň určitelná, a to případně i nepřímo. V malých komunitách postačí k určení osoby jen jeden údaj (např. povolání), který má povahu osobního údaje, ve větších bude k tomuto účelu zapotřebí více údajů. Zdůraznit je třeba, že osobním údajem nemusí být pouze jméno a příjmení, a to dokonce ani ve spojení s adresou, protože v témže místě může žít i více osob stejného jména a příjmení. Naproti tomu je vždy osobním údajem spojení jména, příjmení a rodného čísla, protože na jejich základě lze vždy fyzickou osobu identifikovat. O osobní údaj se nejedná, pokud je třeba k jeho zjištění nepřiměřené množství času, úsilí či materiálních prostředků.

Citlivý osobní údaj musí splňovat nejen znaky požadované pro osobní údaje, ale dále obsahuje údaje vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v politických stranách či hnutích nebo odborových či zaměstnaneckých organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, trestné činnosti, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu. **V případě klientů školských poradenských zařízení se velmi často bude jednat o údaje citlivé.** Pro nakládání s těmito údaji stanoví zákon podrobnější (a přísnější) pravidla. Základem pro jakékoliv zpracování těchto údajů je vždy souhlas dotyčné osoby.

Další podrobnosti k této problematice jsou uvedeny v kap. č. 7 Katalogu.

5.2.3 Správní právo a trestní právo

Z rozsáhlé oblasti těchto právních odvětví si uvedeme jen dílčí informace, které mohou být v činnosti poradenských pracovníků využitelné.

Jedná se např. o znalost ustanovení zákona č. 290/1990 Sb., o přestupcích. Konkrétně § 31, který stanoví **přestupek na úseku školství a výchovy mládeže.**

Tohoto přestupku se dopustí, „*kdo ohrožuje výchovu a vzdělávání nezletilého zejména tím, že nepřihlásí dítě k povinné školní docházce nebo zanedbává péči o povinnou školní docházku žáka*“.

Za tento přestupek lze uložit pokutu do 3 000 Kč, a to oběma rodičům i opakovaně. Přestupek projednává přestupková komise místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Z trestního práva (zákon č. 10/2009 Sb.) je možno uvést tyto **skutkové podstaty trestných činů, které jsou páčány proti dětem a mládeži:**

Vydírání a útisk (§ 175, resp. § 177)

Skutkovou podstatou těchto trestných činů (příp. ještě ust. § 171 omezování osobní svobody) se nejčastěji dotýkají jevu, který bývá označován jako tzv. šikana.

Této problematice je stále věnována nedostatečná pozornost. Obdobné činy se stále častěji vyskytují v základních školách a dochází ke snižování věku „pachatelů“. V poslední době se dokonce objevuje „šikana“ i v mateřských školách.

Trestného činu vydírání se dopustí, „*kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl.*“ Zákon v tomto případě stanoví trest odnětí svobody až na tři roky.

V odstavci druhém cit. paragrafu trestního zákona jsou zpřísněny trestní sazby v případě, že čin je spáchán organizovanou skupinou či je způsoben zvlášť závažný následek apod.

Trestného činu útisku se dopustí, „*kdo jiného nutí, zneužívaje jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců.*“

Zanedbání povinné výživy (§ 196 a § 197)

Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplní pachatel, který nesplní svou zákonnou povinnost poskytovat výživu. Byť náš právní řád zná celou řadu vyživovacích povinností, v praxi se nejčastěji jedná o vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, případně mezi manželi.

Trestného činu se dopustí:

1. „*Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“
2. „*Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*“

Trestní sazba je zvýšena v případech, kdy se pachatel úmyslně vyhýbá plnění zákonné povinnosti, nebo pokud tímto činem je oprávněná osoba vystavena nebezpečí nouze, nebo se jedná o opakovaný trestný čin.

Neplněním povinnosti se rozumí, že oprávněná osoba neobdrží vůbec anebo nikoli v plné míře to, co je obsahem plnění. Předpokládá se, že neplnění je soustavné a trvá delší dobu. Nový trestní zákoník stanovil tuto dobu na čtyři měsíce. Rozlišuje se mezi neplněním alimentární povinnosti a vyhýbáním se jí. Ve druhém případě může jít o situace, kdy povinná osoba záměrně mění zaměstnání nebo úmyslně přijme zaměstnání s menším výdělkem. To vše s úmyslem vyhnout se povinnosti platit, resp. znemožnit její vymáhání.

Zanedbáním povinné výživy však trestní zákon rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě a povinnosti zaopatřovat jiného; sankcionuje tedy i neplnění povinnosti poskytovat zejména dítěti stravu, ošacení, bydlení, pečovat o jeho zdraví a hygienu, vykonávat nad ním dohled a popř. opatřovat další prostředky pro jeho všestranný rozvoj duševní a tělesný. Od vyživovací povinnosti není rodič osvobozen ani v případě, že je zbaven rodičovských práv.

U tohoto trestného činu se **setkáme s ojedinělým institutem účinné lítosti**. Podstatou tohoto ustanovení je fakt, že před zájmem státu na potrestání spáchaného trestného činu vystupuje do popředí zájem na splnění vyživovací povinnosti. Pokud tedy pachatel do okamžiku, než soud začal vynášet rozsudek pro trestný čin zanedbání povinné výživy, splní svoji povinnost, trestnost tohoto činu zaniká. Podmínkou je, že plnění bude uskutečněno v celém rozsahu, dobrovolně a spáchaný trestný čin neměl do té doby trvale nepříznivé následky (vůči osobě oprávněného).

Týrání svěřené osoby (§ 198)

Z hlediska trestního práva je skutková podstata tohoto trestného činu vyjádřena následovně:

1. „*Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*“
2. „*Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*
 - a) *spáchá-li čin uvedený v odst. 1 zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,*
 - b) *způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,*

c) *spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách nebo*

d) *páchá-li takový čin po delší dobu.*“

Sazba na pět až dvanáct let je stanovena, jestliže pachatel působí tímto činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt.

Osobou, která je v něčí péči nebo výchově, se rozumějí jednak nezletilé děti, jednak osoby starší, které pro stáří, nemoc, tělesnou nebo duševní zaostalost nebo poruchu jsou odkázány na péči jiných osob. Péče nebo výchova může být též přechodná, popř. dočasná.

Týráním se rozumí zlé nakládání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti s určitou trvalostí. Nemusí vzniknout následky na zdraví. Nevyžaduje se zde soustavnost. Menší intenzita zlého nakládání může být vyvážena delším trváním. Čin lze spáchat i opomenutím.

Zpravidla může dojít např. k ublížení na zdraví, zde se pak posuzuje jako souběžný trestný čin dle § 146, resp. § 148. Při týráním spojeném s odepíráním stravy, šatstva apod. půjde zároveň o zanedbání povinné výživy dle § 196.

V ČR bývá každoročně odhaleno **několik desítek až stovek případů dětí** týraných vlastními rodiči. Půjde pravděpodobně o pouhý zlomek všech případů. Objektem útoku ze strany dospělých bývají především malé děti, které se takovému zacházení nemohou samy účinně bránit. Proto záleží na všímavosti a zájmu okolí. Právě pedagogičtí pracovníci mohou v prevenci tohoto patologického jevu výrazně pomoci.

Ukazuje se, stejně jako v případech tzv. šikany, že řada pedagogů, ale i zdravotnických pracovníků a sociálních pracovníků podceňuje indicie vedoucí k podezření na spáchání tohoto trestného činu.

Ohrožování výchovy mládeže (§ 201)

Chráněným zájmem je zde zdravý a nerušený mravní vývoj dětí a mládeže. Dle ustanovení citovaného paragrafu se tohoto trestného činu může dopustit:

1. *„Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že*

a) *svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,*

b) *umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život,*

c) *umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo*

d) *závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“

2. *„Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.*“

Zvýšenou trestní sazbou odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,

a) *spáchá-li čin uvedený v odst. 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,*

b) *pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu,*

c) *spáchá-li takový čin opětovně nebo*

d) *získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.*

Za zahálčivý nebo nemravný život se považuje např.

- propadnutí alkoholu nebo drogám,
- prostituce, pohlavní nevázanost,
- páchání úmyslné trestné činnosti,
- soustavné porušování zásad občanského soužití,
- parazitní způsob života.

Soudní praxe dospěla k názoru, že **naplněním skutkové podstaty uvedeného trestného činu je i jednání rodičů, kteří vědomě nebo i z nedbalosti neplnili své povinnosti ve vztahu k docházce dítěte do školy**. Délétrvající nepřítomnost dítěte ve škole, kterou rodiče tolerují či přecházejí, je způsobilá vyvolat proti nim trestní stíhání.

Svádění k pohlavnímu styku (§ 202)

Tohoto trestného činu se dopustí:

1. *„Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplatu, výhodu nebo prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.“*

Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,

- a) *spáchá-li čin uvedený v odst. 1 na dítěti mladším patnácti let,*
- b) *spáchá-li takový čin ze zavrženíhodné pohnutky,*
- c) *pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, nebo*
- d) *spáchá-li takový čin opětovně.*

Pohlavní zneužití (§ 187)

1. *„Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.“*
2. *„Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho dozoru, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.“*

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li tímto činem těžkou újmu na zdraví a odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li tímto činem smrt. Trestná je i příprava tohoto trestného činu.

V obou případech je chráněným zájmem zdravý mravní a pohlavní vývoj dětí a mládeže. Předmětem útoku může být i osoba mužského pohlaví. Jiným pohlavním zneužitím se rozumí další formy sexuální aktivity, např. ohmatávání pohlavních orgánů, a to vždy za účelem pohlavního vzrušení. Jsou tu míněny jen intenzivnější zásahy, a to i když půjde současně o aktivní jednání chráněné osoby. Není totiž podstatné, zda osoba, vůči níž jednání směřuje, sama žije promiskuitním životem, nebo se jedná o osobu, která nemá se sexuálním životem zkušenosti. Rozhodující je druh a stupeň jednání pachatele. (Samozřejmě by však tato fakta mohla mít vliv na výši trestu u pachatele.) Při jednání nepřiliš intenzivním, zejména

jde-li o osoby věkově blízké a existuje-li mezi nimi citový vztah, je třeba uvážit, zda je tu dán stupeň společenské nebezpečnosti potřebný pro trestný čin.

O osobu svěřenou doзору pachatele jde tehdy, je-li pachatel oprávněn nebo povinen nad někým dohlížet. Např. rodič nad dítětem, učitel nad žákem, vedoucí letního tábora nad dětmi apod. Zneužití závislosti předpokládá, že pachatel vyvíjel na takovou osobu psychický nátlak.

5.3 Oznamovací povinnost poradenských pracovníků

Rozlišujeme „povinnost“ stanovenou stavovskými pravidly (např. Etický kodex pracovníků SPC, Etický kodex asociace klinických psychologů apod.) a skutečnou povinnost stanovenou obecně závaznými právními předpisy. První případ, jak je již z názvu těchto kodexů zřejmé, je morálním apelem vedoucím k ochraně práv (zde) dětí ohrožených protiprávním jednáním. Jinak je tomu v případě právních předpisů.

Zákon o sociálněprávní ochraně dětí a mládeže stanoví v § 7 tato oprávnění:

1. *„Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče.“*
2. *„Každý je oprávněn upozornit orgán sociálněprávní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v § 6 odst. 1 písm. b) až h) zákona; tím není dotčena povinnost vyplývající ze zvláštního právního předpis.“*

Jedná se o nezletilé děti v těchto situacích:

- a) *„...které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;*
 - b) *které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutací, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;*
 - c) *které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;*
 - d) *na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezřeni ze spáchání takového činu;*
 - e) *které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;*
 - f) *které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;*
 - g) *které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu;*
- a to tehdy pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“*

Z dikce vidíme, že v tomto případě se jedná pouze o *oprávnění*. Nejedná se tudíž v pravém smyslu o povinnost. Byť ji tak budeme v souladu s posláním praxe poradenského pracovníka chápat.

V jiné situaci je však **poradenské zařízení** jako instituce. To **je povinno**, stejně jako školy a další škol-
ská a zdravotnická zařízení, **oznámít** orgánům sociálněprávní ochrany dětí skutečnosti, které nasvědčují tomu, že mají ve svém okolí děti, jichž se dotýká výše uvedená charakteristika, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví (§ 10 odst. 4 zákona o sociálněprávní ochraně dětí).

Skutečnou oznamovací povinnost fyzických osob (poradenských pracovníků) zakotvuje trestní zákoník (již od 1. 1. 1994), kdy zavádí skutkovou podstatu trestného činu *Neoznámení trestného činu* (§ 368) a případně *Nepřekažení trestného činu* (§ 367).

Zákon rozeznává jednak překažení trestného činu, který je páchán nebo se připravuje, a dále neoznámení trestného činu – již ukončeného protiprávního jednání. Zákon vyjmenovává skutkové podstaty, které je povinností překazit.

Mezi vyjmenované trestné činy, které chrání děti, patří např.:

- znásilnění (§ 185),
- pohlavního zneužití (§ 187),
- zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193),
- týrání svěřené osoby (§ 198).

Překazit trestný čin lze včasným oznámením policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, ale také každým jednáním, které je způsobilé v konkrétní situaci zabránit dokončení protiprávního jednání (např. i fyzickým násilím). Tuto povinnost nemá pouze ten, kdo by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.

Neoznámení trestného činu se z hlediska ochrany dětí týká těchto trestných činů:

- zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193),
- týrání svěřené osoby (§ 198).

Význam těchto ustanovení je třeba chápat i v rovině prevence, jako jistou formu „pomoci“ těm poradenským pracovníkům, kteří s oznámením podezřelých skutečností váhají s ohledem na veřejné mínění apod. Nyní mohou využít „motivačního“ působení uvedeného ustanovení trestního zákona. Tomu, kdo tak neučiní, hrozí trestní stíhání.

Výjimku tvoří případy, ve kterých by oznamovateli bezprostředně hrozila smrt nebo těžká újma na zdraví, dále případy související s advokátní činností nebo se zpovědním tajemstvím, což nepředpokládá situace vázané na činnost poradenských pracovníků.

5.4 Právní úprava existence a činnosti školských poradenských zařízení

Vznik poradenských pracovišť vázaných explicitně na potřeby žáků se zdravotním postižením je datován k roku 1991 (Vyhláška MŠMT č. 399/1991 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách).³ Od této doby sledujeme postupný rozvoj speciálních poradenských pracovišť, zaměřených zejména na potřeby této skupiny žáků.

5.4.1 Školský zákon

Tato norma (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů) obsahuje explicitní zmínku o ŠPZ pouze v několika situacích.

5.4.1.1 Definice školských poradenských zařízení

1. Druhy školských zařízení (§ 7 odst. 5)

Druhy školských zařízení jsou zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, **školská poradenská zařízení**, školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, školská účelová zařízení, školská výchovná a ubytovací zařízení, zařízení školního stravování a školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a školská zařízení pro preventivně výchovnou péči.

2. Školská poradenská zařízení (§ 116)

Školská poradenská zařízení (dále jen ŠPZ) zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálněpedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a pomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. ŠPZ spolupracují s orgány sociálněprávní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, zdravotnickými zařízeními, popřípadě s dalšími orgány a institucemi.

3. Zmocnění ministerstva (§ 121, odst. 1)

Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem typy školských zařízení a podrobnosti o obsahu a rozsahu jejich činnosti, organizaci a podmínkách provozu, kritéria pro zařazování nebo umístování dětí, žáků a studentů, popřípadě dalších uživatelů služeb, nebo ukončení umístění, o podmínkách, za nichž lze školské služby poskytovat veřejnosti, a o podmínkách úhrady za školské služby a o poskytování poradenských služeb ve školách a ŠPZ.

4. Funkce kraje (§ 181, odst. 1)

Kraj je povinen zajistit podmínky pro uskutečňování středního a vyššího odborného vzdělávání, vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, dále jazykového, základního uměleckého a zájmového vzdělávání a pro výkon ústavní výchovy.

³ MŠMT může ve speciálních základních školách, speciálních mateřských školách a zvláštních školách pro smyslově a tělesně postižené zřizovat jako součást školy SPC (dále jen „centrum“), popřípadě další školská účelová zařízení. Centrum zabezpečuje diagnostické, poradenské, terapeutické a metodické činnosti pro smyslově a tělesně postižené děti předškolního a školního věku, jejich rodiče a pedagogické pracovníky v centru, v rodinách a ve školách. Centrum řídí ředitel školy (§ 5).

Za tímto účelem **kraj zřizuje a zrušuje mj. i:**

- a) mateřské, základní, střední školy a školská zařízení pro žáky se zdravotním postižením,
- b) základní školy speciální.

5. Kraj může dále zřizovat a zrušovat (§ 181, odst. 2):

- a) školská zařízení podle § 115 až 120, (§ 116 – ŠPZ),
- b) školy a školská zařízení, které jinak zřizuje obec nebo ministerstvo, pokud kraj prokáže potřebné finanční, materiálové a personální zabezpečení této školy nebo školského zařízení.

5.4.1.2 Úkoly a činnost ŠPZ ve vztahu ke SpecVP dětí, žáků a studentů

1. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 16)

- SpecVP dětí, žáků a studentů zjišťuje ŠPZ.
- Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na ... poradenskou pomoc školy a ŠPZ.
- Ředitel školy může zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření ŠPZ.

2. Přearazení žáka do vyššího ročníku (§ 17 odst. 3)

Ředitel školy může mimořádně nadaného žáka na jeho žádost **přearadit do vyššího ročníku** bez absolvování předchozího ročníku. Součástí žádosti žáka, který plní povinnou školní docházku, je **vyjádření ŠPZ** a registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost.

3. Individuální vzdělávací plán (§ 18)

Ředitel školy může s **písemným doporučením ŠPZ povolit** nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním **vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu**.

4. Vzdělávání v mateřské škole (34 odst. 6)

O **přijetí dítěte se zdravotním postižením** rozhodne ředitel mateřské školy na základě písemného **vyjádření ŠPZ**, popřípadě také registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost.

Ředitel mateřské školy může po předchozím upozornění písemně oznámeném zákonnému zástupci dítěte **rozhodnout o ukončení předškolního vzdělávání**, jestliže **ukončení doporučí** v průběhu zkušebního pobytu dítěte lékař nebo **ŠPZ** (§ 35 odst. 1 písm. c).

5. Plnění povinnosti školní docházky – přijetí (§ 36, odst. 3)

Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. **Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince** k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také **doporučující vyjádření ŠPZ, podmínkou přijetí dítěte narozeného**

od ledna do konce června doporučující vyjádření ŠPZ a odborného lékaře, která k žádosti přiloží zákonný zástupce.

6. Odklad povinné školní docházky (§ 37 odst. 1)

Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně **přiměřeně vyspělé** a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku, **odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky** o jeden školní rok, pokud je **žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného ŠPZ** nebo odborného lékaře.

7. Individuální vzdělávání (§ 41 odst. 2 písm. h)

Žádost zákonného zástupce o individuální vzdělávání musí obsahovat **vyjádření ŠPZ**.

8. Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením (§ 42)

Dítěti s hlubokým mentálním postižením stanoví krajský úřad místně příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte se souhlasem zákonného zástupce dítěte takový **způsob vzdělávání**, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to **na základě doporučujícího posouzení** odborného lékaře a **ŠPZ**. Krajský úřad zároveň zajistí odpovídající pomoc při vzdělávání dítěte, zejména pomoc pedagogickou a metodickou. Dojde-li ke změně duševních a fyzických možností dítěte, krajský úřad způsob vzdělávání odpovídajícím způsobem upraví.

9. Přípravné třídy základní školy (§ 47 odst. 2)

O **zařazování žáků do přípravné třídy** základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě **písemného doporučení ŠPZ**. Obsah vzdělávání v přípravné třídě je součástí školního vzdělávacího programu.

10. Vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením, s více vadami a autismem (§ 48)

Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální, a to se souhlasem zákonného zástupce a **na základě písemného doporučení** odborného lékaře a **ŠPZ**.

11. Přípravný stupeň základní školy speciální (§ 48a odst. 2)

O **zařazení dítěte do třídy přípravného stupně základní školy speciální** rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce a **na základě písemného doporučení ŠPZ**.

12. Převedení žáka do jiného vzdělávacího programu (§ 49 odst. 2)

Ředitel školy může **převést žáka do vzdělávacího programu** základního vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením nebo do vzdělávacího programu základní školy speciální na základě **písemného doporučení ŠPZ** a pouze s předchozím písemným souhlasem zákonného zástupce žáka.

13. Práva žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků (§ 21 odst. 1 písm. f)

Žáci a studenti mají právo na informace a poradenskou pomoc školy nebo **ŠPZ** v záležitostech týkajících se vzdělávání podle tohoto zákona.

5.4.2 Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb.

1. Spolupráce SPC se školou při poskytování *vyrovnávacích opatření* (§ 1 odst. 2)

Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

2. Spolupráce SPC se školou při poskytování *podpůrných opatření* (§ 1 odst. 3)

Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

3. Zjišťování „znaků“ *sociálního znevýhodnění* (§ 1 odst. 6)

Při zjišťování znaků sociálního znevýhodnění (zejména žák ze sociálně vyloučeného prostředí nebo z prostředí ohroženého sociálním vyloučením, žák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory ke vzdělávání, včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka) **spolupracuje ŠPZ v případě potřeby OSPOD.**

4. Zásady a cíle speciálního vzdělávání – stanovení SpecVP (§ 2)

Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u kterých byly **SpecVP zjištěny na základě speciálněpedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením** a jejich rozsah a závažnost je důvodem k zařazení žáků do režimu speciálního vzdělávání

5. Výjimečné vzdělávání žáka bez zdravotního postižení (se zdravotním znevýhodněním) po nezbytně nutnou dobu ve škole (třídě či skupině) pro žáky se zdravotním postižením (§ 3 odst. 5) (a analog. odst. 6 – žáci se sociálním znevýhodněním)

Jde o ustanovení, jež explicitně nestanoví úkol pro ŠPZ či konkrétně pro SPC, nýbrž pro školu určenou pro žáky se zdravotním postižením, která „nejméně jedenkrát za školní rok posoudí, zda důvody pro vzdělávání žáka se zdravotním znevýhodněním u něj přetrvávají“. Dovojujeme, že bude vyžadována **spoluúčast SPC při takovém posouzení**. U žáků se sociálním znevýhodněním nelze předpokládat masivní účast SPC při obdobném posuzování, nicméně lze ji očekávat rovněž.

6. Individuální vzdělávací plán – přijetí (§ 6 odst. 2)

Individuální vzdělávací plán **vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálněpedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření ŠPZ**, doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění SpecVP žáka.

7. Individuální vzdělávací plán – zpracování (§ 6 odst. 6)

Za zpracování (ale i následné změny – § 6 odst. 9) **individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy**. Individuální vzdělávací plán se vypracovává **ve spolupráci se ŠPZ** a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

8. Individuální vzdělávací plán – další obsah (§ 6 odst. 4 písm. h)

Individuální vzdělávací plán dále obsahuje i „závěry speciálněpedagogických, popřípadě psychologických vyšetření“.

9. Určení pedagogického pracovníka ŠPZ, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka (§ 6 odst. 4 písm. e).

10. Individuální vzdělávací plán – kontrola (§ 6 odst. 8)

ŠPZ sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v **individuálním vzdělávacím plánu** a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy.

11. Definice „těžkého zdravotního postižení“ pro účely činnosti asistenta pedagoga (§ 7 odst. 1 písm. d)

Podle tohoto ustanovení zajišťuje asistent pedagoga u žáků s „těžkým zdravotním postižením“ i nezbytnou pomoc žákům při sebeobsluze a pohybu během vyučování i při akcích pořádaných školou mimo... Lze se domnívat, že řada ředitelů, alter. zákonných zástupců či zástupců krajských úřadů, bude vyžadovat po SPC určení pojmu „těžké zdravotní postižení“. K tomu srov. odst. 5 § 1 cit. vyhlášky.

12. Zabezpečení speciálního vzdělávání a podpůrných opatření (§ 8 odst. 2)

Speciální vzdělávání a podpůrná opatření doporučená ŠPZ **zabezpečuje škola ve spolupráci se ŠPZ**.

13. Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání (§ 9 odst. 1 písm. a)

Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání podle § 3 (individuální integrace, skupinová integrace, škola samostatně zřízená pro žáky se zdravotním postižením – „speciální škola“, kombinace uvedených forem) provádí **ředitel školy na základě doporučení ŠPZ, jehož součástí je i navržení míry podpůrných opatření** (a dále i souhlasu zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka).

14. Zpráva o průběhu diagnostického pobytu (§ 9 odst. 2)

Před případným zařazením žáka do školy, třídy nebo skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením nebo do vzdělávacího programu upraveného pro žáky se zdravotním postižením je možno využít tzv. diagnostického pobytu v těchto druzích škol či vzdělávacích programů. O průběhu tohoto pobytu vydá ŠPZ zprávu žákovi (zákonnému zástupci) a doporučení, jež obsahuje návrhy vzdělávání žáka. Zpráva i doporučení se vydávají nejpozději do 30 dnů po skončení diagnostického pobytu.

15. Významná změna SpecVP žáka se zdravotním postižením (§ 9 odst. 3)

Dojde-li k **významné změně SpecVP žáka se zdravotním postižením, zařazení** tohoto žáka do režimu speciálního vzdělávání **přezkoumá ŠPZ a případně navrhne úpravu tohoto režimu**. V případě přeřazení do jiného vzdělávacího programu zařadí ředitel školy žáka do ročníku, který odpovídá dosaženým znalostem a dovednostem žáka.

16. Vzdělávací potřeby a mimořádného nadání žáka (§ 12 odst. 2)

Ke vzdělávacím potřebám žáka s mimořádným nadáním se vyjadřuje ŠPZ.

17. Individuální vzdělávací plán u nadaného žáka (§ 13 odst. 1 a odst. 3e)

Vzdělávání **mimořádně nadaných žáků** se může uskutečňovat **podle individuálního vzdělávacího plánu**, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, **závěrů psychologického vyšetření** (*není stanovena přímá kompetence ŠPZ*) a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka.

5.4.3 Vyhláška MŠMT č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách

Přihláška ke studiu na střední škole (§ 1 odst. 1 písm. i)

Součástí přihlášky ke vzdělávání jsou tyto doklady nebo jejich ověřené kopie, pokud dále není stanoveno jinak:

- posudek ŠPZ o zdravotním postižení nebo zdravotním znevýhodnění uchazeče, který je zdravotně znevýhodněn, obsahující vyjádření o doporučení vhodného postupu při konání přijímací nebo talentové zkoušky.

5.4.4 Vyhláška MŠMT č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách s maturitní zkouškou

Přihlašování k maturitní zkoušce (§ 4 odst. 2, písm. g a odst. 3)

1. V přihlášce žák uvede
 - zařazení žáka s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky do kategorie a skupiny uvedené v příloze č. 2 k této vyhlášce za účelem uzpůsobení podmínek pro konání společné části maturitní zkoušky,
2. K přihlášce podle odstavce 2
 - přiloží žák odborný posudek ŠPZ podle § 20 (dále jen „posudek“). Tento posudek se založí do školní matriky podle § 28 odst. 2 písm. f) školského zákona.

Odborný posudek pro uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky (§ 20)

1. Posudek k přiznání uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky obsahuje uvedení kategorie a skupiny podle přílohy č. 2 k této vyhlášce.
2. Žák s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky koná maturitní zkoušku za podmínek odpovídajících jeho zdravotnímu postižení nebo zdravotnímu znevýhodnění uvedených v příloze č. 3 k této vyhlášce. Uzpůsobení pracovních listů pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky zajistí škola v souladu s přílohou č. 3.
3. Posudek žák odevzdá řediteli školy spolu s přihláškou podle § 4. Posudek obsahuje údaje o zařazení žáka do příslušné kategorie a skupiny žáků podle druhu zdravotního postižení nebo zdravotního znevýhodnění, návrh úprav podmínek a způsobu konání maturitní zkoušky, dále výčet kompenzačních pomůcek a doporučení rozsahu a formy případné asistence, tlumočnických služeb nebo odlišností hodnocení.

4. Podmínky pro konání maturitní zkoušky se upraví žákovi vždy, pokud z posudku vyplývá, že zdravotní postižení nebo zdravotní znevýhodnění trvá k termínu odevzdání přihlášky déle než jeden rok. V případech, kdy zdravotní postižení nebo zdravotní znevýhodnění s výjimkou žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky podle přílohy č. 2 bodu 5 písm. a) skupiny 1 (SPUO-1) trvá kratší dobu než jeden rok nebo nastane v době od odevzdání přihlášky do termínu konání maturitní zkoušky, uzpůsobí podmínky pro konání maturitní zkoušky ředitel školy v dohodě s daným ŠPZ s přihlédnutím k pravidlům uzpůsobení maturitní zkoušky pro žáky se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním uvedeným v příloze č. 3 k této vyhlášce.
5. Pro účely této vyhlášky se žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky dělí do kategorií a skupin uvedených v příloze č. 2 k této vyhlášce. Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky jsou do jednotlivých skupin zařazeni na základě posudku ŠPZ.
6. Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky mají podle závažnosti svého postižení nebo znevýhodnění právo na úpravu prostředí, navýšení časového limitu, obsahové a formální úpravy testových materiálů, odlišnosti v hodnocení, použití kompenzačních pomůcek, tlumočení a technickou nebo speciálně pedagogickou asistenci, u žáků zařazených podle přílohy č. 2 do skupiny 2 a 3 přepis řešení zkoušek do záznamových archů. Podrobnější vymezení těchto služeb je uvedeno v příloze č. 3 k této vyhlášce.
7. Ředitel školy seznámí žáka s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky a zákonného zástupce tohoto nezletilého žáka s úpravami podmínek a způsobu konání zkoušek podle přílohy č. 3 k této vyhlášce nejpozději jeden měsíc před konáním první zkoušky nebo části zkoušky maturitní zkoušky. V případech uvedených v odstavci 4 větě druhé tak učiní bez zbytečného odkladu.

Kategorizace žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky (příloha č. 2 vyhlášky č. 177/2004 Sb.)

Obsahuje rozdělení žáků se zdravotním postižením nebo znevýhodněním pro účely společné části maturitní zkoušky do čtyř kategorií skupin podle typu vzdělávacích potřeb a do skupin 1 až 3 podle míry požadovaných uzpůsobení.

Uzpůsobení maturitní zkoušky pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky (příloha č. 3 vyhlášky č. 177/2004 Sb.)

Obsahuje druhy formy přiznaného uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky, jako jsou prostorové aspekty testování, odlišný časový limit, používání individuálních kompenzačních pomůcek a dalších uzpůsobení podmínek konání zkoušky (např. přítomnost asistenta), dále úpravy prostředí nebo učebny apod.

5.5 Úplný přehled právních situací, v nichž je vyžadováno stanovisko SPC

Poř. číslo	Obsah – situace	Právní podklad*	Forma vyjádření SPC
1	Poskytnutí informace a poradenské pomoci	§ 21	informace, podpora
2	Zjištění (definice) SpecVP	§ 16 odst. 5	vyjádření
3	Zásady a cíle speciálního vzdělávání – stanovení SpecVP a jejich rozsah	§ 2 vyhl. č. 73/2005 Sb.	zjištění SpecVP – zpráva z vyšetření
4	Asistent pedagoga	§ 16 odst. 9	vyjádření
5	Definice „těžkého z. p.“ pro účely působnosti asistenta pedagoga	§ 7 odst. 1 písm. d) vyhl. č. 73/2005 Sb.	stanovisko
6	Přeřazení žáka do vyššího ročníku	§ 17 odst. 3	vyjádření
7	Individuální vzdělávací plán – zákon	§ 18 zákona	doporučení
8	Spolupráce se školou – stanovení vyrovnávacích opatření	§ 1 odst. 2 vyhl. č. 73/2005 Sb.	posouzení
9	Spolupráce se školou – stanovení podpůrných opatření	§ 1 odst. 3 vyhl. č. 73/2005 Sb.	posouzení
10	Doporučení spec. vzdělávání a poskytnutí podpůrných opatření a spolupráce při jejich naplnění	§ 8 odst. 2 vyhl. č. 73/2005 Sb.	doporučení + spolupráce
11	Zjišťování znaků sociálního znevýhodnění	§ 1 odst. 6 vyhl. č. 73/2005 Sb.	zpráva
12	Posouzení důvodů pro (výjimečné-dočasné) vzdělávání žáka bez ZP ve třídě, škole či skupině pro žáky se zdravotním postižením	§3 odst. 5 (anal. odst. 6 u soc. znev.	posouzení
13	Individuální vzdělávací plán – pro žáky se zdravotním postižením – přijetí	§ 6 odst. 2 a 6 vyhl. č. 73/2005 Sb.	zpráva z vyšetření
14	Individuální vzdělávací plán – pro žáky se zdravotním postižením – stanovení pracovníka ŠPZ	§ 6 odst. 4 písm. e) vyhl. č.73/2005 Sb.	určení pracovníka
15	Individuální vzdělávací plán – další obsah	§ 6 odst. 4 písm. h) vyhl. č.73/2005 Sb.	zpráva z vyšetření
16	Individuální vzdělávací plán – pro žáky se zdravotním postižením – kontrola	§ 6 odst. 8 vyhl. č. 73/2005 Sb.	vyhodnocení, informace
17	Zjištění mimořádného nadání žáka	§ 12 odst. 2 vyhl. č.73/2005 Sb.	zpráva, stanovisko
18	Individuální vzdělávací plán – pro žáky nadané	§ 13 odst. 1 a 3e vyhl. č. 73/2005 Sb.	určení pracovníka ŠPZ
19	Přijetí dítěte se zdravotním postižením ke vzdělávání v mateřské škole	§ 34 odst. 6	vyjádření (písemné)
20	Ukončení vzdělávání v mateřské škole	§ 35 odst. 1 písm. c)	doporučení
21	Plnění povinnosti školní docházky – přijetí	§ 36	vyjádření – doporučující
22	Odklad povinné školní docházky	§ 37	doporučení – posouzení
23	Individuální vzdělávání	§ 41 odst. 2 písm. h)	vyjádření

24	Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením	§ 42	doporučení – posouzení
25	Zařazení žáka do přípravné třídy základní školy	§ 47 odst. 2	doporučení
26	Vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením, s více vadami a autismem v základní škole speciální	§ 48 odst. 1	doporučení
27	Zařazení žáka do přípravného stupně základní školy speciální	§ 48a, odst. 2	doporučení
28	Převedení žáka do vzdělávacího programu ZŠ speciální nebo pro žáky se zdravotním postižením	§ 49 odst. 2	doporučení
29	Zabezpečení speciálního vzdělávání a podpůrných opatření	§ 8 odst. 2 vyhl. č. 73/2005 Sb.	podpora, spolupráce
30	Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé z forem speciálního vzdělávání	§ 9 odst. 1 vyhl. č. 73/2005 Sb.	doporučení
31	Zpráva o průběhu diagnostického pobytu žáka	§ 9 odst. 2 vyhl. č. 73/2005 Sb.	zpráva
32	Významná změna SpecVP žáka se zdravotním postižením	§ 9 odst. 3 vyhl. č. 73/2005 Sb.	přezkoumání – návrh
33	Přihláška ke studiu na střední škole	§ 1 odst. 1i vyhl. č. 671/2004 Sb.	posudek
34	Přihlášení žáka k maturitní zkoušce	§ 4 odst. 2, písm. g) a odst. 3 vyhl. č. 177/2009 Sb.	posudek
35	Odborný posudek pro uzpůsobení podmínek maturitní zkoušky	§ 20 vyhl. č. 177/2009 Sb. a příl. č. 2 a 3	obsah posudku dle § 20

* *Není-li uvedeno jinak, jedná se o zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon*

5.6 Procedurální podmínky poskytování poradenských služeb

Ve školském zákonu a prováděcích vyhláškách (viz výše) jsou uvedeny výhradně hmotněprávní pravidla (de facto statický výčet činnosti, působnost) školských poradenských pracovišť. Další pravidla obsahuje zejména vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poradenských službách ve školách a školských zařízeních.

V ní nalezneme i náznak úpravy *vztahů* mezi subjekty poradenství. Tato vyhláška je normou, která má – ve smyslu ustanovení § 121 školského zákona upravit obsah, rozsah činnosti, podmínky provozu těchto zařízení, jakož i „podmínky“ poskytování poradenských služeb ve školách a ŠPZ.

Ve skutečnosti ve vyhlášce nalezneme tyto oblasti:

- **Komu jsou služby poskytovány** (§ 1 odst. 1)
Poradenské služby ve školách a ŠPZ jsou poskytovány dětem, žákům, studentům (dále jen „žák“), jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením.
- **Definice standardních (obvyklých) poradenských služeb** (§ 1 odst. 2)
ŠPZ a školy poskytují bezplatně standardní poradenské služby uvedené v přílohách č. 1 až 3 k této vyhlášce, a to na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení.

- **Poskytnutí informace a písemný souhlas jako podmínka poskytnutí služby** (§ 1 odst. 2)
Podmínkou poskytnutí poradenské služby je písemný souhlas žáka, v případě nezletilého žáka písemný souhlas jeho zákonného zástupce. Souhlasu není třeba v případech stanovených zvláštními právními předpisy. Tomuto souhlasu musí předcházet poskytnutí informace – viz dále.
- **Informace o průběhu poradenské služby (před jejím poskytnutím)** (§ 1 odst. 3)
Žák, v případě žáka, který má zákonného zástupce, také jeho zákonný zástupce, musí být školou nebo školským poradenským zařízením **předem srozumitelně a jednoznačně informován** o
 - a) všech **podstatných náležitostech poskytované poradenské služby**, zejména o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech poskytované poradenské služby,
 - b) **prospěchu, který je možné očekávat**, a o všech předvídatelných důsledcích, které mohou vyplynout z poskytování poradenské služby, **i možných následcích**, pokud tato služba nebude poskytnuta,
 - c) **právech a povinnostech spojených s poskytováním poradenských služeb**, včetně práva žádat kdykoli poskytnutí poradenské služby znovu.
- **Lhůta pro poskytnutí poradenské služby** (§ 1 odst. 4)
Poradenská služba se začne poskytovat **bez zbytečného odkladu, nejpozději však do tří měsíců** ode dne přijetí žádosti. Této lhůty se nemůže dovolávat žadatel, který neposkytuje součinnost potřebnou ke splnění účelu poradenské služby. **Krizová poradenská intervence**, kterou se poskytuje pomoc v naléhavých ohrožujících situacích, zejména při ohrožení života a dalších práv žadatele, se poskytuje **bezprostředně po přijetí žádosti**.
- **Lhůta platnosti doporučení k úpravám ve vzdělávání žáka (výsledky speciálněpedagogické diagnostiky)** (§ 1 odst. 5)
Výsledkem psychologické a speciálněpedagogické diagnostiky jsou zpráva z vyšetření a doporučení obsahující návrhy úprav ve vzdělávání žáka. Zpráva i doporučení se vydávají nejpozději do 30 dnů ode dne ukončení vyšetření. **Doporučení** vyplývající z provedené psychologické nebo speciálněpedagogické diagnostiky **je platné po „dobu určitou“ – odpovídající jejich účelu**. Pokud jde o „**doporučení k zařazení žák do školy nebo vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením**“, potom je doporučení platné „**nejvýše po dobu jednoho roku**“. V obou případech – před skončením platnosti doporučení vyrozumí SPC žáka (zákonného zástupce) o potřebě nové diagnostiky.
- **Informace při vydání zprávy z vyšetření a doporučení (návrhy úprav ve vzdělávání)** (§ 1 odst. 5)
Při vydání zprávy a doporučení je žák, v případě žáka, který má zákonného zástupce, též jeho zákonný zástupce, **informován o obsahu doporučení způsobem srozumitelným** pro nejširší možný okruh osob. Žák nebo jeho zákonný zástupce potvrzuje svým podpisem, že doporučení s ním bylo projednáno, že porozuměl jeho povaze a obsahu a případně že k němu uplatňuje výhrady spolu s jejich upřesněním.
- **Vedení dokumentace SPC** (§ 4 odst. 1)
ŠPZ vede dokumentaci
 - a) o vyšetření, jeho výsledcích a poskytnuté péči individuální i skupinové,
 - b) o poskytnutí informace podle § 1 odst. 3 a potvrzení podle § 1 odst. 5 věty čtvrté (před zahájením poskytování poradenské služby a při sdělování výsledků – doporučení),
 - c) o spolupráci se školami a školskými zařízeními.

5.6.1 Rozsah a obsah činnosti ŠPZ a jejich vymezení dle vyhlášky č. 72/2005 Sb.

Obsahem poradenských služeb jsou činnosti přispívající zejména k (§ 2):

- vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,
- naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením a v průběhu vzdělávání,
- prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, sociálněpatologických jevů (zejména šikany a jiných forem agresivního chování, zneužívání návykových látek) a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací,
- vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů integrace žáků se zdravotním postižením,
- vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění,
- vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky národnostních menšin nebo etnických skupin,
- vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané,
- rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálněpedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních,
- zmírňování důsledků zdravotního postižení a prevenci jeho vzniku.

Tento obsah je dále modifikován pro jednotlivá ŠPZ a školy rámcově takto:

5.6.1.1 Pedagogicko-psychologická poradna (dále jen „poradna“)

Poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálněpedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Činnost poradny se uskutečňuje ambulantně na pracovišti poradny a návštěvami zaměstnanců právnické osoby vykonávající činnost poradny ve školách a školských zařízeních.

Poradna zajišťuje tyto oblasti:

- zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní zprávu; doporučuje zákonným zástupcům a řediteli školy návrhy podpůrných nebo vyrovnávacích opatření, zařazení do vzdělávacího programu přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáka, případně zařazení do školy a třídy odpovídající vzdělávacím potřebám žáka; spolupracuje při přijímání žáků do škol; provádí psychologická a speciálněpedagogická vyšetření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,
- zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků škol a na základě výsledků psychologické a speciálněpedagogické diagnostiky vypracovává odborné posudky a návrhy podpůrných nebo vyrovnávacích opatření pro školy a školská zařízení, včetně posudků pro účely uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky a jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce maturitní zkoušky,
- poskytuje poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji, (zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům), včetně služeb zaměřených na vyjasňování osobních perspektiv žáků,

- poskytuje metodickou podporu škole,
- prostřednictvím metodika prevence zajišťuje prevenci sociálněpatologických jevů, realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence.

5.6.1.2 Speciálněpedagogické centrum

SPC poskytuje poradenské služby:

- při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním postižením, jakož i dětí s hlubokým mentálním postižením, v odůvodněných případech, zejména v pochybnostech, zda se jedná o žáka se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, také při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním. Jedno centrum poskytuje poradenské služby v rozsahu, odpovídajícím jednomu nebo více druhům zdravotního postižení – jejich obsah je určen dále (část II, I body 1 až 8 přílohy č. 2 vyhl. č. 72/2005 Sb.);
- žákům základních škol speciálních a školských zařízení jsou poradenské služby centra poskytovány pouze v rámci diagnostiky a kontrolní diagnostiky, v odůvodněných případech i v rámci speciální individuální nebo skupinové péče, kterou nezajišťuje škola nebo školské zařízení, kde je žák zařazen.

Činnost centra se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pedagogických pracovníků centra ve školách a školských zařízeních, případně v rodinách a v zařízeních pečujících o žáky se zdravotním postižením.

SPC zajišťuje tyto oblasti:

- zjišťuje *speciální připravenost* žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku a SpecVP žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků a pro jejich zařazení a přeražení do škol a školských zařízení a pro další vzdělávací opatření,
- připravuje posudky pro účely uzpůsobení maturitní zkoušky a jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce maturitní zkoušky, u žáků a uchazečů se zdravotním postižením,
- zajišťuje speciálněpedagogickou péči a speciálněpedagogické vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a žáky se zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni nebo kterým je stanoven jiný způsob plnění povinné školní docházky,
- vykonává speciálněpedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenské služby se zaměřením na pomoc při řešení problémů ve vzdělávání, v psychickém a sociálním vývoji žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, na zjištění individuálních předpokladů a vytváření podmínek pro uplatňování a rozvíjení schopností, nadání a na začleňování do společnosti,
- poskytuje pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením, případně také se zdravotním znevýhodněním,
- poskytuje metodickou podporu škole.

5.6.1.3 Škola

V rámci školy (základní, střední a vyšší odborné školy) zabezpečuje ředitel poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla *výchovným poradcem a školním metodikem* prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování

poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i *školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem*.

Škola zajišťuje poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené na:

- prevenci školní neúspěšnosti,
- primární prevenci sociálněpatologických jevů,
- kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,
- odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,
- péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
- průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či výukovými obtížemi a vytváření předpokladů pro jejich snižování a metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálněpedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.

5.7 Standardní činnosti SPC

Vyhláška uvádí výčet činností (služeb), které poskytují centra jednotlivým žákům s daným zdravotním postižením, ale i jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením.

1	vyhledávání žáků se zdravotním postižením
2	komplexní diagnostika žáka (speciálněpedagogická a psychologická)
3	tvorba plánu péče o žáka (strategie komplexní podpory žáka, pedagogicko-psychologické vedení apod.)
4	přímá práce s žákem (individuální a skupinová)
5	včasná intervence
6	konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení
7	sociálněprávní poradenství (sociální dávky, příspěvky apod.)
8	krizová intervence
9	metodická činnost pro zákonné zástupce, pedagogy (podpora při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu)
10	kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením
11	zapůjčování odborné literatury
12	zapůjčování rehabilitačních a kompenzačních pomůcek podle potřeb žáků
13	ucelená rehabilitace pedagogicko-psychologickými prostředky
14	pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, instruktáž a úprava prostředí
15	všestranná podpora optimálního psychomotorického a sociálního vývoje žáků se zdravotním postižením v duchu tzv. ucelené rehabilitace (využívání prostředků pedagogicko-psychologických, léčebných, sociálních a pracovních), tj. zajištění komplexní péče zaměřené nejen na žáka s postižením, ale na celou jeho rodinu
16	vedení dokumentace centra a příprava dokumentů pro správní řízení
17	koordinace činností s poradenskými pracovníky škol, s poradnami a středisky výchovné péče
18	zpracování návrhů k zařazení do režimu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
19	zpracování návrhů individuálních vzdělávacích plánů
20	tvorba, návrhy a nabídka speciálních pomůcek podle individuálních potřeb žáků

5.7.1 Standardní činnosti speciální

Jedná se o výčet činností, který je dále specifikován pro SPC se zaměřením na jednotlivé druhy zdravotního postižení.

5.7.1.1 Centrum pro žáky s vadami řeči

a)	logopedická diagnostika a depistáž poruch komunikace
b)	zpracování anamnézy
c)	zpracování programů logopedické intervence
d)	aplikace logopedických terapeutických postupů
e)	aplikace logopedických stimulačních postupů
f)	aplikace logopedických edukačních postupů
g)	aplikace logopedických reedukačních postupů
h)	práce s žáky s potřebou logopedické péče nevyžadující úpravu vzdělávacího programu
i)	péče o děti cizinců
j)	řešení výchovných problémů
k)	instruktáže pro zákonné zástupce a pedagogické pracovníky
l)	vedení logopedických deníků
m)	zpracování a vedení záznamů o individuální logopedické péči
n)	tvorba didaktických a metodických materiálů pro rozvoj komunikace, tvorba pracovních listů

5.7.1.2 Centrum pro žáky se zrakovým postižením

a)	výcvik specifických činností u zrakově postiženého žáka a nácvik používání kompenzačních pomůcek
b)	smyslová výchova zrakově postiženého žáka
c)	rozvoj zrakových funkcí, zraková stimulace
d)	propedeutika čtení a psaní bodového písma
e)	propedeutika čtení a psaní zvětšeného černotisku, grafomotorické cviky
f)	metodická činnost a příprava ke čtení a psaní zvětšeného černotisku
g)	tyflografika
h)	nácvik podpisu
i)	zraková hygiena
j)	rozvoj matematických představ
k)	rozvoj estetického vnímání zrakově postiženého žáka
l)	nácvik orientace a samostatného pohybu zrakově postiženého žáka, nácvik sebeobsluhy
m)	práce se speciálními pomůckami
n)	informace o didaktických pomůčkách pro zrakově postiženého žáka, zvukové a audiovizuální pomůcky
o)	sociálně rehabilitační program
p)	koordinace setkání zákonných zástupců a pedagogických pracovníků vzdělávajících zrakově postižené žáky
q)	metodické vedení asistentů pedagogů, kteří pracují se zrakově postiženými žáky

Všechna témata jsou spojena s nácvikem práce s vhodnými kompenzačními pomůckami podle věku žáka, typu a stupně postižení.

5.7.1.3 Centrum pro žáky se sluchovým postižením

a)	budování a rozvoj komunikačních dovedností žáka
b)	orální komunikace (logopedické techniky: výstavba mluvené řeči od hlásek po věty, náprava výslovnosti, posazení hlasu, rozvoj slovní zásoby, sluchová výchova, rytmizace, dechová cvičení)

c)	vizuálně-motorická komunikace (znakový jazyk, zrakový kontakt, jemná a hrubá motorika, mimika obličeje, polohy a postavení rukou, umístění v prostoru, pojmová a slovní zásoba ve znacích, stavba věty)
d)	výcvik čtení s porozuměním
e)	výcvik odezírání
f)	kurzy znakového jazyka pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení
g)	spolupráce s příslušným odborným zdravotnickým zařízením, klinikou ORL, která provádí operaci kochleárního implantátu, na spec. pedagogické přípravě žáka na zákrok a participace na následné rehabilitaci
h)	cvičení na posilování nepostižených smyslových funkcí
i)	nácvik používání kompenzačních pomůcek
j)	individuální a skupinové terapie pro zákonné zástupce vedené psychologem
k)	rodinná terapie, krizová terapie, terapie pro neslyšící zákonné zástupce
l)	instruktáže pro zákonné zástupce
m)	sluchová výchova, zásady manuální komunikace, rozvoj motoriky dítěte, výstavba orální řeči, alternativních metod čtení, analyticko-syntetická metoda čtení, vedení pojmových deníků, řešení výchovných problémů, nácvik čtení s porozuměním, využívání kompenzačních pomůcek, příprava na operaci kochleárního implantátu apod.
n)	nácvik činností pro vyšetření audiometrem a příprava na audiometrické vyšetření (dítě předškolního věku čeká v budoucnu audiometrické vyšetření sluchu u lékaře, které vyžaduje spolupráci dítěte; ve školním věku podstupuje žák toto vyšetření nejméně 1 × ročně; aby bylo vyšetření objektivní, je dobré zvykat dítě na spolupráci s vyšetřujícím)

5.7.1.4 Centrum pro žáky s tělesným postižením

a)	budování a rozvoj komunikativních, lokomočních, manipulačních a dalších dovedností žáků
b)	vývojový screening, diagnostika zrání centrálního nervového systému, včasná diagnostika organického poškození centrálního nervového systému u dětí raného věku, využití metodiky Walter Strassmeier, Portage
c)	školní věk – metodika nácviku čtení a psaní (grafomotorika po obsahové a technické stránce, specifické metodiky nácviku psaní a čtení, alternativních metod čtení apod.)
d)	speciální nácvik práce s počítačem jako prostředkem komunikace a získávání informací
e)	logopedická péče (využití speciálních metod, zejména augmentativní a alternativní komunikace, makaton, znak do řeči, sociální čtení)
f)	využití některých specifických forem terapie, jako je např. arteterapie, muzikoterapie

5.7.1.5 Centrum pro žáky s mentálním postižením

a)	metodika cvičení pro děti raného věku, Strassmeier, Portage, vývojový screening
b)	smyslová výchova dětí předškolního věku s mentálním postižením
c)	rozvoj hrubé a jemné motoriky, nácvik sebeobsluhy a sociálních vztahů
d)	rozvoj estetického vnímání
e)	hudební činnosti, výtvarné a pohybové činnosti
f)	příprava na zařazení do výchovně-vzdělávacího procesu
g)	rozvoj grafomotoriky, systematický rozvoj slovní zásoby, systematický rozvoj dílčích výukových funkcí
h)	logopedická péče se zaměřením na alternativní a augmentativní komunikaci, piktogramy, znak do řeči, komunikační tabulky, sociální čtení a počty
i)	netradiční formy výuky žáků s mentálním postižením
j)	nácvik prvního čtení a čtení hůlkového písma
k)	hůlková písanka; psaní hůlkovým písmem, využití počítače nebo psacího stroje
l)	alternativní formy čtení
m)	využití arteterapie a muzikoterapie

5.7.1.6 Centrum pro žáky s poruchami autistického spektra

a)	domácí program – rozvoj funkční komunikace, sociálních dovedností, pracovních návyků, sebeobsluhy, volnočasových aktivit, eliminace problémového chování, práce s rodinou
b)	příprava na zařazení do výchovně-vzdělávacího procesu a vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra
c)	uplatňování metodiky strukturovaného učení, aplikované behaviorální analýzy a jiných; metodické vedení zaměstnanců ve školství, spolupráce s rodinou, konzultace s ostatními účastníky péče
d)	osvětová činnost
e)	spolupráce se školskými zařízeními a ostatními účastníky péče, semináře, konzultace
f)	rodičovské skupiny
g)	instruktáž, podpůrná skupina, řešení výchovných problémů, sourozenecké vztahy apod.
h)	nácvik funkční komunikace, sociálního chování a zvládnání náročného chování

Centrum poskytující služby žákům hluchoslepým

Použijí se standardní činnosti speciální podle typu zdravotního postižení žáka.

Centrum poskytující služby žákům s více vadami

Použijí se standardní činnosti speciální podle typu zdravotního postižení žáka.

Definice tzv. standardních činností SPC v právních normách úzce souvisí s jejich faktickou připraveností naplňovat úkol, pro něž byly zřízeny. Každá změna standardních činností by měla mít dopady na personální vybavení center – ale i jejich působnost (ve smyslu např. vymahatelnosti závěrů). Více o personálních standardech SPC v kap. 4 na s. 34.

5.7.2 Návrh nového pojetí standardů činnosti SPC

Diskuze o podobě standardů (obsahu) činnosti SPC probíhá neustále. Pro informaci uvádíme i návrhy standardních činností, jak byly předloženy Asociací pracovníků SPC k doplnění na podzim roku 2010.

Standardní činnosti center společné

1. Komplexní nebo cíleně zaměřená speciálněpedagogická a psychologická diagnostika žáka, včetně:
 - zjišťování předpokladů žáků se zdravotním postižením pro školní docházku – diagnostika školní zralosti žáků se zdravotním postižením,
 - zjišťování předpokladů a potřeb pro stanovení míry podpůrných opatření žáků se zdravotním postižením při jejich vzdělávání i v souvislosti se zařazením nebo přeřazením do oboru vzdělávání nebo vzdělávacího programu,
 - zjišťování potřeb pro uzpůsobení maturitní zkoušky u žáků středních škol se zdravotním postižením.
2. Tvorba plánu péče o žáka (strategie komplexní podpory žáka – konkrétní podpora žáka v rámci stanovené míry podpůrných opatření).
3. Přímá práce s žákem (individuální a skupinová).
4. Včasná intervence.

5. Sociálněprávní poradenství (sociální dávky, příspěvky apod.).
6. Krizová poradenská intervence.
7. Metodická podpora a konzultační činnost poskytovaná žákům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením v oblastech:
 - edukace,
 - reedukace,
 - tvorby IVP,
 - kariérového poradenství,
 - ucelené rehabilitace (využívání prostředků pedagogicko-psychologických, léčebných, sociálních a pracovních), tj. zajištění komplexní péče zaměřené nejen na žáka se zdravotním postižením, ale na celou jeho rodinu.
8. Pomoc při integraci a inkluzi žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, instruktáž a úprava prostředí.
9. Příprava podkladů a zpracování zpráv z vyšetření, včetně stanovení míry podpůrných opatření s uvedením konkrétních doporučení pro vzdělávání, a to i pro účely správního řízení.
10. Koordinace činností s poradenskými pracovníky škol, s pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče.
11. Zpracování individuálních vzdělávacích plánů pro žáky vzdělávané podle § 42 školského zákona.
12. Tvorba, návrhy a nabídka speciálních pomůcek podle individuálních potřeb žáků.
13. Zapůjčování odborné literatury.
14. Zapůjčování rehabilitačních a kompenzačních pomůcek podle potřeb žáků.
15. Vedení dokumentace centra.

Standardní činnosti speciální

SPC poskytující služby žákům s vadami řeči:

- prevence poruch komunikace, čtenářských obtíží a obtíží v psaní, včasná péče,
- depistáž poruch komunikace,
- speciálněpedagogická a psychologická diagnostika u žáků s vývojovou dysfázií:
 - pro integraci žáků s vývojovými poruchami učení v souvislosti s vývojovou dysfázií nebo pro specializovanou péči v rozsahu integrace,
 - pro návrhy na zařazování a přeřazování žáků s vývojovými poruchami učení v souvislosti s vývojovou dysfázií do škol, tříd, oddělení a studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy pro tyto žáky,
- ambulantní práce s žáky s potřebou logopedické péče nevyžadující úpravu vzdělávacího programu,
- individuální a skupinová reedukace žáků s vývojovými poruchami učení na bázi vývojové dysfázie,
- logopedická péče o děti cizinců,
- tvorba didaktických a metodických materiálů pro rozvoj komunikace,
- metodické a konzultační činnosti pro logopedické asistenty v oblasti působnosti SPC,

- spolupráce s pověřenými krajskými koordinátory pro logopedickou péči ve školství,
- vzdělávací akce v oblasti logopedické prevence pro pedagogické pracovníky, rozvíjení odborné způsobilosti pedagogů v oblasti vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností.

SPC poskytující služby žákům se zrakovým postižením:

- výcvik nebo zajištění výcviku specifických činností u žáků se zrakovým postižením a nácvik používání kompenzačních pomůcek,
- činnosti zaměřené na rozvoj a posílení kompenzačních smyslů žáka se zrakovým postižením,
- činnosti zaměřené na rozvoj zrakových funkcí,
- podpora osvojování základů čtení a psaní Braillova písma,
- podpora osvojování základů čtení a psaní zvětšeného černotisku, grafomotorické cviky,
- tyflografika,
- nácvik podpisu u nevidomých,
- činnosti zaměřené na osvojování zrakové hygieny,
- rozvíjení představ za účelem odstranění verbalismu,
- rozvoj estetického vnímání zrakově postiženého žáka,
- nácvik orientace v prostoru žáka se zrakovým postižením, nácvik sebeobsluhy nebo zajištění výcviku v těchto činnostech,
- příprava a vyhotovení podkladů pro přiznání finančního příspěvku na zakoupení kompenzačních pomůcek.

SPC poskytující služby žákům se sluchovým postižením:

- činnosti zaměřené na budování a rozvoj komunikačních dovedností žáka se zaměřením na orální komunikaci a vizuálně-motorickou komunikaci,
- podpora osvojování základů čtení s porozuměním, včetně alternativních metod čtení,
- nácvik odezírání,
- cvičení zaměřená na rozvoj a posilování kompenzačních smyslových funkcí,
- výuka základů znakového jazyka,
- nácvik používání kompenzačních pomůcek.

SPC poskytující služby žákům s tělesným postižením:

- využívání stimulačních metod zaměřených na podporu psychomotorického rozvoje dětí raného věku,
- budování a rozvoj lokomočních, manipulačních a dalších dovedností dětí a žáků,
- podpora rozvoje hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky,
- nácvik používání kompenzačních pomůcek, práce s počítačem,
- podpora osvojování základů čtení a psaní i s využitím alternativních metod podpory,
- podpora rozvoje komunikačních dovedností pod vedením speciálního pedagoga-logopeda,
- s využitím alternativních metod podpory,

- intenzivní podpora rozvoje smyslových a kognitivních funkcí před zahájením školní docházky,
- využívání prvků vhodných forem terapií,
- příprava a vyhotovení podkladů pro přiznání finančního příspěvku na zakoupení kompenzačních pomůcek.

SPC poskytující služby žákům s mentálním postižením:

- využívání vhodných podpůrných metodik a terapií zaměřených na celkový rozvoj osobnosti dítěte s mentálním postižením,
- pomoc při sociálním začleňování dítěte s mentálním postižením do většinové společnosti a podpora rozvoje sociálních vztahů,
- podpora nácviku sebeobslužných dovedností,
- podpora rozvoje komunikačních schopností a dovedností s využitím alternativních a augmentativních forem komunikace,
- podpora rozvoje hrubé motoriky a orientace v tělesném schématu, jemné motoriky a grafomotoriky,
- činnosti zaměřené na rozvoj smyslového vnímání a kognitivních funkcí,
- podpora osvojení pracovních návyků,
- podpora sociálního začleňování rodiny, zprostředkování potřebných kontaktů na další odborná pracoviště, orgány sociální péče apod.

SPC poskytující služby žákům s pervazivními vývojovými poruchami:

- podpora celkového rozvoje osobnosti žáka s pervazivní vývojovou poruchou s využitím metodiky strukturovaného učení, aplikované behaviorální analýzy a dalších speciálních metod a terapií,
- nácvik funkční komunikace,
- činnosti zaměřené na rozvoj sociálních dovedností a sociálního chování žáků,
- spolupráce při vytváření domácího programu pro žáka,
- pomoc při řešení výchovných problémů žáků, podpora určená zákonným zástupcům a pedagogům v oblasti zvládnutí náročného chování žáka a eliminace problémového chování žáků,
- spolupráce s pověřenými krajskými koordinátory pro autismus a další pervazivní vývojové poruchy.

SPC poskytující služby žákům se souběžným postižením více vadami:

- použijí se standardní činnosti speciální podle typu zdravotního postižení žáka.

5.8 Nedostatky v legislativním zakotvení činnosti školských poradenských zařízení

Primárně uvádíme nedostatky dotýkající se činnosti SPC, a to jak v jejich hmotněprávním vymezení, tak i faktickém dopadu neexistence příslušné právní úpravy. Právě vytvoření sjednocujícího „Katalogu míry posuzování SpecVP žáků se zdravotním postižením“ je snahou o odstranění malé části naznačených problémů.

V ČR tak můžeme nalézt následující okruh problémů, který se týká činnosti SPC:

- Roztříštěnost poradenského systému, oddělení řídicích a metodických činností. V relativně malé ČR objektivně existuje riziko „14 vzdělávacích – a poradenských – systémů“.
- Není stanoven objektivní a normativně podložený klasifikační systém SpecVP. Tyto jsou nazírány jako „horizontálně“ vnímané potřeby dané: zdravotním postižením, sociálním znevýhodněním a zdravotním znevýhodněním. Chybí stanovení hloubky – míry SVP v normativní, nejlépe zákonné podobě.
- Pojem zdravotního znevýhodnění je legislativně stanoven, bez obsahu a dopadu tohoto pojmu do normativní a praktické roviny.
- Část SPC je přímo navázána na jeden z proudů vzdělávacího systému – SPC a školy samostatně určené pro žáky se zdravotním postižením.
- Není stanoven obecně platný proces „přidělování“ prostředků speciálněpedagogické podpory (asistent, úprava podmínek, druhý učitel, pomůcky apod.).
- Není uspokojivě veden „rejstřík“ uživatelů služeb. Služby jsou tak v některých případech „nadužívány“ a v jiných dochází k překrývání činnosti a intervencí. Vedle ohrožení kvality diagnostiky SpecVP jde i o vliv na ekonomiku provozu.
- Neexistence závazných standardů činnosti ŠPZ (personální, materiální, metodické, pravidla „kvalitní poradenské služby“). Centra jsou de iure ustavena a rovněž de iure je stanovena jejich náplň činnosti. Naproti tomu není stanoveno, „JAK“ mají ŠPZ svou úlohu naplňovat. De facto jediným „standardem“ je etický kodex dobrovolné stavovské organizace (Asociace pracovníků SPC).
- Není normativně vyřešena spádová oblast působnosti ŠPZ.
- Není vyřešen výsledek poradenství (diagnostiky) SpecVP po skončení posuzování v procesu vzdělávání klienta. Jedná se o problém, který přesahuje hranice poradenství a poradenského procesu a je nutno jej řešit úpravou obecně platných norem ve školství.
- Není stanoven „normovaný“ výkon pracoviště. Přitom se nejedná o obligatorní nutnost současné doby, neřešení tohoto kroku však má za následky dopady na ekonomiku činnosti pracovišť.
- K dispozici je velmi kusá úprava činností školských psychologů a školských poradenských pracovníků (např. v oblasti získávání podkladů pro diagnostiku ŠPZ a ověřování výsledků).
- Stávající model organizace neumožňuje zakotvit ucelený systém supervizní (i kontrolní) činnosti v ŠPZ.

5.8.1 Procesněprávní postavení subjektů v poradenství

V činnosti poradenského systému ve školství (v jakékoliv jeho organizační podobě) je nutno nově upravit následující procesní stránku věci samé:

- Není vytvořen jednotný a obecně závazný právní rámec upravující práva a povinnosti účastníků poradenského procesu (dítěte, žáka, zákonných zástupců, poradenského pracoviště, školy, orgánu veřejné správy).
- Nejsou stanoveny termínové aspekty poskytování služeb ŠPZ, možnosti zastoupení účastníků, odvolání a případné revize odborného stanoviska (odvolání).
- V návaznosti na neexistenci obecně platné klasifikace „stupňů“ SpecVP nejsou vždy vypracovány jim odpovídající diagnostické přístupy, které by byly obecně přijímány a používány ve vazbě na situaci – potřeby klienta.
- Není obecně závazným předpisem upraveno získávání podkladů pro činnost ŠPZ (údaje pro osobní, rodinnou, zdravotní, sociální anamnézu).

Příloha – přehled právních norem ve školství

Obecně závazné právní předpisy:

- *zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění,*
- *zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a změně některých zákonů, v platném znění,*
- *zákon č. 109/2002Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů,*
- *vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění,*
- *vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a ŠPZ, v platném znění,*
- *vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, v platném znění,*
- *vyhláška MŠMT č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři,*
- *vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků,*
- *vyhláška MŠMT č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních,*
- *vyhláška MŠMT č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče,*
- *vyhláška MŠMT č. 60/2006 Sb., o postupu při zjišťování psychické způsobilosti pedagogických pracovníků školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a školských zařízení pro preventivně výchovnou péči a o podrobnostech o školení osob žádajících o akreditaci k oprávnění zjišťovat psychickou způsobilost.*

Interní normativní směrnice resortní:

- *metodický pokyn MŠMT č. 14 744/2007–24 upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče,*
- *metodický pokyn č. 32 608/2002–24 k postupu školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy při opatřeních zásadní důležitosti,*
- *seznam č. SK01/2007 MŠMT, osob akreditovaných k oprávnění zjišťovat psychickou způsobilost podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů,*
- *příkaz č. 10 446/2006-24 Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 3/2006 k postupu při zabezpečení realizace vyhlášky č. 60/2006 Sb., o psychické způsobilosti pedagogických pracovníků,*
- *koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole čj. 27 317/2004-24,*
- *informace MŠMT č. 18 965/2005-24 k organizaci kurzu k získání základů vzdělání poskytovaného základní školou speciální,*
- *informace č. SK36/2006 MŠMT ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných zabezpečující realizaci ustanovení § 17 zákona č. 561/2004 Sb. a části třetí vyhlášky č. 73/2005 Sb.,*
- *metodický pokyn MŠMT čj. 14 514/2000-51 k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.*

6 Průběh poskytovaných služeb, činnosti jednotlivých pracovníků

Eva Čadová, Petr Hanák, Zuzana Žampachová

SPC je specializované poradenské pracoviště, které podle svého zaměření poskytuje dětem, žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „SpecVP“) a jejich rodičům a pedagogům podpůrné vzdělávací a terapeutické služby s cílem podpořit rozvoj jejich osobnosti a usnadnit jim zapojení do společnosti.

Hlavním znakem práce v SPC je komplexnost, soustavnost a směřování za klientem. Činnost SPC nebude nikdy zcela uniformní, protože se přímo odvíjí od typu postižení jejich klientů, řídí se potřebami škol, do nichž jsou děti, žáci nebo studenti, které má SPC v péči, zařazeni a ovlivněna je i specifickými podmínkami regionu, v němž SPC působí.

Obsahem poradenských služeb SPC jsou zejména činnosti přispívající k:

- vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků (se SpecVP) pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,
- naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů žáků se SpecVP před zahájením a v průběhu vzdělávání,
- vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami,
- vhodné volbě vzdělávacího zařízení a pozdějšího profesního uplatnění,
- rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálněpedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků, kteří pracují se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ve školách a školských zařízeních,
- zmírňování důsledků zdravotního postižení a prevenci jeho vzniku.

Činnost SPC se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra nebo v terénu.

Ambulantní formy péče

- **Jednorázová:** většinou se jedná o pomoc při řešení aktuálního problému. Je nabízeno poradenství pro rodiče a u dítěte, žáka nebo studenta se provádí vyšetření psychologické, speciálněpedagogické, logopedické (podle potřeby a zakázky zákonných zástupců), po kterém následuje doporučení a případné opatření.
- **Opakovaná:** probíhá kontrolní vyšetření, například u žáků integrovaných v běžných typech škol, po kterém opět následuje doporučení a případné korekce opatření.
- **Pravidelná:** dítě, žák, student dojíždí do SPC jedenkrát za týden, 14 dní, měsíc (podle potřeby), přičemž návštěvy SPC je možné střídat s výjezdy za klientem (při pravidelných návštěvách bývá prováděna reedukace, případně edukace).

Terénní formy péče

- **Výjezdy do škol** (metodická podpora učitelům, konzultace k IVP, přímá práce se žákem, poradenství apod., dle potřeb klientů a zaměření SPC).

- **Výjezdy do rodin** (rodinné poradenství, krátkodobé řešení problémů či dlouhodobá spolupráce s rodinou zaměřená na socioterapii, psychosociální podpora, pomoc při orientaci v sociální síti...), případně do zařízení pečující o žáky se zdravotním postižením nebo se zdravotním znevýhodněním (včetně individuální výuky žáků, kteří ze zdravotních důvodů nemohou každodenně docházet do školy).
- **Výjezdy do školských a jiných než školských zařízení, v nichž je klient umístěn** (dětský domov, stacionář, domov sociálních služeb...).

6.1 Činnosti jednotlivých pracovníků SPC

Týmy SPC tvoří speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci. Podle druhu a stupně zdravotního postižení klientů jednotlivých center mohou být tyto týmy doplňovány dalšími odbornými pracovníky. Všichni odborní pracovníci SPC musí znát nejen problematiku postižení, kterému se konkrétní SPC věnuje, ale také problematiku žáků se SVP obecně a nemohou se opírat pouze o poznatky, které získali studiem na vysoké škole. Je vhodné, aby měli i osobní zkušenosti a praxi získanou při práci se žáky přímo ve školách, ve volnočasových aktivitách, případně v občanských sdruženích. Odborníci pracující v SPC musí sledovat vývoj poznatků ve vědě i v praxi a nezbytně nutnou podmínkou je také průběžné vzdělávání. Nezanedbatelnou podmínkou úspěšné práce je i schopnost pracovat v týmu. Není možné spoléhat pouze na vlastní odborné kompetence, protože má-li být problém žáka řešen komplexně, musí se jednat o týmovou spolupráci. S rodiči tak týmově spolupracují všichni uvedení odborníci, ale i pedagog ve škole, případně další odborníci z jiných oblastí (sociální a zdravotnictví).

V následující části jsou uvedeny základní (a de facto běžné) činnosti jednotlivých odborníků speciálněpedagogických center. Ty vždy vycházejí z tzv. standardních činností SPC, které jsou dány příslušnou právní normou (k tomu více v kap. 5). V rámci naplnění uvedených standardních činností poradenského pracoviště tak jeho jednotliví pracovníci vykonávají zejména následující okruh činností.

Mezi obvyklé činnosti speciálního pedagoga SPC patří:

- Speciálněpedagogická diagnostika žáka (včetně logopedické diagnostiky).
- Posouzení způsobilosti k zahájení školní docházky, návrh odložení školní docházky v rámci správního řízení.
- Tvorba plánu péče o žáka (strategie komplexní podpory žáka, speciálněpedagogické vedení).
- Přímá práce s žákem individuální nebo skupinová (reedukace).
- Včasná intervence.
- Konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, škol a školských zařízení.
- Metodická činnost pro zákonné zástupce, pedagogy (podpora při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu).
- Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním.
- Pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, (instruktáž a návrh úpravy prostředí).
- Všestranná podpora optimálního psychomotorického a sociálního vývoje žáků se zdravotním postižením v duchu tzv. ucelené rehabilitace (využívání prostředků pedagogicko psychologických,

léčebných, sociálních a pracovních, tj. zajištění komplexní péče zaměřené nejen na žáka s postižením, ale na celou jeho rodinu).

- Vedení dokumentace centra a příprava dokumentů pro správní řízení.
- Koordinace činností s poradenskými pracovníky škol, s pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče.
- Zpracování návrhů k zařazení do režimu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Zpracování návrhů individuálních vzdělávacích plánů.
- Tvorbba, návrhy a nabídka speciálních pomůcek podle individuálních potřeb žáků, seznámení s metodikou práce s dětmi s konkrétními SpecVP.
- Podpora a pomoc rodičům při výchově dítěte a stimulaci jeho vývoje v rodině.
- Pomoc při výběru vhodných hraček a stimulačních pomůcek.
- Pomoc při výběru školy.
- Přímá práce s dítětem, dle potřeb klientů a zaměření SPC (rozvoj komunikace, včetně alternativní komunikace, bazální stimulace, smyslová výchova, rozvoj hrubé a jemné motoriky, rozvoj grafomotoriky, systematický rozvoj obecných rozumových předpokladů, rozvoj sebeobsluhy, nácvik prvního čtení, využití prvků ergoterapie, arteterapie, využití počítače – speciální výukové programy apod.).

Speciální pedagogové v SPC by měli disponovat širokou škálou speciálněpedagogických diagnostických, reedukačních i edukačních metod a musí je být schopni aplikovat pro konkrétního žáka se SpecVP. Pedagogická diagnóza postihuje stupeň celkového rozvoje dítěte, žáka, studenta a měla by vést ke stanovení vhodné pedagogické intervence, která zahrnuje reedukaci, kompenzaci a socializaci v nejširším pojetí. Podle zakázky rodičů by měli být schopni napomoci při výběru další vzdělávací cesty pro jejich dítě a doporučit vhodnou úpravu vzdělávacích podmínek.

Mezi obvyklé činnosti psychologa v SPC patří:

- Vývojové hodnocení a doporučení stimulačních opatření.
- Posouzení způsobilosti k zahájení školní docházky, návrh odložení školní docházky v rámci správního řízení.
- Diagnostika dětí se zrakovým, řečovým, mentálním, tělesným i kombinovaným postižením, včetně těžké a hluboké vývojové retardace, diagnostika autismu.
- Diagnostika v rodinném prostředí (u malých či významně handicapovaných dětí).
- Diagnostika disharmonického vývoje osobnosti.
- Přímá práce s dětmi, žáky, studenty formou psychoterapeutického působení (podle možností SPC a profesních kompetencí konkrétního psychologa).
- Práce s rodinou na optimalizaci výchovných přístupů a klimatu rodiny.
- Pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřské, základní či střední školy, při výběru vhodné školy a zajištění potřebných podmínek.
- Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním.
- Dlouhodobý kontakt s vyučujícími a řediteli škol, osobní návštěvy ve školách.

- Skupinové činnosti s dětmi, žáky, studenty (podle zaměření a možností SPC).
- Zpracovávání podkladů pro vzdělávací opatření.

Psychologové v SPC by měli být především zkušenými diagnostiky, schopnými klinického odhadu, s intuicí, trpělivostí a s vysokou mírou kreativity, neboť vzhledem k závažnosti nebo kombinaci postižení u klientů jsou nuceni v rámci diagnostiky využívat diagnostické nástroje v omezeném rozsahu, často kombinovat různé výsledky do komplexního obrazu a závěrů vyšetření. Nezřídka jsou nuceni využívat nestandardních pomůcek, které si sami upravují, části testů musí modifikovat podle potřeby vzhledem k typu a míře postižení u konkrétního dítěte. *Těmito úpravami se pak testy stávají nestandardizovanými, ale vždy je potřeba mít na zřeteli, že cílem diagnostiky není jen měření toho, co dítě nezvládá, ale hledání toho, co dítě má k dispozici, na čem se dá při práci s ním stavět a jak maximálně a vhodně využít jeho možnosti a potenciál.* Pro děti, žáky a studenty s omezujícím postižením tělesným, smyslovým nebo s kombinací postižení nejsou u nás běžně dostupné psychologické testy standardizovány (jsou určeny pro intaktní populaci), přesto by psycholog měl dostupnými diagnostickými postupy určit stupeň vývoje klienta, zjistit rozsah odchylného vývoje od věkové normy, popsat individuální zvláštnosti osobnosti jedince a prognózu vývoje. Pokud SPC nabízí psychotherapeutickou práci s klienty, musí mít psycholog absolvovaný odpovídající psychotherapeutický výcvik. Konkrétní práce s klientem vychází ze zakázky zákonných zástupců (případně klienta samotného), souvisí s vývojovým obdobím a typem postižení (např. psycholog pracující v SPC pro sluchově postižené by měl znát znakovou řeč apod.).

Mezi běžné činnosti sociálního pracovníka SPC patří:

- individuální konzultace a podpora,
- návštěvy v rodinách,
- sociální poradenství,
- pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek,
- zprostředkování kontaktů s odborníky (informace o možnosti zajištění odborné péče – např. rehabilitační atd.),
- pomoc při výběru kompenzačních pomůcek,
- další informační služby – přehled institucí poskytující pomoc a podporu zdravotně postiženým, sociálněprávní legislativu,
- vedení dokumentace centra a příprava dokumentů pro správní řízení,
- vedení archivu SPC.

Sociální pracovníci v SPC pomáhají při zajištění materiálního i finančního zabezpečení jak rodině, tak i školám, kde jsou žáci integrováni nebo zařazeni. Poskytují informace, formuláře, zjišťují možnosti získávání grantů jak ze sociální oblasti, tak ze školství. Dobře informovaní a orientovaní sociální pracovníci jsou velkým přínosem pro kvalitní služby v SPC. Je důležité, aby měli schopnost navázat kontakt se zákonnými zástupci, vzbudit v nich důvěru a zájem o spolupráci, neboť jsou často prvními odbornými pracovníky, se kterými se klienti nebo jejich zákonní zástupci v SPC setkávají.

6.2 Žádost o službu SPC

SPC poskytuje své služby na základě žádosti zákonných zástupců, která by měla být vedena jako součást dokumentace a měla by obsahovat kromě základních údajů o dítěti, žákovi nebo studentovi také informace, o jaký druh poskytované služby má zadavatel zájem (vstupní vyšetření, kontrolní vyšetření, komplexní, speciálněpedagogické, psychologické, logopedické, jiné), a upřesnění důvodu návštěvy klienta. Důležité je specifikovat i cíle vyšetření, k čemu má sloužit a co na ně bude navazovat.

První kontakt, ale i opakovaná návštěva jsou často ze strany zákonných zástupců žádány telefonicky. I v těchto případech je třeba tuto žádost evidovat a přesně zaznamenat, o co je ze strany zákonných zástupců žádáno a co jim bylo nabídnuto.

Pracovník SPC, který přijímá žádost o službu, by měl zjistit, zda okruh požadavků klienta (jeho zákonného zástupce) směřuje do sféry činnosti daného SPC. Může se jednat i o požadavek, který bude posléze směřován do dalšího školského poradenského zařízení (např. PPP), ale nemusí být výjimkou, že se rodiče na SPC obrací s problémy, které jsou v gesci jiných poradenských systémů (např. zdravotnictví).

Aby byl problém dítěte, žáka, studenta řešen co nejoptimálnějším způsobem, je třeba, aby rodiče vnímali služby SPC jako aktivitu, která jim a jejich dětem se SVP přinese požadovanou podporu, a ne pouze jako administrativní akt. Tato optimální situace však může nastat teprve tehdy, když rodič vnímá pracovníky SPC jako partnery a aktivně s nimi spolupracuje. SPC by měla být pro rodinu důvěrným partnerem a pomocníkem v překonání všech problémů, které s sebou život s dítětem se zdravotním postižením přináší. Včasná odborná péče, kterou pracovníci center dětem, žákům, studentům poskytnou, je nutná nejen pro jejich vzdělávání a osobnostní rozvoj, ale má i nesporný společenský a sociální význam také pro rodiče těchto dětí, kteří jsou vystaveni náročným životním situacím spojeným s výchovou a péčí. Pracovníci SPC musí respektovat právo zákonných zástupců a zletilých studentů, kteří jsou jejich klienty, na podrobné informace o účelu, průběhu a postupech vyšetření a o službách, které jim mohou být nabídnuty.

Pokud se jedná o **první kontakt a převzetí klienta do péče SPC**, je třeba v rámci žádosti o službu:

- upřesnit zakázku a důvod návštěvy v SPC (vstupní informace od rodičů),
- podrobně informovat zákonné zástupce nebo zletilé klienty o službách SPC a dát jim poté podepsat informovaný souhlas (s převzetím do péče, vyšetřením a uchováváním citlivých údajů),
- zpracovat anamnestické údaje (anamnéza rodinná, osobní, školní),
- založit spis, jehož součástí je i zdravotní dokumentace (získaná od rodičů) a výsledky vyšetření, která budou probíhat na pracovišti SPC.

Při opakovaných návštěvách stačí v žádosti o službu přesně specifikovat zakázku, podle potřeby předat potřebné informace, dát zákonným zástupcům nebo zletilému klientovi podepsat informovaný souhlas a doplnit spisovou dokumentaci.

6.3 Informovaný souhlas

V rámci tzv. informovaného souhlasu jde o povinnost seznámit žáka nebo jeho zákonné zástupce s průběhem a postupy při vyšetření, s možnými okolnostmi, které mohou ze závěru a doporučení v pozitivním i negativním smyslu vyplývat. Informovaným souhlasem je vlastní rozhodnutí klienta projevené navenek

bez jakéhokoliv nátlaku na jeho osobu. Abychom mohli projev vůle klienta považovat za souhlas skutečně informovaný, musí být zajištěny a vhodným (odpovídajícím) způsobem předány veškeré informace o vyšetření a aspektech, které z něj vyplývají pro obě strany poradenského vztahu. (K samotnému pojmu „souhlas zákonného zástupce“ a tzv. „informovaný souhlas“ srov. kap. 5 – např. s. 38).

Informovaný souhlas je svobodným projevem vůle vyjádřeným podpisem zletilého žáka nebo zákonného zástupce s realizací vyšetření v SPC. Poradenský pracovník musí popsat průběh vyšetření a informovat o postupech, které při vyšetření bude provádět. Nezbytné je sdělit důsledky vyšetření, tedy možné pozitivní i negativní dopady vyšetření a jeho závěrů. Žák nebo jeho zákonný zástupce musí znát také možná rizika a případně komplikace v souvislosti s vyšetřením. Vždy je nutné také informovat o alternativách pro případ odmítnutí pomoci a doporučení. Co chápeme jako stěžejní, je dostatek času pro rozhodnutí a jistota, že jsme informace podali srozumitelně a že je žák nebo jeho zákonný zástupce jednoznačně pochopil. Všechny tyto informace musí být poskytnuty bez nátlaku a časové tísně, aby institut informovaného souhlasu nemohl být v budoucnu jakkoliv zpochybněn (Zapletalová, 2006).

Povinnosti SPC:

- prokázat existenci platného informovaného souhlasu,
- v odůvodněných případech informovat orgány oddělení sociálněprávní ochrany dítěte příslušného městského úřadu a Policie České republiky.

Práva žáka a zákonného zástupce:

- právo na ochranu osobní integrity (právo na důstojné zacházení),
- právo odmítnout poskytnutí informací dalším osobám (pracovníci SPC jsou povinni ctít právo na nezveřejnění a nepředávání informací o klientovi třetím osobám; výjimkou jsou pouze okolnosti, kdy jsme povinni informovat orgány sociálněprávní ochrany dítěte příslušného městského úřadu a Policie České republiky),
- právo na odmítnutí poradenské péče (zletilý žák nebo zákonný zástupce je oprávněn, a to i v průběhu poskytované péče, tuto péči SPC odmítnout).

Zásady komunikace s klientem v rámci zajištění informovaného souhlasu:

- pracovníci SPC musí prokázat standard diagnostiky a IS (informovaný souhlas musí mít písemnou formu, v rámci diagnostiky je nutné používat standardizované nástroje),
- žák nebo zákonný zástupce musí mít dostatečný čas na zvážení informace, porozumění a doplňující dotazy (tato fáze je důležitá, protože žák nebo zákonný zástupce nesmí mít pocit tlaku nebo časové tísně při rozhodování),
- formuláře k IS musí obsahovat druh a hloubku informací, způsob zachycení informací v souladu s občanským zákoníkem,
- poskytuje-li pracovník SPC telefonicky informace, je vhodné dohodnout kód (tato komunikace není obvyklá, ale vzhledem k ochraně citlivých údajů o klientovi je třeba uvést v dokumentaci klienta možné dohodnuté kódy, např. číslo, jméno),
- žák nebo zákonný zástupce má právo na odmítnutí poradenské péče (tuto informaci je důležité zaznamenat v dokumentaci),
- žák nebo zákonný zástupce má právo na úpravu zprávy z vyšetření v rámci ochrany jeho zájmů (nejde o úpravu odborných závěrů z vyšetření),

- naprosto nezbytnou je srozumitelná komunikace se žákem nebo zákonným zástupcem (při komunikaci je nutné nepředpokládat, že jde o obecně známé údaje či termíny, ale musíme se žákem nebo zákonným zástupcem komunikovat tak, abychom měli jistotu, že naše informace zcela pochopil a rozumí jim),
- poradenský pracovník se řídí etickými principy, zohledňuje zájmy klienta,
- při komunikaci s cizinci se doporučuje zajistit písemný souhlas s přítomností třetí osoby (tlumočnick, asistent pedagoga...).

6.4 Práce se žákem a jeho zákonným zástupcem

Vzhledem ke specifickému zaměření práce SPC musí být práce se žákem a jeho zákonným zástupcem individualizovaná. Klientem SPC se nestává jen žák, ale také jeho zákonný zástupce a pedagogové ve školách. Tím se rozšiřuje pole působnosti všech pracovníků SPC a jejich týmová spolupráce je základem pro úspěšnou intervenci. Zákonný zástupce žáka se SpecVP (případně zletilý klient) přichází do SPC zpravidla na základě vlastního rozhodnutí. Vždy je třeba ho trpělivě vyslechnout a nenásilně jej směřovat k analýze, resp. identifikaci problému. To, že přichází z vlastního rozhodnutí, nemusí vždy znamenat, že přichází pouze z vlastní vůle. Může sice přijít osobně, avšak někým (např. blízkou osobou, rodičem, lékařem, učitelem) vhodně „nasměrován“, a jeho rozhodnutí požádat o poradenskou pomoc může být často ambivalentní. Na základě klientem sdělených informací, s využitím vlastní detekce (zprávy jiných odborníků, lékařů, pedagogů, psychologů) a s ohledem na zkušenosti pracovníků SPC je třeba zhodnotit situaci a společně posoudit možnosti řešení. Po domluvě se zákonnými zástupci, se zletilými klienty, případně po konzultaci s dalšími odborníky je navrženo pro danou situaci optimální a objektivně reálné řešení. Jde-li o řešení problémů dlouhodobějšího charakteru, je vhodné rozdělit společné snažení do etap. Jejich postupná a relativně snadnější realizace bude pozitivně motivovat všechny účastníky poradenského procesu.

Obecně lze rozdělit práci se žákem na **přímou a nepřímou**.

6.4.1 Přímá práce se žákem

Komplexní nebo cíleně zaměřená speciálněpedagogická a psychologická diagnostika je základem odborně vedené intervence. Dítě, žák, student přichází na vyšetření do SPC, případně pokud to okolnosti nedovolují (problémy v chování, adaptační obtíže, těžké kombinované postižení apod.), je vyšetřeno v domácím prostředí. Vyšetření musí být vedeno odborníkem pro danou oblast zdravotního postižení s využitím přiměřených postupů a metod, odpovídajících nejnovějším vědeckým poznatkům. Podle závěrů vyšetření je navržena adekvátní míra podpůrných opatření, která budou uplatňována při vzdělávání. Je posouzeno odpovídající zařazení do vzdělávacího procesu, případně sděleno další doporučení související s profesní orientací žáka, včetně doporučením k uzpůsobení maturitní zkoušky apod.

Na komplexní či cílené vyšetření pak přímo navazuje sestavení plánu péče a vytvoření strategie komplexní podpory dítěte, žáka, studenta v rámci stanovené míry podpůrných opatření. Žák nebo jeho zákonný zástupce je s touto strategií seznámen a jsou vytyčeny etapy jeho přímé podpory v následujícím období.

Pokud to situace vyžaduje, dochází dítě, žák, student do SPC na různé individuální či skupinové aktivity (návlek grafomotoriky, návlek sociálního chování, prostorová orientace, logopedická péče apod.), které jsou zaměřeny na kompenzaci jeho postižení a případnou reedukaci. Se zákonnými zástupci, případně zletilými klienty je také podrobně konzultován další postup při vzdělávání, formy edukace a reedukace,

sestavení individuálního vzdělávacího plánu, kariérové poradenství, řešení sociálního klimatu třídního kolektivu apod.

V případě zařazení dítěte, žáka, studenta do školy formou integrace je mu nadále poskytována podpora i při výjezdech na tyto školy (zpravidla dvakrát do roka), kde je konzultován individuální plán, poskytována metodická pomoc a poradenská podpora jednotlivým učitelům podílejícím se na jeho vzdělávání.

Řada klientů SPC se v důsledku postižení dostává do různých krizových situací, ať už sociálních, zdravotních, vzdělávacích nebo rodinných. V těchto případech je jim poskytnuta kvalifikovaná včasná, případně krizová poradenská intervence. Tyto služby jsou poskytovány pracovníky SPC jen s ohledem na jejich kvalifikaci a konkrétní postižení klienta. Přesahují-li aktuální problémy klienta možnosti SPC, je doporučen kontakt na další odborníky, specialisty.

6.4.2 Nepřímá práce se žákem

Do nepřímé práce řadíme veškeré činnosti, které jsou vykonávány bez přítomnosti dítěte, žáka, studenta, avšak s ním přímo či nepřímo souvisejí.

Mezi tyto zpravidla činnosti patří:

- příprava podkladů a zpracování zpráv z vyšetření,
- koordinace činností s poradenskými pracovníky škol, s pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče,
- osvětová činnost,
- tvorba pomůcek a jejich zapůjčování, včetně zapůjčování literatury,
- vedení dokumentace a archivu SPC.

6.5 Zpráva z vyšetření

Na závěr každého vyšetření ve speciálněpedagogickém centru (netýká se edukace, reedukace, intervence atp.) se zpracovává zpráva z vyšetření.⁴

Rozdíl mezi zprávami je dán:

- podle objednatele (rodiče, škola, lékař...),
- podle účelu,
- podle odborníka, kterému je určena.

Pokud se zprávy liší vzhledem k zadavatelům, pak jsou rozdíly především ve formě zpracování – rozsahem, terminologií a v důrazu na jednotlivé části vyšetření – především závěr a doporučení. Je třeba navrhnout konkrétní, funkční doporučení s návody na řešení problému. Obvyklý rozsah zpráv je 1 až 2 strany. Nejčastější frekvence psychologických a speciálně pedagogických kontrolních vyšetření je 1× za 6–12 měsíců, četnost vyšetření se však odvíjí podle individuální potřeby a v závislosti na průběhu

⁴ Viz pozn. 5.

školní docházky. U intervalů po 6 měsících jde většinou o vyšetření v souvislosti s kontrolou IVP (individuální vzdělávací plán). Obecně platí, že za nejučelnější považují pedagogové i rodiče konkrétní doporučení, které přijmou, pokud je pro ně jasně popsáno, srozumitelné a v praxi realizovatelné. Nejčastěji jsou využívána doporučení pro další práci se žákem. Využívají se především při konzultacích pro sestavení individuálního vzdělávacího plánu. Většina odborníků ze SPC uvádí, že zprávy z vyšetření vypracovávají odděleně, ale vždy v týmu konzultují výsledky vyšetření. Při komplexním vyšetření je zpráva zpracovávána společně, v ojedinělých případech samostatně. Na komplexním vyšetření se podílí dva či více odborníků (nejčastěji speciální pedagog a psycholog). Zprávy psychologa a speciálního pedagoga mají různou formální úpravu. V případě komplexních vyšetření se forma standardizuje do jedné podoby.

Na základě analýzy zpráv z vyšetření realizované v roce 2005 IPPP ČR byla zjištěna následující očekávání objednatelů zprávy:

- objednatelé potřebují zejména podrobný závěr z vyšetření,
- metodicky srozumitelný návod práce a konkrétní doporučení,
- možnost konzultace a vstřícné komunikace.

Mezi nejčastější důvody speciálněpedagogického a psychologického vyšetření patří:

- doporučení adekvátního školního zařazení žáka,
- doporučení k integraci,
- vyšetření školní zralosti,
- vyšetření mentální úrovně,
- kontrolní vyšetření,
- vzdělávací obtíže žáka,
- vyšetření u žáků s individuálním vzdělávacím plánem.

Iniciátorem vyšetření žáka jsou u psychologů i speciálních pedagogů všech typů SPC:

- zákonní zástupci,
- škola,
- lékaři,
- jiná poradenská zařízení.

V případě zákonných zástupců jde často o iniciaci na základě doporučení školy.

Na závěr poskytování poradenské služby vypracuje školské poradenské zařízení zprávu. Zpráva zahrnuje podstatné informace o žákovi, jemuž byla poradenská služba poskytnuta podle účelu, pro který byla vystavena. Ve zprávě je uveden popis průběhu poskytované služby a jeho výsledky, závěry psychologické a speciálněpedagogické diagnostiky, případně další závěry a doporučení. Jsou-li zjištěny SpecVP žáka, je součástí závěrečné zprávy návrh na stanovení míry podpůrných nebo vyrovnávacích opatření. Žák, v případě nezletilého žáka jeho zákonný zástupce, je před vystavením zprávy informován o jejím obsahu, závěrech a navrhovaných podpůrných, případně vyrovnávacích opatřeních. Zprávu obdrží žák, v případě nezletilého žáka jeho zákonný zástupce, v písemné podobě. V případě odmítnutí či přerušování

poradenské služby vede o této skutečnosti záznam. SPC zpracovává záznamy o vyšetření a poskytnuté péči individuální i skupinové, záznamy o spolupráci se školami a školskými zařízeními.

Zásady pro zpracování a zprávy z vyšetření ve speciálněpedagogickém centru:

- zprávy z vyšetření v SPC by měly být vzájemně porovnatelné – standardní,
- pro jednotlivé SPC podle zdravotního postižení klientů se bude lišit specifika v závislosti na použitých diagnostických nástrojích a oblastech, na které se vyšetření orientuje,
- jednotlivé části struktury ve zprávě z vyšetření se budou lišit zejména rozsahem a akcentem na jednotlivé části podle důvodu vyšetření a podle objednatele vyšetření (zpráva z vyšetření se doporučuje předávat osobně s odpovídající interpretací závěru a doporučení klientovi či jeho zákonným zástupcům nebo poštou s předešlou interpretací závěrů a doporučení),
- pro jiné objednatele, než je klient nebo jeho zákonný zástupce (např. OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dítěte), se provádí výpis z vyšetření podle požadovaných dat uvedených v písemné žádosti žadatele s informovaným písemným souhlasem případně na písemnou žádost klienta nebo jeho zákonných zástupců,
- délka zprávy z vyšetření se může lišit, doporučenou normou jsou 1–2 strany textu.

Doporučená struktura zprávy z vyšetření SPC:

- datum a místo vyšetření, číslo jednací, označení důvěrnosti zprávy,
- identifikační údaje o žákovi (žák je legislativní zkratka pro všechny klienty v péči SPC), jméno, datum narození, bydliště,
- žadatel o vyšetření (zpravidla zákonný zástupce), případně iniciátor, který vyšetření zákonnému zástupci doporučil – škola, lékař, jiný odborník...,
- důvod vyšetření (konkrétní zdůvodnění potřeby zadání vyšetření),
- diagnóza, uvádí se aktuálně zjištěná diagnóza při vyšetření (důležité při doporučení vhodného zařazení do školy a školského zařízení, při doporučení vzdělávacího programu a doporučení formy vzdělávání (např. u žáků s více vadami, u žáků s různým stupněm mentální retardace, tělesného postižení, smyslové nebo řečové vady...),
- podklady pro vyšetření – výčet všech písemných podkladů, kterých bylo při vyšetření využito – např. anamnestické údaje, lékařské zprávy, zprávy dalších odborníků (tyto podklady, v souladu se zákonem č.101/2000 Sb., na ochranu osobních údajů, zůstávají součástí spisové dokumentace klienta a slouží pouze jako podklad pro vyšetření – neopisují se do zprávy),
- popis vyšetření – je přesným popisem prostředí, ve kterém bylo vyšetření realizováno, počet návštěv nezbytných pro objektivní vyšetření, míra spolupráce klienta při vyšetřování, podrobný popis jednotlivých oblastí diagnostiky včetně použitých diagnostických metod a nástrojů,
- závěr z vyšetření – uvedení aktuálně zjištěné diagnózy (psychologické, speciálněpedagogické), závěr musí korespondovat s důvodem vyšetření,
- doporučení – v souvislosti se závěrem vyšetření a s ohledem na aktuálně zjištěnou diagnózu je nezbytné uvést velmi podrobná doporučení v souladu s požadovaným důvodem vyšetření,
- způsob seznámení žadatele o vyšetření s jeho závěry a doporučením,
- časová platnost vyšetření – podle účelu, pro který bylo vyšetření provedeno, doporučení termínu kontrolního vyšetření (Hanák, 2006).

6.6 Doporučení vyrovnávacích a podpůrných opatření

SPC zpracovávají kompletní podklady pro zařazování dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami do odpovídajících typů škol a zařízení, vydávají konkrétní doporučení k zařazení žáka do režimu speciálního vzdělávání a stanovují podmínky, za jakých se může konkrétní žák optimálně vzdělávat. Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v „běžných“ školách, ale i ve školách samostatně zřízených pro tyto žáky se uskutečňuje s pomocí vyrovnávacích a podpůrných opatření, která specifikuje vyhláška 147/2011 Sb., v platném znění.

6.6.1 Podpůrná opatření při vzdělávání žáků se SVP ze strany školy

- speciální metody, formy a postupy realizované nad rámec běžné kompetence vyučujícího,
- speciální, případně alternativní učebnice a učební materiály využívané při vzdělávání žáka,
- didaktické materiály,
- kompenzační pomůcky,
- rehabilitační pomůcky,
- zařazení předmětů speciálněpedagogické péče,
- snížené počty žáků ve třídě, v oddělení, ve studijní skupině,
- podpůrné služby asistenta pedagoga,
- úpravy podle individuálního vzdělávacího plánu,
- poskytování pedagogicko-psychologických služeb.

Podpůrná opatření ze strany poradenského zařízení se realizují formou podpory primární, která je směřována do škol jako přímá podpora směrem k dítěti, žákovi, studentovi, učitelům, a podpory sekundární, směřované do vzdělávání pedagogů (učitelů i asistentů), informovanosti rodičů a rozšiřování sociálních vazeb žáků se SVP (práce se třídou, v níž je zařazen nebo integrován žák se SVP).

6.6.2 Primární podpora

- přímá práce s dítětem, žákem studentem v SPC (edukace a reedukace),
- spolupráce na sestavení IVP a průběžné konzultace přímo na školách (2× za školní rok),
- spolupráce na úpravách učiva a přípravách na hodiny,
- sestavování a výběr speciálních metod využívaných ve výuce,
- příprava, výroba a zapůjčování pomůcek (obrazový materiál, knihy, pracovní listy a sešity, kartičky, pomůcky na globální čtení, výukové počítačové programy, výukové audiokazety, ...),
- konzultace s učiteli,
- konzultace s asistenty pedagoga,
- přímá účast ve vyučování,
- kontakt s vedením škol.

6.6.3 Sekundární podpora

- informativní schůzky ve školách,
- práce se spolužáky začleněného žáka,
- schůzky rodičů žáků se SVP,
- semináře pro učitele,
- metodické vedení asistentů,
- spolupráce s dalšími organizacemi.

6.7 Frekvence diagnostiky a rediagnostiky

Diskutovanou otázkou je, jak často je vhodné nebo nutné provádět u dětí a žáků opakovanou diagnostiku, respektive rediagnostiku. Zásadním východiskem je, že pro potřeby zařazení žáka do vzdělávání, tedy vydání správného rozhodnutí ředitelem školy, je nezbytné doporučení školského poradenského zařízení (v případě žáků se zdravotním postižením obvykle SPC).

Doporučení vyplývající z provedené psychologické nebo speciálněpedagogické diagnostiky **je platné po „dobu určitou“ – odpovídající jejich účelu.** Pokud jde o „**doporučení k zařazení žáků do školy nebo vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením**, potom je doporučení platné „**nejvýše po dobu jednoho roku**“. V obou případech před skončením platnosti doporučení vyrozumí SPC žáka (zákonného zástupce) o **potřebě nové diagnostiky** (vyhl. 116/2011 Sb.).

Z hlediska validity vyšetření není vhodné opakovat vyšetření (zejména stejné diagnostické nástroje) v krátkém časovém odstupu. Diagnostika, případně rediagnostika se zaměřuje cíleně na problém, který je třeba vyřešit. Diagnóza (lat. rozpoznávání) je vlastně odhalováním příčiny, která vyvolává u žáka potřebu podpůrných anebo vyrovnávacích vzdělávacích opatření vzhledem k jeho SpecVP. Ve vztahu k řešené diagnostice dle MKF jde vlastně o diagnostikování úbytku v jednotlivých diagnostikovaných doménách (např. oblast zrakové percepce).

Obecně lze říci, že je vhodné děti a žáky diagnostikovat v těchto indikacích:

- vyšetření před zařazením do optimálního vzdělávacího programu,
- vyšetření při změně vzdělávacího programu,
- vyšetření mezi vzdělávacími stupni (přechod mezi mateřskou školou a základní školou, přechod mezi základní a střední školou, přechod mezi střední a vysokou školou),
- vyšetření v případě potřeby (změna podpůrných a vzdělávacích opatření, v případě problémů při vzdělávání, které bez pomoci školského poradenského zařízení není schopna vyřešit škola nebo zákonní zástupci).

6.8 Edukace a reedukace v SPC

Přínos SPC spočívá především v časné depistázi a diagnostice SVP dětí, žáků a studentů s určitým typem postižení v daném regionu. Nezastupitelnou roli představuje ale i jejich cílená a systematická práce s těmito jedinci a jejich rodinami formou edukace, reedukace, kompenzace. Je třeba zmínit i roli SPC

při vzdělávání žáků s hlubokým mentálním a kombinovaným zdravotním postižením, jimž zabezpečuje speciálněpedagogickou péči a často i speciálněpedagogické vzdělávání, pokud je jim stanoven jiný způsob plnění školní docházky (viz § 42 ŠZ) nebo nemohou docházet do školy z důvodu komplikovaného zdravotního stavu (viz § 50 odst. 3 ŠZ). Pro žáky s těžkým až hlubokým mentálním postižením se v SPC tvoří metodiky práce s využitím různých podpůrných terapií uplatněných v předmětech speciálněpedagogické péče (canisterapie, orofaciální stimulace, podpora pohybového vývoje, muzikoterapie, metody alternativních a augmentativních forem komunikace, dramaterapie aj.).

Některé edukační činnosti může se žákem provádět pouze odborník ze SPC, který dosáhl příslušného specializačního vzdělání (např. instruktor prostorové orientace).

Edukace a reedukace v SPC je jednou ze složek ucelené rehabilitace a patří do oblasti rehabilitace pedagogické, která úzce navazuje na rehabilitaci léčebnou. V praxi jde o záměrné působení pedagogicko-psychologickými prostředky ve smyslu reedukace, která usiluje o obnovu (podporu) pokud možno normálního vývoje osobnosti.

Speciálněpedagogická péče spočívá v dlouhodobé, systematické, terapeutické individuální práci s dítětem, žákem, studentem se SpecVP zaměřené na reedukaci, kompenzaci postižení a speciálněpedagogické činnosti (logopedické, somatopedické, tyflopédické, psychopedické apod.).

Speciálněpedagogická činnost v SPC se organizuje individuálně podle potřeb dítěte, žáka, studenta. Do speciálněpedagogické činnosti v oblasti edukace a reedukace a intervence patří mimo jiné například výuka Braillova písma a prostorová orientace u zrakově postižených, logopedická péče u dětí sluchově či řečově postižených, instruktáže žáků v práci se specifickými kompenzačními pomůckami, rozvoj komunikačních a kognitivních dovedností u těžce mentálně postižených, rozvoj grafomotoriky apod..

Edukace a reedukace v jednotlivých SPC je podmíněna druhem postižení, pro které je SPC zřízeno, potřebami jednotlivých klientů a také kompetencemi jednotlivých pracovníků SPC. Možnosti intervencí jednotlivých SPC pro konkrétní typ postižení jsou vymezeny ve vyhlášce 72/2005 Sb. mezi standardními činnostmi speciálními.

Pro potřeby tohoto katalogu jsou zmíněny alespoň některé z intervencí jednotlivých typů SPC v oblasti edukace a reedukace

Intervence logopedická:

- aplikace logopedických terapeutických a stimulačních postupů,
- aplikace logopedických edukačních a reedukačních postupů,
- instruktáž pro pedagogické pracovníky a zákonné zástupce žáka (nepřímá edukace).

Intervence somatopedická:

- budování a rozvoj komunikativních, lokomočních, manipulačních a dalších dovedností žáků,
- nácvik čtení a psaní (grafomotorika po obsahové a technické stránce, specifické metodiky nácviku psaní a čtení, alternativních metod čtení apod.),
- speciální nácvik práce s počítačem jako prostředkem komunikace a získávání informací,
- logopedická péče (využití speciálních metod, zejména augmentativní a alternativní komunikace, znak do řeči, sociální čtení),
- využití některých specifických forem terapie, jako je např. arteterapie, muzikoterapie.

Intervence SPC pro PAS:

- nácvik funkční komunikace, sociálního chování a zvládnání náročného chování,
- uplatňování metodiky strukturovaného učení,
- domácí program – rozvoj funkční komunikace, sociálních dovedností, pracovních návyků, sebeobsluhy, volnočasových aktivit, eliminace problémového chování, práce s rodinou, sourozenecké vztahy,
- podpůrné skupiny, řešení případných výchovných problémů apod.

Intervence tyflopedická:

- v předškolním věku zaměřená na výcvik smyslů a sebeobslužných návyků,
- výcvik specifických činností u zrakově postiženého žáka a nácvik používání kompenzačních pomůcek,
- ve školním věku výcvik čtení a psaní Braillova písma, trénink samostatného pohybu a prostorové orientace a dalších činností, jež nejsou v běžných osnovách uvedeny,
- obsluha reedukačních a kompenzačních pomůcek pro zrakově postižené, stimulace smyslového vnímání (sluchu, hmatu, zraku, čichu, chuti).

Intervence surdopedická:

- orální komunikace (logopedické techniky: výstavba mluvené řeči od hlásek po věty, náprava výslovnosti, posazení hlasu, rozvoj slovní zásoby, sluchová výchova, rytmizace, dechová cvičení...),
- vizuálně-motorická komunikace (znakový jazyk, zrakový kontakt, jemná a hrubá motorika, mimika obličeje, polohy a postavení rukou, umístění v prostoru, pojmová a slovní zásoba ve znacích, stavba věty),
- nácvik čtení s porozuměním,
- nácvik odezírání,
- kurzy znakového jazyka pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení,
- nácvik používání kompenzačních pomůcek, včetně instruktáže pro zákonné zástupce,
- nácvik činností pro vyšetření audiometrem a příprava na audiometrické vyšetření.

Intervence psychopedická:

- smyslová výchova dětí s mentálním postižením v předškolním věku,
- rozvoj hrubé a jemné motoriky a grafomotoriky, nácvik sebeobsluhy a sociálních vztahů,
- logopedická péče podle potřeby se zaměřením na nápravu, alternativní a augmentativní komunikaci, piktogramy, znak do řeči, komunikační tabulky, sociální čtení a počty,
- netradiční formy výuky žáků s mentálním postižením,
- nácvik prvního čtení a čtení a psaní hůlkového písma, sociálního čtení a počtů,
- využití arteterapie a muzikoterapie.

Intervence v SPC pro kombinovaná zdravotní postižení:

- speciální pedagogové, pokud sami nemají příslušnou kvalifikaci, spolupracují s fyzioterapeuty a dalšími odborníky zajišťujícími podpůrné terapie, které jsou pro rozvoj dětí a žáků s vícečetným postižením velmi přínosné a rozvíjející.

6.9 Administrativa vedená v SPC v souvislosti s klientem

Dokumentace SPC obsahuje organizační řád, vnitřní řád, personální dokumentaci, jednací protokol, plán práce na školní rok, výkaz o týdenní činnosti pracovníků a evidenci pracovních cest.

Centrum vede i spisovou dokumentaci dětí a žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, která musí být v souladu se zákonem č 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, a musí být zabezpečena proti zneužití.

Doporučená forma spisové dokumentace je nastavena tak, aby vyhovovala práci s informacemi a daty s ohledem na platnou legislativní úpravu. Pro tištěnou formu i využití elektronické podoby platí stejná pravidla. Vzhledem ke specifickým potřebám a podmínkám jednotlivých pracovišť je vhodné vypracovat interní předpis. Spisy mají mít přehledné a jasné označení pro snadnou orientaci.

Spisová dokumentace ve vztahu ke klientovi obsahuje zejména:

- žádost o službu SPC a dohodu o poskytovaných službách,
- dotazník (osobní list) s anamnestickými údaji,
- lékařské zprávy (diagnózy, zprávy z vyšetření, ...),
- odborné zprávy z vyšetření v SPC (zpráva z komplexního vyšetření, psychologického, logopedického nebo ze speciálněpedagogické diagnostiky),
- všechny podklady pro vzdělávací opatření (doporučení k zařazení do vzdělávání, k IVP, asistenci pedagoga do třídy, v níž se vzdělává dítě, žák, student se SVP, doporučení ke studiu, závěrečné zkoušce nebo maturitě...),
- záznamy o provedení individuální nebo skupinové péče,
- zprávy z výjezdů do školy nebo rodiny,
- záznamy o spolupráci s pedagogy škol a školských zařízení při zpracování individuálního vzdělávacího plánu (v dokumentaci je založen i IVP),
- záznamy z průběhu péče (záznam o domácí či ambulanci konzultaci, záznamy o vývoji dítěte, záznamy důležitých telefonických konzultací, kopie zaslaných materiálů, použité způsoby práce, záznamy dosažených úspěchů, popis problémů apod.),
- smlouvy o zapůjčení hraček, rehabilitačních nebo kompenzačních pomůcek a odborné literatury.

Do dokumentace jsou vřazeny dokumenty, které SPC poskytl zákonný zástupce, zletilý klient sám nebo je pracovníci získali s jejich souhlasem. Veškerá dokumentace uložená v SPC (písemná, obrazová, audiovizuální nebo elektronická), týkající se konkrétního dítěte, žáka, nebo studenta, je pořizována a vedena se souhlasem zákonných zástupců a u zletilého studenta s jeho souhlasem. Zákonní zástupci musí být informováni o dalším využití dokumentace. V případě, že pracovník SPC chce zveřejnit dokumentaci nebo její části (např. pro studijní účely), musí mít jejich souhlas. Informace obsažené v dokumentaci jsou důvěrné a jsou chráněné před zneužitím způsobem vedení i místem uložení. Zákonný zástupce nebo zletilý klient sám má právo do dokumentace kdykoli nahlédnout. Pokud chce do dokumentace nahlédnout nebo získat z ní informace někdo další, musí mít souhlas klienta nebo jeho zákonných zástupců. Po ukončení služby uchovává SPC dokumentaci po stanovenou dobu a musí být zajištěna ochrana proti jejímu zneužití.

Oprávněným subjektům (například ČŠI) je možno v rámci jejich kompetencí poskytnout relevantní informace obsažené ve spisové složce, s vyloučením možnosti do spisu nahlížet, vyjímat, či dokonce kopírovat materiály.

Literatura

- HANÁK P., Struktura zprávy z vyšetření v speciálně pedagogických centrech, *In Smékal, V., Zapletalová, J., a kol. Zpráva z vyšetření ve škole a školském poradenském zařízení*, Praha: IPPP, 2006. ISBN 80-86856-30-5.
- KUCHARSKÁ, A., a kol. *Obligatorní diagnózy a obligatorní diagnostika ve speciálně pedagogických centrech*. Praha: IPPP ČR, 2007. ISBN 978-80-86856-42-1.
- GAVORA, J., PRUŽINSKÁ, J.: *Poradenský proces*. Praha, Sociologické nakladatelství 1995. ISBN 80-85850-10-9.
- DRYDEN, W. *Poradenství*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-371-0.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-659-8.
- POLÍNEK, M. D. (ed.) *Poradenství pro osoby se specifickými potřebami v zemích Evropské unie. Sborník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1733-2.
- SCHNEIDEROVÁ, A. *Základy poradenství: učební text pro distanční studium*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-523-2.
- ZAPLETALOVÁ, J., Vyšetření ve škole a školském poradenském zařízení, *In Smékal, V., Zapletalová, J., a kol. Zpráva z vyšetření ve škole a školském poradenském zařízení*, Praha: IPPP, 2006. ISBN 80-86856-30-5.
- Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon.
- Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění.
- Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a ŠPZ, v platném znění.

7 Ochrana osobních údajů – práce s důvěrnými osobními údaji

Petr Hanák

Oblast ochrany osobních údajů je v poslední době mimořádně citlivá, a to zejména v souvislosti s únikem těchto dat z různých zdravotnických zařízení následně medializovaných televizními stanicemi. Základní lidské právo na ochranu vlastních osobních údajů se promítá do legislativních předpisů, které stanovují povinnosti zabezpečit ochranu těchto dat před jejich únikem a možným zneužitím.

Na základě ustanovení § 302 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, a zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (není-li dále uvedeno jinak, jsou citace uvedeny ze zákona č. 101/2000 Sb.), vydává každá organizace vnitřní směrnici pro zajištění nakládání a ochrany s osobními a citlivými údaji.

Směrnice je závazná pro všechny zaměstnance SPC a pro další osoby, které jsou k SPC v jiném pracovněprávním vztahu (dohoda o provedení práce, dohoda o pracovní činnosti) nebo jiný právní vztah (smlouva o dílo, nájemní smlouva).

Všichni zaměstnanci, na které se vztahuje tato směrnice, jsou povinni dodržovat při shromažďování, evidenci a zpracování osobních údajů ustanovení výše uvedeného zákona, který mimo jiné stanoví, co se těmito údaji a manipulací s nimi rozumí.

Způsob manipulace s osobními údaji v souladu s ustanovením § 5 zákona určí příslušní vedoucí zaměstnanci, v jejichž působnosti k manipulaci dochází. V případě, že povinnost obstarávat a zpracovávat osobní údaje nevyplývá z obecně závazného právního předpisu (např. ze zákona o zaměstnanosti, ze zákona o účetnictví, ze zákona o sociálním zabezpečení), jsou tyto vedoucí zaměstnanci povinni uzavřít v případě potřeby se zaměstnancem dohodu o souhlasu se zpracováním jeho osobních údajů. Stejně tak zajistí informovanost zaměstnanců podle § 11 zákona. Tato dohoda je vyhotovena při vzniku právního vztahu v písemné podobě a je založena v osobním spisu zaměstnance.

Pokud SPC (škola) uzavře s jiným subjektem smlouvu, která předpokládá zpracování určených osobních údajů zaměstnanců, součástí smluvního ustanovení musí být zásady stanovené v této směrnici. Tato smlouva musí být písemná a obsahovat náležitosti uvedené v § 6 zákona.

Pokud je pro SPC nezbytně nutné zpracovávat i citlivé údaje zaměstnanců ve smyslu § 4 písm. b) zákona, uzavře písemnou dohodu o souhlasu se zpracováním takového údaje se zaměstnancem. V této dohodě se vymezí, o jaký údaj jde, pro jaký účel může být zpracován a případně i časové omezení souhlasu.

Oznamovací povinnost podle § 16 zákona jménem SPC má statutární orgán školy. Vzhledem k tomu, že škola a SPC eviduje pouze údaje o žácích a zaměstnancích, které stanovují zvláštní školské předpisy, nemá oznamovací povinnost vůči Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Oznamovací povinnost nevzniká, provádí-li se zpracování údajů stanovené zvláštním zákonem nebo nutné pro plnění povinností stanovených zvláštním zákonem. Těmito zákony se rozumí především pracovněprávní předpisy a předpisy v oblasti účetnictví.

Na osobní spis zaměstnance, do kterého se uvádějí pouze nezbytné údaje potřebné pro uzavření pracovní smlouvy a k vedení mzdové evidence, se nevztahuje souhlas zaměstnance ani oznamovací povinnost. Zaměstnanec školy zpracovávající personální data je přitom povinen zajistit, aby k personálním datům neměly přístup nepovolané osoby, a je povinen zamezit jejich případnému zneužití.

Likvidací osobních údajů (§ 20 zákona) je po pominutí účelu jejich zpracování pověřen zaměstnanec školy nebo SPC. Souhlas k likvidaci dává na jeho návrh ředitel školy.

Případné stížnosti zaměstnance na porušení povinností SPC při ochraně jeho osobních údajů projedná se zaměstnancem ředitel organizace. Zjistí-li oprávněnost stížnosti, je povinen neprodleně učinit opatření

k nápravě a v případě nutnosti projednat se zaměstnancem i výši peněžité náhrady podle § 21 odst. 2 písm. d) a § 23 zákona.

Pro případné předávání osobních údajů do jiných států (§ 27 zákona) platí povinnosti uvedené v předchozích bodech přiměřeně.

7.1 Základní podmínky zpracování citlivých údajů (§ 9)

Zpracování citlivých údajů u zaměstnanců – tj. zjištění trestní bezúhonnosti – vyplývá ze zákoníku práce, jiné citlivé údaje se nezpracovávají.

Souhlas se zpracováním citlivých údajů je nezbytné mít v těchto dvou případech vedení dokumentace:

- ve spisové dokumentaci žáka v péči SPC,
- v matrice žáka v péči SPC.

Uvedený souhlas je dán písemně ve formuláři Souhlas s poskytnutím osobních dat. V tomto dokumentu je uvedeno i období, na které je souhlas poskytnut. Je prokazatelné, že souhlas platí po celou dobu zpracování citlivých údajů. Je stanoven i účel poskytnutí souhlasu. Organizací je stanovený zodpovědný zaměstnanec SPC a jeho zástupce.

7.2 Základní podmínky zpracování osobních údajů (§ 5)

Souhlas se zpracováním osobních údajů v osobních spisech zaměstnanců je zaměstnancem poskytnut písemně, a to buď přímo v pracovní smlouvě, případně v dodatku k ní. V tomto souhlasu musí být vymezen účel, tj. k jakým osobním údajům je souhlas dáván, a zřetelně vyjádřena doba, pro niž je souhlas poskytnut, tj. po celou dobu zpracování těchto údajů – v době trvání pracovního poměru. Ze strany organizace je určen zodpovědný pracovník.

Souhlas se zpracováním osobních údajů je nezbytné mít v těchto dvou případech vedení dokumentace:

- ve spisové dokumentaci žáka v péči SPC,
- v matrice žáka v péči SPC.

Uvedený souhlas je dán písemně ve formuláři Souhlas s poskytnutím osobních dat. V tomto dokumentu je uvedeno i období, na které je souhlas poskytnut. Je prokazatelné, že souhlas platí po celou dobu zpracování osobních údajů. Je stanoven i účel poskytnutí souhlasu. Organizací je stanovený zodpovědný zaměstnanec SPC a jeho zástupce.

7.3 Základní principy informování subjektu při shromažďování osobních údajů (§ 11)

Zaměstnanci jsou informováni o rozsahu zpracování osobních údajů v osobním spise. O účelu a způsobu jejich zpracování jsou informováni v dodatku k pracovní smlouvě nebo v pracovní smlouvě. Tyto osobní údaje jsou zpřístupněny pouze zpracovateli platů vázaného smlouvou, ekonomce školy a řediteli školy. Pokud zaměstnanec zjistí, že došlo k porušení povinností správcem nebo zpracovatelem, má právo obrátit se na Úřad pro ochranu osobních údajů se sídlem v Praze se žádostí o zajištění opatření k nápravě. Zaměstnanec je podle zákona povinen poskytnout osobní údaje pro jejich další zpracování. Zaměstnanec je informován o možných důsledcích neposkytnutí těchto údajů, možnosti odmítnutí poskytnutí osobních údajů a dobrovolnosti poskytnutí údajů.

Osobní a citlivé údaje žáků jsou zpřístupněny pouze pracovníkům SPC. Pokud zákonný zástupce nebo zletilý žák zjistí, že došlo k porušení povinností správcem nebo zpracovatelem, má právo obrátit se na Úřad pro ochranu osobních údajů se sídlem v Praze se žádostí o zajištění opatření k nápravě. Zástupce nebo zletilý žák je podle zákona povinen poskytnout osobní údaje pro jejich další zpracování. V Žádosti o poskytnutí poradenských služeb, v Souhlasu s poskytnutím osobních dat a v Anamnestickém dotazníku je zákonný zástupce nebo zletilý žák informován o dobrovolnosti poskytnutí údajů, možnosti odmítnutí poskytnutí osobních údajů a možných důsledcích neposkytnutí těchto údajů.

7.4 Základní postupy při likvidaci osobních údajů (§ 20)

Platí základní pravidlo, že osobní údaje může organizace (zde škola, SPC) uchovávat pouze po dobu, kdy je to nezbytné pro naplnění účelu daného právního – zde zaměstnaneckého vztahu (případně vztahu mezi klientem a poradenským zařízením). Osobní spisy zaměstnanců školy likviduje zodpovědný zaměstnanec, jakmile pomine účel, pro který byly osobní údaje zpracovány, nebo na základě žádosti zaměstnance podle § 21. Osobní údaje pro účely archivnictví a uplatňování práv v občanském soudním řízení, trestním řízení a správním řízení se archivují podle archivačního řádu.

Osobní spisy žáka v péči SPC a také údaje v matrice SPC likviduje zodpovědný zaměstnanec, jakmile pomine účel, pro který byly osobní údaje zpracovány, nebo na základě žádosti zákonného zástupce nebo zletilého žáka podle § 21. Osobní údaje pro účely archivnictví a uplatňování práv v občanském soudním řízení, trestním řízení a správním řízení se archivují podle archivačního řádu. Matrika se elektronicky archivuje.

7.5 Základní principy zabezpečení ochrany osobních údajů (§ 13)

Problematika ochrany osobních údajů v současnosti nabývá stále větší význam. Jedná-li se o osobní údaje získané při činnosti v oblasti zdravotního postižení, je ochrana těchto údajů záležitostí každého pracovníka v poradenských zařízeních. V činnosti poradenského zařízení (potažmo školy) je nutno dodržovat základní principy, jejich dodržování má minimalizovat riziko neoprávněného nakládání s osobními údaji. Jedná se o tyto principy:

- a) Osobní spisy zaměstnanců musí být zabezpečeny proti neoprávněnému přístupu i proti zničení, proti neoprávněným přenosům i zneužití.
- b) Spisová dokumentace žáka v péči SPC musí být zabezpečena proti neoprávněnému přístupu i proti zničení, proti neoprávněným přenosům i zneužití.

- c) Údaje v matrice SPC musí být zabezpečeny proti neoprávněnému přístupu i proti zničení, proti neoprávněným přenosům i zneužití.

Organizace nebo zpracovatel je povinen zpracovat a dokumentovat přijatá a provedená technicko-organizační opatření k zajištění ochrany osobních údajů v souladu se zákonem a jinými právními předpisy.

Osoby, které mají bezprostřední přístup k osobním údajům, jsou povinny plnit pokyny pro zpracování a uchování těchto údajů dle Směrnice užívání prostředků ICT. Neoprávněným osobám je zabráněn přístup k osobním údajům a k prostředkům pro jejich zpracování.

Fyzické osoby oprávněné k používání systémů pro automatizovaná zpracování osobních údajů mají přístup pouze k osobním údajům odpovídajícím oprávnění těchto osob, a to na základě zvláštních uživatelských oprávnění, zřízených výlučně pro tyto osoby.

Musí být zajištěno, aby na pracovišti nemohlo dojít k neoprávněnému čtení, vytváření, kopírování, přenosu, úpravě či vymazání záznamů obsahujících osobní údaje. V rámci pracoviště musí být přijata opatření, která umožní určit a ověřit, komu byly osobní údaje předány.

Systémy pro automatizované zpracování osobních údajů používají ve školách a poradenských zařízeních pouze oprávněné osoby. Fyzické osoby oprávněné k používání systémů pro automatizovaná zpracování osobních údajů mají přístup pouze k osobním údajům odpovídajícím oprávnění těchto osob, a to na základě zvláštních uživatelských oprávnění zřízených výlučně pro tyto osoby. Pořizují se elektronické záznamy, které umožní určit a ověřit, kdy, kým a z jakého důvodu byly osobní údaje zaznamenány nebo jinak zpracovány. Je zabráněno neoprávněnému přístupu k datovým nosičům.

Zaměstnanci správce nebo zpracovatele, jiné fyzické osoby, které zpracovávají osobní údaje na základě smlouvy se správcem nebo zpracovatelem, a další osoby, které v rámci plnění zákonem stanovených oprávnění a povinností přicházejí do styku s těmito údaji u správce nebo zpracovatele, jsou povinni zachovávat mlčenlivost o těchto údajích a o bezpečnostních opatřeních, jejichž zveřejnění by ohrozilo zabezpečení osobních údajů.

Povinnost mlčenlivosti trvá i po skončení zaměstnání nebo příslušných prací – viz Pracovní smlouva nebo Dodatek pracovní smlouvy

Konkrétní pokyny k ochraně osobních údajů v SPC:

- a) Osobní spisy zaměstnanců jsou uloženy na stanoveném místě pod zámekem. Přístup k nim má ředitel a pověřená osoba.
- b) Nejméně jednou ročně mají zaměstnanci možnost seznámit se s obsahem svého osobního spisu. Na tuto možnost jsou zaměstnanci upozorněni na provozní poradě, prokazatelnost seznámení je doložena zápisem z porady.
- c) Nejméně jednou ročně je na poradě zařazena problematika ochrany osobních údajů, zejména z hlediska kompetencí pracovníků – které údaje o škole, žácích a zaměstnancích mohou poskytovat.
- d) Zaměstnanci SPC neposkytují osobní údaje zaměstnanců SPC a žáků v evidenci SPC cizím osobám a institucím, ani telefonicky, ani při osobním jednání, pouze na písemnou žádost nebo pokyn ředitele školy nebo v případech ošetřených informovaným souhlasem.
- e) Hodnocení žáků SPC a zaměstnanců SPC, která se odesílají mimo SPC, např. pro potřeby soudního řízení, přijímacího řízení, zpracovávají pracovníci určené ředitelem, nejsou však oprávněni samostatně tato hodnocení poskytovat a odesílat jménem školy.
- f) Každé hodnocení podepisuje statutární orgán školy. U hodnocení lze uvést, kdo je vypracoval. Pokud je však předpoklad, že s hodnocením může být hodnocený seznámen a může mít pro něj nepříznivý

dopad, pak se z důvodu ochrany a osobního bezpečí pisatele neuvádí, kdo hodnocení zpracoval, podepisuje je jen ředitel.

- g) Hodnocení je zpracovááno tak, aby nemohlo být napadnutelné z hlediska věcné správnosti, neuvádí subjektivní pocity, ale jen skutečnosti, které lze prokázat. Použité formulace jsou stručné, věcné, vyjadřují se k tématům, která obsahuje žádost o poskytnutí údajů.
- h) Přestupku se dopustí a pokutou do výše 50 000 Kč bude potrestána osoba, která je ke správci nebo zpracovateli v pracovním nebo jiném obdobném poměru nebo pro něj vykonává činnosti na základě dohody, nebo osoba, která v rámci plnění zákonem uložených oprávnění a povinností přichází do styku s osobními údaji správce nebo zpracovatele, pokud poruší povinnost mlčenlivosti uloženou podle tohoto zákona.
- i) Všichni zaměstnanci organizace jsou povinni zamezit nahodilému a neoprávněnému přístupu k osobním údajům žáků.
- j) Osobní údaje nelze zveřejňovat vyvěšováním, například seznamů klientů SPC objednaných na vyšetření, zveřejňovat na internetových stránkách apod.

7.6 Doporučený text dohody o mlčenlivosti pracovníka SPC

DOHODA O MLČENLIVOSTI

Organizace zastoupená ředitelem

a žák nebo student:

Příjmení a jméno:

Datum a místo narození:

Bydliště:

uzavírají tuto dohodu o mlčenlivosti:

I.

Žák (student) se zavazuje zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, které v souvislosti s výkonem své praxe zjistí, a to v míře, aby nebyl ohrožen princip důvěrnosti a diskrétnosti ve vztahu ke klientům.

Student se zavazuje, že bude zacházet se všemi svěřenými osobními údaji v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Dohoda o mlčenlivosti musí být studentem zachována i po ukončení jeho praxe.

II.

Student se zavazuje zachovávat mlčenlivost také s ohledem na skutečnosti, o nichž se bude hovořit během metodických konzultací a supervizních seminářů mezi jeho účastníky.

III.

Za porušení dohody o mlčenlivosti se považuje sdělení důvěrných informací o klientech třetí osobě, která není pověřena metodickým vedením praxe, nebo není účastníkem konzultace či semináře k praxi, realizovaných s ohledem na potřeby klienta.

IV.

Porušením dohody o mlčenlivosti není sdělení zkušeností a informací na konzultacích a seminářích ani jejich rozbor s vedoucími praxí nebo supervizorem. Porušením dohody o mlčenlivosti rovněž není jednání studenta na úřadech či institucích na popud uživatele služby s jeho informovaným souhlasem.

V dne:

.....

Podpis studenta

.....

Podpis vedoucího praxe

.....

Podpis ředitele organizace

Literatura

- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů; Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon.

8 Etické a profesní zásady práce v SPC

Miloň Potměšil

Nedílnou součástí speciální pedagogiky je oblast poradenství a následné intervence. Hlavním cílem speciálněpedagogického poradenství je podpora inkluzivních tendencí s ohledem na individuální předpoklady a možnosti dětí a žáků s cílem dosažení maximální možné úrovně. Poradenské služby jsou poskytovány v největší míře ve speciálněpedagogických centrech.

Pro kvalitní poradenskou práci je třeba dodržovat následující základní pravidla:

- Každý žák, bez ohledu na druh a míru vady, má právo na respekt a důstojnost jako lidská bytost. Kvalita poradenských služeb nesmí být ovlivněna osobou, charakterem, náboženstvím, věkem, rasou, sexuální orientací, pohlavím dítěte ani sociálně-ekonomickou situací rodiny, ve které žije. Stejně požadavky jsou kladeny na práci se zákonnými zástupci.
- Každý žák má právo na vlastní vývoj s respektováním individuality jeho osobnosti a záměrů zákonných zástupců.
- Každý žák nebo jeho zákonní zástupci mají právo na určení cílových položek výchovy a vzdělávání dle vlastních představ a rozhodnutí.

Speciálněpedagogické poradenství je vedeno etickými zásadami a odpovědným přístupem poradce, které v obecné podobě garantují požadovanou a kontrolovatelnou úroveň. Poradenské aktivity jsou vedeny tak, aby byl zajištěn komplexní rozvoj žáka a nabídky maximálně efektivní podpory. Spektrum cílových položek není pouze ve vzdělávací oblasti, ale také je zaměřen (vždy se souhlasem zákonných zástupců) na všechny složky podílející se na rozvoji osobnosti a procesu socializace.

Jedním ze základních požadavků na poradce v oblasti speciální pedagogiky je důvěrnost při práci s informacemi a daty. Poradce by měl informovat žáka a zákonné zástupce o cílech, postupech, důvodech, použitých technikách a rizicích poradenského procesu. Přizvání dalších odborníků k poradenským aktivitám musí vyhovovat principu interdisciplinarity a zároveň podléhá souhlasu zákonných zástupců žáka. Pro práci s daty v elektronické podobě by měla být stanovena a dodržována specifická pravidla, platná pro konkrétní pracoviště.

Základem speciálněpedagogického poradenského procesu je plánování. Plán poradenských a speciálněpedagogických aktivit by měl vyhovovat požadavkům a možnostem žáků a jejich zákonných zástupců, vlivu prostředí a podmínkám, ve kterých jsou realizovány. Plány by měly podléhat pravidelnému vyhodnocování, které slouží ke konstrukci dalších kroků a následně sestavení plánu.

Pracovníci speciálněpedagogických center by neměli dopustit vznik dvojích rolí, které by mohly poškodit objektivitu při diagnostice nebo realizaci speciálněpedagogických aktivit. Pokud je dualita vztahů nevyhnutelná, je třeba zajistit informovaný souhlas rodičů/zákonných zástupců, dále podmínky pro snížení dopadu negativních efektů a průběh uvádět v dokumentaci.

Doporučení poskytovaná ve speciálněpedagogickém poradenství by měla respektovat vnější i vnitřní podmínky poradenského procesu, ekonomiku provozu a zároveň požadavek na maximální možnou efektivitu poskytovaných služeb. Podstatnou součástí poradenských aktivit je plánování přechodových fází proto, aby nedošlo k přerušení vztahu a následnosti poskytovaných služeb. Zletilý žák nebo jeho zákonní zástupci mají právo ukončit svoji účast v poradenském procesu dle vlastního uvážení.

Hodnocení a interpretace výsledků speciálněpedagogické poradenské práce je její významnou složkou. Je založena na výběru metodik a testů, jejich předepsané administraci a relevantní interpretaci výsledků. Poradce si je vědom svých kompetencí a nepřekračuje jejich rámec. Seznamuje s postupy a způsobem

vyhodnocení žáka a jeho zákonné zástupce jasnou a pochopitelnou formou. U diagnostických postupů nestandardizovaných postupuje tak, aby žáka nepoškodil. Všechny diagnostické postupy a jejich výsledky jsou podloženy záznamy pro zajištění reprodukovatelnosti a případné zjištění míry objektivity. Speciálněpedagogické poradenství je velkou měrou založeno na spolupráci se zákonnými zástupci. Poradce poskytuje služby v takové podobě, která nepoškozuje práva zákonných zástupců. Respektována by měla být specifika konkrétních rodin a požadavky na cílové položky výchovy a vzdělávání žáka. Vztah poradce k zákonným zástupcům je ryze profesionální, informace jsou podávány v relevantní a objektivní podobě s označením míry vlastní odpovědnosti a vymezením hranice odpovědnosti zákonných zástupců.

Poradenský pracovník by měl udržovat funkční profesionální vztahy s kolegy a dalšími pracovišti. Dále by měl využívat možností mezioborové spolupráce k výměně informací a efektivní spolupráci v zájmu klientů. Důležitým požadavkem kladeným na poradenského pracovníka je jeho odborná způsobilost a její prohlubování. Psychohygienické zásady a jejich dodržování jsou další součástí profesních povinností poradce. V současné době se stále více dostává do popředí požadavek znalosti poradenské práce v odlišném kulturním prostředí.

Profesionalita poradce je dána uvědomělým respektováním kompetencí v rámci odborné způsobilosti tak, aby mohl za odvedenou práci převzít plnou odpovědnost. V rámci zvyšování kvalifikace, rozšiřování a prohlubování odborných kompetencí se poradce snaží udržet v aktualizované profesní kondici.

8.1 Desatero zásad přístupu ke klientům a vedení poradenského procesu

1. Přístup ke klientům by měl být veden s respektováním jejich specifických potřeb daných postižením, jazykem, národností a kulturní příslušností a hodnotovou a sexuální orientací tak, aby cílem bylo dosažení co nejvyšší možné úrovně vzdělanosti, rozvoje osobnosti a samostatnosti.
2. Profesionální standard je veden směrem k udržení nejvyšší možné aktuální odborné úrovně poradenských pracovníků, která bude založena na splněných základních kvalifikačních požadavcích a dále na průběžném zvyšování a prohlubování vzdělanostní úrovně. Legitimním požadavkem kladeným na poradenské pracovníky je specializační vzdělávání směrem ke specifickým potřebám cílové skupiny.
3. Cílem poradenského procesu je nabídka maximální podpory efektivní integrace jako vstupního parametru výchovy, vzdělávání i socializace klientů.
4. Směrem k oboru je rozvoj poznání a metodiky práce založen na efektivní spolupráci s ostatními poradenskými pracovišti s respektováním požadavku na poskytování objektivních informací. Aktivní spolupráce s odbornou veřejností v oblasti poskytování informací, zkušeností, kazuistik a všech výsledků se předpokládá tak, aby vedla k odbornému obohacení poradenského terénu a rozvoji poznání nejen v oblasti praxe, ale s dopadem na teorii v podobě požadavků či zpětnovazebních informací. Všechny uvedené požadavky je třeba plnit v souladu s podmínkami vztahujícími se k práci s osobními údaji, daty a informacemi.
5. Neopomenutelnou podmínkou dosažení úspěchu ve speciálněpedagogickém poradenství je spolupráce s rodinami žáků. Respektování rodinných odlišností a individuálních rysů je základním požadavkem a cílem poradenského pracovníka není měnit orientaci a struktury fungování rodiny, ale při jejich zachování nabídnout nejefektivnější postup pro poradenské aktivity. Předpokládá se podpora maximální možné aktivní míry účasti rodiny na rozhodování, směřování, stanovení cílových položek u každého z klientů. V případě nefunkční vlastní rodiny je třeba postupovat stejně při spolupráci s institucemi zajišťujícími náhradní výchovná prostředí.
6. K dosažení úspěchu zejména v oblasti intervence je třeba speciálněpedagogické poradenské aktivity zaměřit na podporu a rozvoj pocitu jistoty a bezpečí klientů a jejich rodin. Cílem v tomto případě by měla být snaha po maximálním možném snížení dopadu vady/postižení na klienta i jeho rodinu.

7. Žádná z nabízených aktivit nebo služeb by neměla ve svém důsledku omezit nebo poškodit klienta a jeho rodinu při rozhodovacím procesu ani při přijetí nebo odmítnutí nabízených služeb. Objektivita informací by měla být základním požadavkem na participaci zákonných zástupců při rozhodování o diagnostických postupech, při stanovení cílů a při stanovení kroků dalšího postupu speciálněpedagogického procesu. Pro naplnění tohoto požadavku by měla být zajištěna maximální nezávislost (autonomie) poradenských pracovišť na zřizovateli a organizačně nadřazených složkách.
8. Aktivity, služby, které budou klientům nebo jejich rodinám nabízeny, nesmí být v rozporu s legislativními podmínkami, běžnými postupy a zásadami dobré praxe.
9. Poradenský pracovník by se měl účastnit aktivně procesu rozvoje poradenského oboru a poznání v dané konkrétní oblasti a dále podporovat odborná setkání vlastním přispěním a spoluprací při tvorbě odborných publikací. Jako součást profesní náplně se předpokládá aktivní účast na šíření osvětových a odborných informací. Z hlediska spolupráce s terénem je třeba zakládat a rozvíjet spolupráci se základními a středními školami v oblasti zvyšování informovanosti a výchovy příštích rodičů. Proces dalšího vzdělávání poradenských pracovníků by měl být doplněn aktivitami v oblasti spolupráce na prohlubování odborné, mezioborové spolupráce.
10. Poradenský pracovník pečuje nejen o vlastní odbornou úroveň, ale také o psychické zdraví. Speciálněpedagogických aktivit se neúčastní pod vlivem látek, které ovlivňují jeho výkonnost a objektivitu. Pokud dojde k situaci, ve které se není schopen orientovat nebo neumí nalézt návrh na řešení, obrací se ke spolupráci s kolegy. Poradenský proces vede tak, aby nevznikla situace se sexuálním podtextem či vedoucí k vytvoření jeho osobní závislosti mezi klientem nebo jeho rodiči/zákonnými zástupci. V případě, že poradenský proces a jeho vedení může být ohroženo střetem zájmů, předá vedení jinému pracovníkovi. Vyhodnocování diagnostických postupů a hodnocení klienta provádí s maximální mírou objektivit a s omezením vlivu sebeprojekce, izolovaných výsledků či nepřesných interpretací.

8.2 Podmínky vedení poradenských aktivit

- Přístupnost – je podpořena informovaným souhlasem rodičů nebo zákonných zástupců, poradenský pracovník by měl informovat klienty o použitých diagnostických nástrojích, jejich specifických formách a dále o výhodách, efektivitě, rizicích a slabých stránkách navrhovaného opatření.
- Pro klienty, rodiče/zákonné zástupce je třeba zajistit přístupnost výsledků diagnostiky a hodnocení v takové formě, která přinese maximální možnou efektivitu vzájemné spolupráce, speciálněpedagogické poradenské a další aktivity by měly být koordinovány tak, aby bylo dosaženo nejvyšší možné efektivit při zapojení jednotlivých účastníků v období diagnostiky i intervence.
- Pro poradenský proces i následnou speciálněpedagogickou intervenci je třeba zajistit transparentní rozdělení rolí poradců, terapeutů a dalších účastníků (včetně klienta dle jeho individuálních dispozic) a zároveň definování jejich odpovědností; poradenské pracoviště by mělo vypracovat systém hodnocení, jeho formální zpracování a metodiku práce se zpětnovazebními informacemi.
- V případě, že klient nebo jeho rodiče/zákonní zástupci mají potřebu znovuobjasnění postupu, rizik či redefinování cílových položek, popřípadě projeví nesouhlas s postupem nebo stanovenými cíli, je jim poradenský pracovník nápomocen řešení situace, případně vysvětlí proces možnosti odvolání.

Veškeré speciálněpedagogické aktivity jsou v oblasti diagnostiky i následné intervence vedeny s ohledem na podmínky a regulace stanovené aktuální legislativou.

9 Doporučení k jednotlivým vzdělávacím opatřením

Eva Čadová

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami ve školách upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění, a vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění. Pro účely vzdělávání definuje dítě, žáka, studenta se zdravotním postižením školský zákon jako dítě, žáka, studenta s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, vadami řeči, souběžným postižením více vadami, autismem a vývojovými poruchami učení nebo chování.

Žáci se SVP mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení.

K jednotlivým vzdělávacím opatřením vydávají SPC doporučení.

9.1 Doporučení k zařazení do formy speciálního vzdělávání

Pro děti, žáky studenty se zdravotním postižením se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Rozhodnutí o přijetí ke vzdělávání a rozhodnutí o zařazení do speciálního vzdělávání jsou dva odlišné právní instituty a odlišná rozhodnutí. Žák musí být primárně přijat k základnímu (předškolnímu...) vzdělávání a posléze zařazen do některé z forem speciálního vzdělávání a optimálního vzdělávacího programu (viz § 3 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění, a § 49 odst. 2 ŠZ). Žák je tudíž přijat k základnímu (předškolnímu...) vzdělávání, které bude probíhat formou: individuální integrace, skupinové integrace, vzděláváním ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením nebo kombinace uvedených forem. Speciální vzdělávání není dalším druhem vzdělávání, je to předškolní, základní, střední nebo vyšší odborné vzdělávání uskutečňované s využitím podpůrných opatření, proto nelze po formální stránce přijímat žáky ke „speciálnímu“ vzdělávání. Zařazení žáka do některé formy speciálního vzdělávání provádí ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žáka, a to na základě doporučení školského poradenského zařízení, které je součástí zprávy z vyšetření a je současně vydáváno i na zvláštním formuláři, který je v příslušné škole založen v dokumentaci žáka.

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením je zajišťováno těmito formami:

- a) individuální integrace – vzdělávání v běžné škole,
- b) skupinová integrace – vzdělávání ve třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole,
- c) zařazení do školy samostatně zřízené pro děti, žáky, studenty se zdravotním postižením,
- d) kombinací výše uvedených forem (třídy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole s režimem výuky žáků pouze v některých předmětech, především v předmětech výchovného charakteru jsou integrováni v běžných třídách; třídy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole s režimem toho vzdělávání pouze některé dny v týdnu, v ostatních dnech integrace v běžných třídách atd.).

9.2 Doporučení k vyjádření míry podpůrných opatření

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření, využívaných při vzdělávání dětí, žáků nebo studentů stejného věku v běžných školách. Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se pro účely vyhlášky č. 73/2005 Sb. rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálněpedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo jiná úprava organizace vzdělávání.

Míra podpůrných opatření se v SPC zatím jednoznačně nespécifikovala. V doporučeních, která bývají součástí zprávy ze speciálněpedagogické diagnostiky, se spíše uvádějí druhy a formy podpory, které je třeba dítěti, žákovi, studentovi se SVP poskytnout.

9.3 Doporučení SPC k zajištění podpůrných služeb asistenta pedagoga

Školská poradenská zařízení, pedagogicko-psychologické poradny, především však speciální pedagogická centra mají při zajišťování podpůrných služeb asistenta pedagoga zásadní význam. Jejich úloha spočívá mimo jiné i v doporučení služby asistenta pedagoga vzhledem ke SpecVP dítěte, žáka nebo studenta se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyjádření školského poradenského zařízení je nezbytné pro ředitele školy ve smyslu ustanovení § 16 odst. 9 a odst. 10 školského zákona 561/2004 Sb. k žádosti o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga do třídy běžné školy, kde je zařazeno dítě, žák nebo student se SpecVP, do třídy školy samostatně zřízené pro děti, žáky, studenty se zdravotním postižením nebo do třídy pro žáky s těžkým zdravotním postižením.

Doporučení školského poradenského zařízení je poskytováno v souladu s § 7 odst. 2 vyhlášky 73/2005 Sb. tak, aby vytvářelo vhodný podklad pro žádost ředitele školy o zřízení funkce asistenta pedagoga. Jedná se především o ustanovení týkající se zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga a doporučení náplně práce asistenta pedagoga. Bez vyjádření školského poradenského zařízení nemůže ředitel školy žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga uplatňovat. Forma podkladů pro zřízení funkce asistenta pedagoga ve školách není legislativně určena. Jedná se o záležitost školských poradenských zařízení, případně jejich zřizovatelů. SPC si tvoří vlastní formuláře nebo využívají interní formuláře k doporučením k integraci, k zařazení dětí, žáků nebo studentů do speciálních škol, k doporučením IVP, k převedení dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením do jiných vzdělávacích programů. V případě, že je pro vzdělávání dítěte, žáka nebo studenta se zdravotním postižením nezbytnou podmínkou přítomnost asistenta pedagoga ve třídě, je tato skutečnost jednoznačně vymezena v doporučení SPC a obsahuje zdůvodnění potřeby zřízení této funkce v konkrétní škole, rozsah činnosti asistenta pedagoga (navrhovaná výše pracovního úvazku asistenta pedagoga, doba jeho uplatnění ve škole a délka trvání pracovního poměru), obsah jeho pracovní činnosti (návrh pracovní náplně) a návrh na další požadované podpůrné služby. V žádném případě by se tedy nemělo jednat o pouze formální určení typu: asistent pedagoga ANO či NE.

9.4 Doporučení ke vzdělávání s podporou IVP

Individuální vzdělávací plán (IVP) vypracovává škola na základě možnosti § 18 školského zákona. Vyžadováno je doporučení školského poradenského zařízení. Obsahová náplň je dána § 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění. V případě, že školské poradenské zařízení doporučí vzdělávání podle upraveného vzdělávacího programu, musí být IVP zpracován pro všechny předměty podle tohoto programu. Pokud zákonný zástupce nesouhlasí s převedením do jiného nebo upraveného vzdělávacího programu, IVP může být zpracován jen pro některé vyučovací předměty dle individuálních potřeb konkrétního dítěte, žáka nebo studenta.

Žák se smyslovým, tělesným postižením, vadami řeči, s vývojovými poruchami učení a/nebo chování, případně zdravotně znevýhodněný žák je vzděláván podle IVP, který vychází ze školního vzdělávacího programu dané školy (ŠVP), zpracovaného podle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Předpokladem je zajištění vhodných podmínek vzdělávání a podpůrných opatření. Podmínky pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením jsou uvedeny v kapitole 8 RVP ZV.

U žáků s mentálním postižením vychází vzdělávací obsah IVP z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV LMP, případně RVP pro ZŠ speciální). Doporučení k výuce podle IVP vydávají SPC jako součást zprávy z vyšetření nebo na samostatném formuláři.

9.5 Doporučení k úpravě přijímacího a závěrečného „řízení“ na střední školy

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami podle § 16 školského zákona 561/2004 Sb., v platném znění, získávají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a zvolené metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem. Škola je povinna vytvořit nezbytné podmínky, které toto vzdělávání umožní. Dále školský zákon určuje, že žák se zdravotním postižením má právo na stanovení vhodných podmínek při vzdělávání, odpovídajících jeho potřebám při přijímání ke vzdělávání i při jeho ukončování.

Při přijímání žáka do středních škol samostatně zřízených pro žáky se SpecVP je doporučení školského poradenského zařízení vyžadováno, ostatní střední školy toto doporučení požadují až v případě integrace žáka se zdravotním postižením a stanovení IVP, pokud je tento při studiu třeba.

Některé střední školy požadují i doporučení k prodloužení studia pro žáky, pro něž je problematické zvládnout obsah vzdělávání v předepsaném termínu s odkazem na § 16 školského zákona, který možnost prodloužení studia pro zdravotně postižené žáky připouští, nejvýše však o dva školní roky.

Pokud to charakter SpecVP žáka vyžaduje, školské poradenské zařízení vypracovává doporučení k uzpůsobení závěrečných zkoušek. Toto doporučení se předává odpovědnému pracovníkovi školy a je ve škole zakládáno.

Pro výše uvedené případy není vypracován samostatný formulář, protože dané uzpůsobení je součástí závěru zprávy z vyšetření, kde je konkretizováno.

Doporučení SPC ke konání státní maturitní zkoušky je nově definováno. Žák požádá školské poradenské zařízení, u něhož je evidován, o vypracování posudku, který konkretizuje uzpůsobení podmínek konání maturitní zkoušky. Výběr školského poradenského zařízení je dán charakterem jeho vzdělávacích potřeb.

Školské poradenské zařízení na základě šetření vypracuje posudek, který obsahuje informace o zařazení žáka do příslušné skupiny a kategorie, specifikace uzpůsobení podmínek konání didaktického testu, písemné práce, ústní části zkoušek, zkoušek praktických (jsou-li tyto součástí maturitní zkoušky), výčet nezbytných kompenzačních pomůcek a specifikaci případné asistence či tlumočnických služeb. Při

tvorbě posudku spolupracuje školské poradenské zařízení se žákem, s vyučujícími, odborným lékařem a dalšími zainteresovanými osobami či institucemi. S posudkem je student seznámen. Formuláře posudku pro certifikované poradenské zařízení vydává pro jednotlivé uzpůsobení potřeb CERMAT.

9.6 Doporučení k odkladu povinné školní docházky

Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře (viz § 37 odst. 1 školského zákona). Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, ve kterém žák dovrší osmi let věku.

Pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok (viz § 37 odst. 3 školského zákona).

Pokud ředitel školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky podle odstavce 1 nebo 3, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte (viz § 37 odst. 4 školského zákona).

10 Doporučené formuláře v činnosti SPC

Pavčina Baslerová, Miloš Kostka, Zuzana Ličeníková

Následující uvedené vzory formulářů jsou vodítkem pro pracovníky SPC a mohou sjednotit používanou administraci týkající se klientů. Uvedené vzory nejsou legislativně závazné. Cílem jejich uspořádání bylo naplnit požadavky stávající i připravované legislativy zajistit soulad s požadavky na procedurální standardy SPC (úkol realizovaný IPPP ČR) záměrem minimalizovat jejich rozsah.

V následující části uvádíme stručný komentář a vzorový formulář těchto dokumentů:

- **Ambulantní kniha** – slouží k evidenci všech poskytovaných služeb v rámci SPC.
- **Protokol** – v jeho úvodní části se objevují údaje o prvním kontaktu souvisejícím se žádostí o službu, včetně identifikace její naléhavosti.
- **Žádost o poskytnutí poradenských služeb** – smlouva s klientem/zákonným zástupcem o předpokládaných službách, které budou v rámci poradenské služby poskytovány, včetně souhlasu o uchování dat.
- **Informovaný souhlas s vyšetřením.**
- **Zpráva z vyšetření.**
- **Doporučení ke vzdělávání žáka s SVP** – je dokumentem uvádějícím konkrétní edukativní opatření.
- **Doporučení k integraci** – je konkrétní informací pro kmenovou školu a zřizovatele, sumarizující opatření, která mají vazbu na zvýšený normativ, kterým je vzdělávání žáka se SVP doprovázeno.
- **IVP dítěte, žáka, studenta s SVP – část zpracovávaná v SPC** – jedná se o ty části IVP žáka, jejichž vyplnění náleží školskému poradenskému pracovišti tak, aby byl kompatibilní s částí, kterou vypracovává příslušná škola žáka, a došlo k naplnění požadavků na IVP vyplývajících z vyhlášky č. 73/2005Sb. § 6 odst. 4.

Jak již bylo zmíněno, uvedené formuláře nejsou závazné. Před jejich používáním doporučujeme jejich znění i formu zkontrolovat se zřizovatelem, aby nedocházelo ke zbytečné duplicitě, protože v současnosti většina zřizovatelů disponuje vlastními formuláři.

10.1 Ambulantní kniha

Ambulantní kniha slouží k evidenci poskytované péče v daném zařízení, pokud není vedena elektronicky (PPP profesional). Obsahuje všechny údaje, které jsou uvedeny v zahajovacím výkazu o činnosti SPC (Z 33-01). Díky možnostem programu Excel tabulka sama počítá položky v jednotlivých sloupcích.

Některá SPC do ambulantní knihy zapisují další údaje, které považují za důležité. Přehled nejčastějších je uveden následovně.

Vzor formuláře 10.1: Ambulantní kniha

Počet pracovníků centra ⁷⁾					
Počet pobytových akcí					
Ostatní odborné činnosti	stáže studentů ⁷⁾				
	projekty pro školy	1			
	projekční, dotazníkové, informační publikační, metod. materiály				
Poradenské činnosti se zák. zástupci	skupinové				
	individuální				
Služby pedagogům					
Depistáže					
Skupinové činnosti s klienty ⁶⁾					
z ř. 0303	jiné individuální činnosti		1		
	konzultace k IVP			1	
	sociálněprávní poradenství	1			
	spec. ped. intervence			1	
	spec. ped. vyšetření	1	1		
	psychologická intervence	1			
v tom	psychologická vyšetření				
	jiná individuální činnost	3	2	2	
	komplexní vyšetření	1			
Individuální činnosti s klienty		4	2	2	
Kniha činností s klienty:	Místo návštěvy	Město, zařízení	Datum	Klient	
					Miloš Kostka Pavčina Baslerová Zuzana Ličenčíková
					SPC Moravská Třebová SPC Moravská Třebová ZŠ Doupov
				21. 4. 2011 30. 5. 2011 3. 6. 2011	
				Klient přítomen	
				A N A	

Vysvětlivky k textu:

Způsob konzultace:
TK – telefonická konzultace
MK – konzultace e-mailem
OK – osobní konzultace
Konzultace s osobou:
ZZ – zákonný zástupce
P – pedagog kmenové školy žáka
OL – odborný lékař
AS – asistent pedagoga či osobní asistent
PP – poradenský pracovník
Druh vyšetření:
KV – komplexní vyšetření
PsV – psychologické vyšetření
SPV – speciálněpedagogické vyšetření
DV – dílčí vyšetření (např. logopedické)
ScV – screeningové vyšetření
Záměr konzultace:
V – vyšetření
P – pomůcky
IPs – intervence psychologická
Ipp – intervence pedagogická
IS – intervence sociální
DP – diagnostický pobyt
VŘ – podklady pro vřazení do školy
MZ – maturitní zkouška
VH – výstupní hodnocení

10.2 Protokol

Jedná se o formulář, který by měl svým obsahem zabezpečit rychlou orientaci v relevantních datech týkajících se komunikace mezi školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem dítěte, zletilým klientem nebo iniciátorem jednání. V případech, kdy spis klienta není veden elektronicky, by měl tvořit jakousi košilku, ze které budou naprosto jasný a přehledný chronologický postup v péči o klienta.

Jeho struktura vychází z informačního systému pro PPP a SPC-PPP4 Professional, ze kterého lze všechna tato data získat.

Vzor formuláře 10.2: Protokol

Žádost inicioval, vztah k dítěti:	
Žádost převzal/forma žádosti:	Dne:
Jméno a příjmení dítěte:	Datum narození:
Bydliště:	
Školské zařízení:	
Popis problému:	
Evidence záznamů o poskytnuté péči (intervence):	
Odborná vyšetření:	
Kontakty <ul style="list-style-type: none">▪ rodiče:▪ škola:▪ ostatní:	

Vysvětlivky k textu:

Záznamy o poskytnuté péči (intervence):

Žádost inicioval, vztah k dítěti:

- zákonný zástupce,
- kmenová škola,
- jiné poradenské zařízení,
- OSPOD, policie, soud,
- další.

Žádost převzal/forma žádosti:

- jméno pracovníka SPC/telefonická žádost,
- e-mail, dopis,
- osobní návštěva.

Popis problému:

stručný popis zakázky zejména s důrazem na závažnost problému, od které by se měla odvíjet doba od přijetí žádosti k prvnímu kontaktu s klientem.

Evidence záznamů o poskytnuté péči (intervence):

nejdůležitější část dokumentu, do které budou chronologicky zaznamenávány všechny kontakty s daným klientem.

Odborná vyšetření:

- psychologická diagnostika,
- speciálněpedagogická diagnostika,
- vyšetření odborných lékařů založená ve spise a podstatná pro péči o klienta.

Kontakty:

- rodiče: kontaktní telefon pro akutní péči,
- škola: kontaktní telefon pro akutní péči se jménem kontaktní osoby,
- ostatní: OSPOD, lékař.

10.3 Žádost o poskytnutí poradenských služeb

Žádost o poskytnutí poradenských služeb není povinným dokumentem. Zařazujeme jej z několika následujících důvodů:

- Představuje smluvní akt mezi SPC a žákem nebo zákonným zástupcem řešícím podstatné záležitosti další spolupráce.
- Představuje dokument zahrnující souhlas s uchováváním osobních údajů.
- Představuje generální souhlas s druhem a typem poskytované péče s výjimkou psychologického a speciálněpedagogického vyšetření (vždy nutný informovaný souhlas s konkrétním vyšetřením).
- Cílem bylo vytvořit formulář, jehož podepsáním dá zákonný zástupce nebo zletilý žák prokazatelně najevo, že si přeje spolupracovat s dotyčným školským poradenským zařízením. Byl seznámen s činností tohoto zařízení, s možností a systémem péče a se způsobem nakládání s informacemi, které pracovníkům školského poradenského zařízení poskytne. Proto je součástí žádosti i odkaz na zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění zákona 227/2000 Sb.

Formulář se skládá z několika částí:

- V úvodní části je zákonný zástupce nebo zletilý klient seznámen s činností poradenského zařízení a základními rysy spolupráce.
- Následují osobní údaje klienta.
- V oddíle „Druh poradenské služby“ je uveden rozsah a povaha následné spolupráce mezi poradenským zařízením a klientem a způsob předávání zpráv z vyšetření i ostatních dokumentů mezi zúčastněnými stranami.
- Poslední část je věnovaná zákonu č. 101/2000 Sb., specifikuje, za jakých podmínek bude poradenské zařízení nakládat s informacemi svěřenými mu zákonným zástupcem nebo zletilým žákem. Dále uvádí možnost a podmínky, za jakých může zákonný zástupce nebo zletilý klient vzít tento souhlas zpět.

Dle charakteristiky konkrétního SPC lze do formuláře dopsat další ustanovení, která zabezpečí doklad o informovanosti zákonného zástupce (zletilého žáka) o příslušných situacích, které mohou během poskytované péče nastat. Pro příklad uvádíme:

- Souhlasím s předáváním informací v rámci týmu odborníků, kteří pracují s IVP dítěte, případně s dalšími edukačními plány.
- Souhlasím s přítomností studenta SŠ, VOŠ, VŠ vykonávajícího odbornou praxi při návštěvách klientů SPC.
- Souhlasím s prezentací potvrzené fotodokumentace, videozáznamů a výrobků dítěte v rámci SPC.

Vzor formuláře 10.3: Žádost o poskytnutí poradenských služeb

Vážení, prosíme Vás o vyplnění tohoto formuláře. Je vypracován v souladu s vyhláškou č. 72/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 16/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Je určen výhradně pro potřeby školského poradenského zařízení (dále jen ŠPZ), tedy PPP a SPC. Osobní a citlivé údaje zde uvedené poskytnete dobrovolně a jste oprávněni je odmítnout poskytnout. Pokud se však takto rozhodnete, nemůže být psychologická nebo speciálněpedagogická služba poskytnuta (viz § 1 odst. 2 vyhlášky č. 72/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 16/2011 Sb.). To může mít za následek nemožnost vytvoření optimálních podmínek pro přiměřené vzdělávání dítěte/žáka, protože pouze ŠPZ je oprávněno doporučovat řediteli školy zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání (viz § 9 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.). Žádné jiné poradenské nebo lékařské zařízení tuto pravomoc nemá. To znamená, že k žákovi bez tohoto doporučení bude přístupováno jako k ostatním žákům bez postižení a bude vzděláván podle standardních vzdělávacích dokumentů školy bez možnosti speciálněpedagogické podpory.

Svým podpisem potvrzujete, že souhlasíte s tím:

- aby spolupráce mezi Vámi a ŠPZ trvala minimálně jeden rok, nejdéle pak do ukončení školního vzdělávání,
- že speciálněpedagogická nebo psychologická služba nebude poskytována, nebude-li docházet k součinnosti ze strany žadatele.

V případě spolupráce Vám bude poskytnuta speciálněpedagogická nebo psychologická služba v souladu se standardy ŠPZ (viz Příloha č. 2 k vyhlášce č. 72/2005 Sb).

V případě, že nesouhlasíte se spoluprací s konkrétním ŠPZ, je možné zvolit jiné. Všechna ŠPZ jsou povinna se řídit zákonem č. 317/2008 (školský zákon), vyhláškou č. 72/2015 Sb. a vyhláškou č. 73/2015 Sb. ve znění platných vyhlášek.

Žádost o poskytnutí poradenských služeb – souhlas se zpracováním a uchováváním osobních údajů

Žádám o poskytnutí poradenských služeb pro mého syna/dceru (dítě, které zastupuji)

Příjmení a jméno:

Datum narození:

Adresa trvalého bydliště:

Druh poradenské služby (zakřížkujte):

- Dlouhodobá péče (např. konzultace k IVP, metodická konzultace ve škole, pozorování ve vyučování, konzultace se sociálním pracovníkem, individuální a skupinové terapie, ...)
- Jednorázové vyšetření
 - Komplexní vyšetření
 - Speciálněpedagogické vyšetření
 - Psychologické vyšetření
 - Jednorázové vyšetření
 - Logopedické vyšetření
 - Sociálněprávní poradenství
 - Speciálněpedagogická nebo psychologická intervence

Souhlasím s vypracováním písemné zprávy z vyšetření pro příslušné pg., případně jiné zařízení.

Zpráva i ostatní dokumenty budou do 30 dnů ode dne ukončení vyšetření

- zaslány zákonným zástupcům/zletilému klientovi,
- předány osobně zákonným zástupcům/ zletilému klientovi.

Zákonný zástupce/zletilý klient

- zajistí předání „Doporučení ke vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami“ příslušnému zařízení (škole) nebo orgánům státní správy. V případě nepředání si je vědom důsledku nemožnosti vytvoření optimálních podmínek pro přiměřené vzdělávání dítěte/žáka. Žák pak bude vzděláván dle standardních vzdělávacích dokumentů školy bez možnosti speciálněpedagogické podpory.

Souhlasím, aby ŠPZ jako zpracovatel a správce zpracovávalo a uchovávalo dle odst. 5 § 5 a ustanovení § 9, § 11, § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění zákona 227/2000 Sb., veškeré mnou poskytnuté údaje a poskytl je v nezbytném rozsahu dalším subjektům, které zajišťují odbornou péči.

- Souhlasím s předáváním informací v rámci týmu lidí, kteří pracují s IVP dítěte, případně s dalšími edu-kačními plány.
- Souhlasím s prezentací mnou potvrzené fotodokumentace, videozáznamů a výrobků vašeho dítěte v rámci našeho SPC.

SPC se zavazuje:

- Přijmout taková opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému přístupu k osobním údajům, jejich změně, k jinému neoprávněnému zpracování nebo zneužití.
- Zpracovávat údaje pouze v rozsahu daném souhlasem.
- Zachovávat mlčenlivost o osobních údajích a bezpečnostních opatřeních. Povinnost mlčenlivosti trvá i po skončení pracovního poměru.
- Poskytnout plné znění **zákona č. 101/2000 Sb.**
- Nakládat s dokumentací v souladu se zákonem č. 101/2001.

Klient nebo jeho zákonný zástupce má kdykoli právo vzít svůj souhlas se zpracováním osobních údajů zpět. Učiní tak písemnou formou (§ 11, § 21 – Ochrana práv subjektu údajů, zákona č. 101/2000 Sb.). Tento krok bude brán jako ukončení spolupráce, protože ŠPZ bez aktuálních informací a součinnosti nemůže dále zabezpečovat své služby.

Byl/a jsem seznámen/a s formulářem a standardy ŠPZ a rozumím jim.

V dne

.....
Podpis zákonného zástupce

.....
Podpis žáka

10.4 Informovaný souhlas

Povinnost informovaného souhlasu ukládá § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Informovaný souhlas je nutným aktem před každým konkrétním vyšetřením klienta. Vztahuje se právě ke konkrétnímu vyšetření a dává základní informace o jeho povaze, průběhu a důsledcích, které z něj vyplývají.

Cílem je zamezení nesrovnalostí v komunikaci se zákonnými zástupci nebo zletilým klientem, ke kterým by mohlo dojít při odborném vyšetření.

Podepisuje jej zákonný zástupce žáka, o jehož legitimnosti by se měl poradenský pracovník předem ubezpečit kontrolou jeho osobních dokladů. Zvláštní pozornost je třeba věnovat způsobilosti k tomuto

úkonu zejména v případě, kdy rodiče klienta jsou rozvedeni, případně nejsou jiným způsobem uspořádány rodinné vztahy mající dopad na určení zákonného zástupce klienta.

V případě zletilého žáka zbaveného způsobilostí k právním úkonům nebo zletilého žáka, jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena se souhlasem jeho opatrovníka, jedná se převážně o žáky s těžšími formami mentálního postižení, jednají pracovníci SPC s tímto opatrovníkem (viz § 27 odst. 2 občanského zákoníku).

V případě zletilosti (způsobilosti k právním úkonům) jej podepisuje klient sám.

Vzor formuláře 10.4: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s vyšetřením konaným dne:

v souladu s vyhláškou č. 72/2005 Sb. v platném znění.

- **Účel vyšetření:** provedení speciálněpedagogického nebo psychologického vyšetření. Po ukončení vyšetření bude vypracována zpráva s doporučením k dalšímu vzdělávání, která bude předána osobně nebo zaslána doporučeně poštou zákonnému zástupci dítěte.
- **Povaha (rozsah) vyšetření:** dítě/žák bude vyšetřeno pracovníkem SPC se zaměřením na konkrétní situaci. Může se jednat o vyšetření rozumových schopností, vnímání, paměti, vnějších projevů, školních znalostí a vědomostí, motoriky, komunikační zralosti a dovednosti. Může jít o logopedické vyšetření úrovně verbálního projevu nebo o jakékoliv jiné vyšetření, které je v kompetenci poradenského zařízení a které je důležité pro řešení situace.
- **Doba trvání vyšetření:** je určena povahou vyšetření, možností práce s dítětem/žákem a podle jeho pracovního tempa. Vzhledem k situaci je možné vyšetření rozložit do několika dnů.
- **Cíl vyšetření:** prevence a řešení výukových a výchovných obtíží; zmírňování důsledků zdravotního postižení, rozvoj osobnosti, schopností, dovedností a zájmů; naplňování vzdělávacích potřeb; vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů integrace žáků se zdravotním postižením; doporučení dalšího vzdělávání atd.
- **Postupy:** dle povahy vyšetření – psychologické testy, konzultace s třídními učiteli a jinými pg. pracovníky, se zákonnými zástupci dítěte/žáka, pozorování aj.
- **Provedení kontrolního vyšetření:** před ukončením platnosti doporučení upozorní poradenské zařízení žáka nebo jeho zákonného zástupce na nutnost kontrolního vyšetření. To je následně prováděno na žádost nebo se souhlasem zákonného zástupce či zletilého klienta dle vyhlášky 72/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- **Alternativy:** konzultace na jiném pracovišti (školském poradenském zařízení).
- **Možné důsledky při neudělení souhlasu s vyšetřením:** při nesouhlasu zákonného zástupce s vyšetřením dítěte/žáka není možné vytvořit optimální podmínky pro jeho přiměřené vzdělávání (např. vytvoření IVP, individuální či skupinová integrace, přítomnost pg. asistenta atd.; ve školských zařízeních pak bude postupováno dle platných předpisů).

Potvrzuji, že v souladu se zněním vyhlášky 72/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. jsem byl/a poučen/a o obsahu a rozsahu služeb SPC a rozumím jim. Jsem si vědom/a rizik vyplývajících z neudělení souhlasu s vyšetřením. Měl/a jsem možnost klást otázky a zvážit podané odpovědi.

Jméno a příjmení zákonného zástupce, vztah:
Adresa trvalého bydliště:

V dne

.....
Podpis žáka

.....
Podpis zákonného zástupce

10.5 Zpráva z vyšetření

Při psaní zprávy je třeba mít na paměti, komu je zpráva určena. Zpráva musí být srozumitelná pro příjemce, který je často laikem v pedagogických a psychologických vědách a zcela legitimně nemusí rozumět odborným termínům. Odborné termíny je vhodné vysvětlit na konkrétních případech.

Vzor formuláře 10.5: Zpráva z vyšetření

Zpráva z vyšetření	
Příjemce zprávy	čj.
Jméno a příjmení žáka:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola:	
Druh vyšetření:	
Iniciátor vyšetření:	
Termín vyšetření:	
Zákonní zástupci byli seznámeni s charakterem vyšetření v SPC, s právy a povinnostmi, které vyplývají z vyšetření.	
Důvod vyšetření:	
Autobiografie klienta:	
Případné závěry předchozích vyšetření:	
Průběh vyšetření:	
Závěry vyšetření:	
Doporučení: viz příloha	
Platnost zprávy z vyšetření:	
Termín kontrolního vyšetření:	
Byl/a jsem seznámen/a se závěry z vyšetření ze dne, s navrhovanými doporučeními i případnými riziky, která z navržených doporučení vyplývají. Uvedeným údajům rozumím a s jeho závěry	
– souhlasím	
– souhlasím s výhradami (viz spisová dokumentace)	
– nesouhlasím	
Zpráva s doporučením byla předána zákonnému zástupci dne:	
Datum	
Podpis zákonného zástupce	
Podpis žáka, studenta	
Podpis pracovníka SPC	

Vysvětlivky ke zprávě z vyšetření:

1. Příjemce zprávy:

- adresa zákonných zástupců (zletilého studenta),
- škola (prostřednictvím zákonných zástupců),
- OSPOD, soud, Policie ČR,
- jiný (prostřednictvím rodičů).

2. Osobní údaje:

Druhy vyšetření: např.:

- vstupní komplexní,
- vstupní psychologické,
- vstupní speciálněpedagogické,
- vstupní dílčí (uvést konkrétně), např. školní zralost,
- další komplexní,
- další psychologické,
- další speciálněpedagogické,
- další dílčí (uvést konkrétně), např. školní zralost.

Iniciátor vyšetření: zákonný zástupce (zletilý klient)

- škola (uvést konkrétně),
- poradenské zařízení vlastní,
- poradenské zařízení jiné (uvést konkrétně),
- OSPPD, soud, Policie ČR,
- jiný (uvést konkrétně).

3. Důvod vyšetření

Popis konkrétní situace vedoucí k žádosti o vyšetření.

4. Autobiografie klienta

Uvést následující údaje:

- zda je klientem daného či jiného poradenského zařízení,
- zda byl již vyšetřen (**neuvádět diagnózu**),
- zda jsou realizována podpůrná opatření či jiná doporučení,
- aktuální stav,
- důležitá data pro realizátora vyšetření (edukační klima, rodinné klima...).

Není vhodné uvádět plošně anamnestická data (např. okolnosti porodu...).

5. Případné závěry předchozích vyšetření

6. Průběh vyšetření

Uvést následující poznatky:

- zda a jak klient navazuje kontakt, stupeň adaptace, spolupráce,
- chápání instrukcí,
- reakce,
- poznatky z pozorování klienta při samotném vyšetření,
- použité diagnostické nástroje,
- vlastní detailní rozbor výsledků diagnostiky, co vyplynulo z jednotlivých úkonů, silné/slabé stránky...

7. Závěry vyšetření

- diagnóza (neuvádět konkrétní výši IQ),
- další závěry.

8. Doporučení

Je vhodné doporučení přikládat jako samostatnou přílohu:

- vyhneme se komplikacím při kontrolách ze strany zřizovatele, ČSI a dalších, týkajících se porušení ochrany osobních dat klienta,
- v případě, že rodič nesouhlasí s předáním zprávy z vyšetření školy, může souhlasit alespoň s předáním konkrétních edukačních opatření obsažených právě v této příloze.

Podrobná podoba tohoto doporučení je uvedena ve formuláři Doporučení ke vzdělávání žáka se SVP.

10.6 Doporučení ke vzdělávání žáka se SVP

Doporučení školského poradenského pracoviště nelze zaměňovat s **Doporučením k integraci a k asistenci určenému pro orgány státní správy (zřizovatele)**.

Doporučení školského poradenského pracoviště obsahuje základní obecné informace o žákovi a celý soubor praktických doporučení platných v systému konkrétní péče o klienta.

Zákonný zástupce nebo zletilý klient má možnost se k doporučení vyjádřit a vznést připomínky. Obsah doporučení by se měl objevit v IVP, osobním plánu nebo v jiných podpůrných opatřeních.

Doporučení poradenského zařízení je uvedeno na samostatném papíře tak, aby dovolovalo nahlédnout orgánům státní správy či ostatním subjektům, které se na péči o dítě podílejí, aniž by došlo k možnosti získání informací v rozporu se zákonem č.101/2000 Sb. Důležité je rovněž to, že v případě, že zákonný zástupce odmítne předat poradenskému zařízení zprávu z vyšetření, existuje šance, že předá alespoň toto doporučení.

Tvoří tak samostatnou přílohu zprávy z vyšetření.

Vzor formuláře 10.6: Doporučení ke vzdělávání žáka se SVP

<p style="text-align: center;">Doporučení ke vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami</p> <p>Jméno a příjmení: Datum narození: Datum vyšetření:</p> <p>Doporučení ke školní práci:</p> <p>Doporučení pro domácí přípravu:</p> <p>Další případná doporučení: Byl/la jsem seznámen/a s doporučeními, rozumím jim</p> <ul style="list-style-type: none">▪ souhlasím s nimi,▪ souhlasím s výhradami (viz osobní spis klienta),▪ nesouhlasím s nimi. <p>Kontakt na SPC: Poradenský pracovník: Způsob komunikace:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ konzultační hodiny:▪ telefon:▪ e-mail:▪ pošta: <p>Děkujeme za spolupráci Datum a místo předání:</p> <p>Podpis zákonného zástupce</p> <p>Podpis žáka, studenta.....</p> <p>Podpis pracovníka zařízení</p>
--

10.7 Doporučení k integraci pro zřizovatele školy

Tento formulář slouží pro komunikaci školského poradenského zařízení, kmenové školy a zřizovatele. Uvádíme jej jako příklad, který má upozornit na fakt, že je dobré vytvořit tiskopis, který bude pouze stručným přehledem charakteristiky vzdělávacích potřeb klienta, plně dostačující potřebám zřizovatele pro určení finančního zabezpečení žáka při vzdělávání.

V části „**Osobní údaje**“ jsou uvedena jen ta nejpodstatnější data pro identifikaci dítěte.

V části „**Druh zdravotního postižení**“ jsou uvedeny formulace identické s klasifikací v zahajovacích výkazech, a jsou tedy v souladu s vyhláškou č. 492/2005 Sb., o krajských normativních (pracovník SPC daný typ postižení zvýrazní tučným písmem, případně zvýrazní ještě podtržením).

Třetí část formuláře je zaměřena na popis těch oblastí výchovy a vzdělání žáka, které vyžadují podpůrná opatření a ke kterým se váže navýšení finančního normativu.

Část „**Doporučení speciálního vzdělávání žáka se zdravotním postižením**“ jasně deklaruje způsob zaškolení a typ vzdělávací cesty žáka.

Poslední tabulková část specifikuje nejčastější podpůrná opatření a stanovuje jejich míru.

Doporučuji chronologické řazení:

- individuální vzdělávací plán,
- případný úvazek asistenta pedagoga,
- kompenzační a rehabilitační pomůcky,
- jiné.

Způsob administrace uvedeného dokumentu:

1. Formulář vyplní a potvrdí svým podpisem pracovník SPC.
2. Předá jej řediteli školy, kterému slouží jako podklad pro údaje uváděné ve statistickém výkaznictví.
3. V dokumentaci školy i SPC je formulář dokumentem přístupný kontrolním orgánům bez porušení zákona na ochranu osobních údajů.

Toto doporučení nelze zaměňovat s doporučením poradenského pracoviště, které je svým obsahem a formou zaměřeno na konkrétní práci s klientem.

Vzor formuláře 10.7: Doporučení k integraci pro ředitele školy

Jméno a příjmení dítěte	Datum narození	Škola	Třída/ročník
Druh zdravotního postižení:			
1. Mentální: lehké – středně těžké – těžké	6. S více vadami		
2. Sluchové – těžké sluchové	– z toho hluchoslepé		
3. Zrakové – těžké zrakové	7. Vývojové poruchy učení		
4. S vadami řeči – těžké vady řeči	8. Vývojové poruchy chování		
5. Tělesné – těžké tělesné	9. Autismus		
Motorické projevy, komunikační schopnosti, projevy chování, sebeobsluha:			
Doporučení speciálního vzdělávání žáka se zdravotním postižením:			
a) formou individuální integrace			
b) formou skupinové integrace v běžné MŠ, ZŠ, SŠ			
c) formou skupinové integrace ve speciální MŠ, ZŠ, SŠ			
d) ve škole samostatně zřízené pro žáky se ZP			
e) kombinace forem			
Zabezpečení nezbytných podmínek při vzdělávání:			
Asistent pedagoga – návrh počtu hodin/týden, obsahu činností:	Individuální vzdělávací plán: ANO – NE		
Kompenzační, rehabilitační pomůcky:	Další podpůrná opatření:		
Doporučení vydal (pracovník PPP, SPC):	Datum:		
Platnost do (měsíc/rok):			

10.8 IVP dítěte, žáka, studenta se SVP – část zpracovávaná v SPC

Uvedený formulář je souhrnem informací, který do IVP dle ustanovení § 6 odst. 4 vyhlášky č. 73/2005 Sb. v platném znění. Náleží k vyplnění pracovníkům SPC. Jedná se o ustanovení pod písmeny:

- a) údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálněpedagogické nebo psychologické péče žákovi, včetně zdůvodnění,
- c) vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem, její rozsah,
- d) seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,
- e) jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,
- g) závěry speciálněpedagogických, popřípadě psychologických vyšetření.

Údaje z písmene b) (konkrétní vzdělávací plán žáka) vycházejí ze ŠVP konkrétní školy a zpracovávají jej pedagogové příslušné školy.

Finanční nároky spojené s realizací IVP uvedené pod písmenem f) konkretizuje ředitel dané školy.

Oba výše uvedené body jsou zpravidla s pracovníky SPC konzultovány, jejich zpracování je však v kompetenci dané školy, která je za jejich zpracování do IVP odpovědná.

IVP je vypracováváno na základě písemné žádosti zákonného zástupce a je součástí pedagogické dokumentace žáka.

Vzor formuláře 10.8: IVP dítěte, žáka, studenta se speciálními vzdělávacími potřebami – část zpracovávaná v SPC

Jméno a příjmení dítěte	Datum narození	Škola	Třída/ročník
Závěry školského poradenského pracoviště			
Doporučení speciálního vzdělávání žáka se zdravotním postižením:			
forma			
a) individuální integrace			
b) skupinové integrace			
Asistent pedagoga – zdůvodnění			Počet hodin/týden
Další pedagogický pracovník – zdůvodnění			Počet hodin/týden
Kompenzační, rehabilitační pomůcky:		Další podpůrná opatření:	
Kontrola IVP	1. pololetí:	2. pololetí:	
Doporučení vydal (pracovník PPP, SPC):			
Jméno		podpis	
Platnost do (měsíc/rok): Datum:			

11 Přehled SPC ČR

Pavčina Baslerová, Jan Michalík

V ČR působí v současnosti cca 120 SPC. Jsou zřizována převážně krajskými úřady (cca 85 %) a dále existují centra zřízená MŠMT (centra při školách zřizovaných MŠMT) a centra zřízená soukromými subjekty.

Z tohoto důvodu není ve veřejné správě dostupný úplný a přehledný výčet jednotlivých SPC s uvedením potřebných kontaktů. Pro potřeby tohoto Katalogu zajistila Asociace pracovníků SPC vypracování pracovního seznamu s uvedením přehledu jednotlivých SPC a potřebných kontaktů. V tištěné verzi Katalogu uvádíme jen přehled sídel a zaměření příslušného SPC. V elektronické verzi je možno průběžně sledovat potřebné údaje na webových stránkách:

a) www.spc.upol.cz

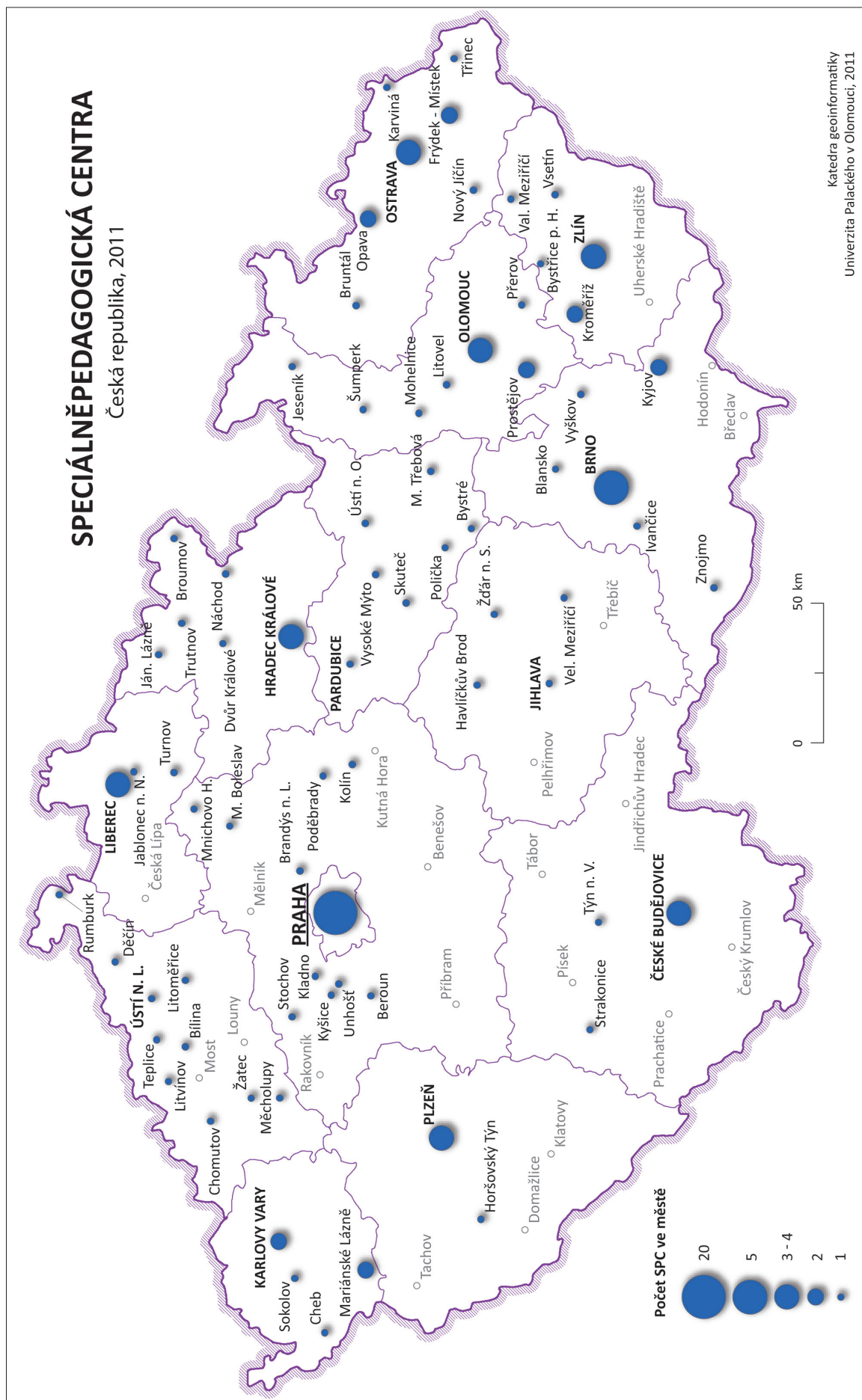
(webový portál projektu „Inovace činnosti SPC při posuzování SVP dětí a žáků se zdravotním postižením),

b) www.apspc.cz

(webové stránky Asociace pracovníků SPC ČR).

Poslední verze adresáře SPC byla aktualizována k 7. 11. 2010. Adresář je členěn podle jednotlivých krajů a obsahuje základní údaje daného SPC – název, adresa, telefonické a e-mailové spojení, včetně stručné charakteristiky poskytovaných služeb a odkazů na kontaktní osoby. Každému kraji náleží vždy jeden list uvedeného souboru. Předpokládá se aktualizace seznamu kontaktů vždy v říjnu daného roku.

11.1 Přehled SPC v roce 2011

12 Kontakty na spolupracující instituce na národní úrovni

Miloň Potměšil

- Vládní výbor pro zdravotně postižené občany
Úřad vlády ČR
nábřeží Edvarda Beneše 128/4
118 00 Praha-Malá Strana
www.vlada.cz
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, školské poradenské zařízení a zařízení pro DVPP, Novoborská 372, 190 00 Praha 9
www.ippp.cz, telefon: 283 881 250
- Česká školní inspekce, Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5
www.csicr.cz, telefon: 251 023 127
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Karmelitská 7, 118 12 Praha 1
www.msmt.cz, telefon: 234 811 111
- Ústav pro informace ve vzdělávání Senovážné náměstí 26, 110 06 Praha 1
www.uiv.cz, telefon: 420 224 398 449
- Asociace náhradní výchovy, VÚM Střílky, Zámecká 107, 768 04
www.anv.skolniweb.cz, telefon: 602 747 437
- Asociace pracovníků SPC, Novoměstská 21, 621 00 Brno
www.apspc.cz
- Asociace speciálních pedagogů ČR, ZŠP a PrŠ Vinohradská 54, 120 00 Praha
www.aspcr.cz, telefon: 224 256 954
- Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v ČR, o. s. Asociace RPZPD v ČR, o. s. Karlínské náměstí 12, 186 00 Praha 8
www.arpzpd.cz, telefon: +420 224 817 438
- Asociace pracovníků Pedagogicko-psychologických poraden, o. s., Sukova třída 1260, 530 02 Pardubice
www.apppp.cz
- Asociace školní psychologie SR a ČR
www.school-psychology.cz, telefon: 283 881 250
- Unie psychologických asociací ČR, Kladenská 8, 160 00 Praha 6
www.upacr.cz
- Asociace pracovníků v rané péči, Klimentská 2, 110 00 Praha 1
www.asociace-ranapece.unas.cz, telefon: 224 826 858
- Asociace pracovníků středisek výchovné péče, sídlem asociace je: SVP HELP ME, Bořetická 2, 629 00 Brno-Vinohrady
<http://www.svphelpme.cz/files/stanovy.pdf>
- Společnost sociální pediatrie České lékařské společnosti J. E. Purkyně, Ústav sociální medicíny a veřejného zdravotnictví 1. LF UK Praha, Karlovo nám. 40, 128 00 Praha 2
www.lf1.cuni.cz/~fschn, telefon: 224 963 268
- Česká pediatrická společnost J. E. Purkyně, Sokolská 31, 120 26 Praha 2
www.cpsjep.cz, telefon: 224 266 201–4
- Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, Partyzánská 1/7, 170 00 Praha 7
www.nrzp.cz, telefon: 266 753 421

Závěr

V úvodu byla předkládaná publikace označena jako „praktický rádce“ poradenského pracovníka SPC při jeho činnosti zaměřené na správnou diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb. Jak bylo uvedeno, tato první část *Katalogu* je společná pro všechna SPC a klade si za cíl přinést praktické informace, které usnadní, snad i zpřehlední a v každém případě přispějí ke standardizaci činnosti speciálněpedagogických center v České republice.

Jejich činnost a činnost jejich pracovníků je velmi záslužná a potřebná. Bez odborně správné a fakticky přesné diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb není možno (trvale a dlouhodobě) zajišťovat jejich naplnění v příslušné škole.

První část *Katalogu* je věnována popisu procedurálních aspektů průběhu speciálněpedagogického poradenství a diagnostiky, vztahům subjektů tohoto poradenství. Vychází z platné právní úpravy dané zejména školským zákonem a vyhláškami Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Autorům je známo, že právě na jaře 2011 se připravují úpravy dvou rozhodujících vyhlášek tohoto úřadu ve vztahu k žákům se zdravotním postižením. A to vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poradenských službách, a vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Autoři *Katalogu* jsou dostatečně seznámeni s jednotlivými variantami úprav a návrhů. V případě jejich přijetí budou změny aktuálně zapracovány do textu této části *Katalogu*.

Příloha: Návrh Etického kodexu pracovníků SPC ČR

Etický kodex poradenských pracovníků v SPC

Úvod

Smyslem kodexu je vymezit etická pravidla pro poradenské pracovníky ve speciálněpedagogických centrech. Etický kodex obsahuje obecně uznávaná a jednotná pravidla, která slouží potřebám dané profese, pracovníkům, klientům, pedagogům, kteří připravují studenty na výkon této profese, i pracovníkům spolupracujících úřadů a institucí.

Obecná ustanovení

Poradenská pracovníci ve speciálněpedagogickém centru – speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci – ve své činnosti respektují ustanovení mezinárodních úmluv upravujících práva a svobody občanů a vycházejí a respektují ustanovení zákonů ČR. Respektují jedinečnost každého člověka, klienta či jeho zákonného zástupce, a to bez ohledu na jeho původ etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení.

Poskytují služby psychologické, pedagogické, sociální, přičemž nepřekračují své odborné kompetence a neustále zvyšují v rámci celoživotního učení své odborné schopnosti. Udržují nejvyšší standard profesionální kompetence a etiky chování.

Profesionální normy

Omezení vyplývající z profese

- a) Poradenský pracovník poskytuje pouze ty služby, které spadají do oblasti jeho odborné kompetence. Svě vzdělání, kvalifikaci, kompetence a zkušenosti nezkrusuje.
- b) Poradenský pracovník si je vědom omezení, která patří k jeho profesi, a v případě potřeby spolupracuje s odborníky jiných profesí.

Profesionální odpovědnost

- a) Poradenský pracovník se seznamuje s cíli a principy fungování školského systému a institucí, v jejichž rámci působí, aby mohl svou práci vykonávat efektivně.
- b) Pokud pracuje s rodinami, snaží se seznámit s postoji a hodnotami, jimiž se tyto rodiny řídí, aby jim mohl pomáhat co nejúčinněji.
- c) Orientuje se v aktuální školské a další potřebné legislativě v jejím platném znění.
- d) Poradenský pracovník se nepodílí na činnostech, při nichž jakýmkoli způsobem dochází k diskriminaci, ať už z důvodu rasové příslušnosti, postižení klienta, jeho věku, pohlaví, sexuální orientace, sociální nebo třídní příslušnosti, národnosti, náboženského vyznání.
- e) Citlivě vnímá kulturní rozdíly a jim přizpůsobuje přístupy v poskytování svých služeb klientům v multikulturním prostředí.
- f) Poskytuje své služby dětem, žákům a studentům se souhlasem jejich zákonných zástupců, popřípadě se souhlasem zletilého klienta. Tento souhlas nemusí být získán předem v případě, že nastane situace, kdy jednání dítěte, žáka či studenta nebo jeho stav může být nebezpečný pro něho samotného nebo pro jiné osoby.

Důvěrnost informací

Dodržuje důvěrnost informací ve smyslu získání, poskytnutí a uchování informací, které jsou vázány zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Odborný růst

- a) Poradenský pracovník si uvědomuje potřebu neustále se vzdělávat a průběžně se účastní akcí celoživotního vzdělávání.
- b) Pokud pracuje na problematice, která přesahuje jeho kompetence, využívá týmovou spolupráci.
- c) Udržuje si přehled o nejnovějších vědeckých a odborných poznatcích své disciplíny i příbuzných disciplín.

Výkon profese (profesionální praxe)

Profesionální vztahy

a) Žáci

- Poradenský pracovník považuje za prvořadou a klíčovou záležitost zájmy žáků, které má v péči.
- Zajišťuje, aby žáci chápali podstatu a cíl vyšetření či intervence v co nejvyšší míře (s ohledem na mentální úroveň a schopnosti klientů).

b) Zákonní zástupci

- Poradenský pracovník sděluje a vysvětluje zákonným zástupcům podstatu každého vyšetření nebo profesionální intervence, které se týkají jejich dítěte.
- Sděluje srozumitelně zákonným zástupcům výsledky každého vyšetření, konzultace nebo jiných služeb poskytnutých jejich dítěti.
- Projednává se zákonnými zástupci doporučenou míru podpůrných opatření pro jejich dítě a optimalizaci jeho rozvoje, včetně alternativních postupů. Respektuje přitom výchovný styl a kompetence zákonných zástupců, pokud tyto nejsou v rozporu s platnou legislativou.
- V případě rozporu zájmů mezi žákem a jeho zákonnými zástupci postupuje poradenský pracovník s ohledem na ochranu zájmů a zdraví klienta.

c) Vedení škol, výchovní poradci, učitelé a další pedagogové

- Poradenský pracovník se snaží navázat a udržet pracovní vztahy s pedagogy a zaměstnanci škol a školských zařízení, se kterými v rámci péče poradenského zařízení o klienta spolupracuje na odborné úrovni s ohledem na zájmy klienta a v souladu s platnou legislativou.

d) Vztahy k odborníkům jiných profesí

- Poradenský pracovník se snaží navázat a udržet pracovní vztahy s odborníky příbuzných profesí, které jsou otevřeny spolupráci s poradenským pracovištěm v souladu se zájmy klienta v péči poradenského pracoviště, jeho zákonných zástupců. V souladu s platnou legislativou k nim přistupuje s respektem a ochotou ke spolupráci.
- Vyhotovuje kvalifikované závěry z vyšetření, které slouží potřebám klienta, jeho zákonným zástupcům a dalším odborníkům.

Vyšetření

- Poradenský pracovník ručí za to, že se testy a jiné diagnostické nástroje nedostanou do rukou nepovolaných osob (budou respektována legální omezení), aby byla zachována validita testů.
- Pro zajištění validity výsledků administrují poradenští pracovníci testy v souladu s instrukcemi vydavatele testu.
- Poradenský pracovník interpretuje výsledky testu s ohledem na přiměřenost použitých norem či jiných vhodně stanovených kritérií, jakož i koeficientů reliability a validity zjištěných pro ty účely, pro něž se dané testy používají.
- Pokud byla validita testu vzhledem ke konkrétnímu žákovi zpochybněna nebo pokud bylo administrování testu pozměněno, musí být tyto skutečnosti uvedeny ve zprávě o vyšetření spolu s adekvátní interpretací, které faktory mohly ovlivnit výsledky.
- Poradenský pracovník o výsledcích vyšetření žáka plně a srozumitelně informuje zákonné zástupce, případně zletilého žáka.
- Poradenský pracovník zodpovídá za volbu technik a způsob jejich použití k vyšetření žáka a je schopen jejich použití obhájit.
- Poradenský pracovník nesmí podporovat používání psychodiagnostických metod osobami bez odpovídajícího vzdělání nebo jiným způsobem nekvalifikovanými.

Výzkum

Všeobecná ustanovení

- Při provádění výzkumů dodržuje poradenský pracovník nejvyšší standard etických principů.
- Poradenský pracovník nedovolí třetí osobě vnášet do výzkumů žádné kulturní, rasové, sociální, třídní nebo etnické předpojatosti.
- Má-li se žák stát subjektem výzkumu, musí tomu předcházet informovaný souhlas zákonných zástupců nebo zletilého žáka.
- Poradenský pracovník respektuje právo zákonných zástupců nedovolit svému dítěti účastnit se výzkumu nebo jeho účast ve výzkumu kdykoli ukončit. V případě zletilého žáka je poradenský pracovník povinen respektovat právo na ukončení účasti ve výzkumu, kdykoliv se tak klient rozhodne.
- Poradenský pracovník srozumitelně a v plném rozsahu informuje žáky i jejich zákonné zástupce a zletilé žáky o podstatě a cílech výzkumu.
- Poradenský pracovník je garantem skutečnosti, že děti, žáci a studenti účastníci se výzkumu neutrpí žádnou fyzickou nebo psychickou újmu způsobenou postupy a metodami použitými ve výzkumu.
- Poradenský pracovník zodpovídá za exaktnost publikovaných výsledků a za uvedení limitů plynoucích z prezentovaných údajů.

Seznam používaných zkratk

MŠ	mateřská škola
ZŠ	základní škola
SŠ	střední škola
PAS	poruchy autistického spektra
OŠD	odklad školní docházky
MKF	Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disabilit a zdraví
MR	mentální retardace
OŠ KÚ	odbor školství krajského úřadu
SPC	speciálněpedagogické centrum
ŠZ	školský zákon
APSPC	asociace pracovníků speciálněpedagogických center
SpecVP	speciální vzdělávací potřeby
OOÚ	ochrana osobních údajů
IS	informovaný souhlas
OSPOD	oddělení sociálněprávní ochrany dětí
ÚIV	ústav pro informace ve vzdělávání
MŠMT	ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ŠPZ	školské poradenské zařízení
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
IVP	individuální vzdělávací plán
ŠVP	školský vzdělávací program
RVP ZV	rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP ZV LMP	rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou pro žáky s lehkým mentálním postižením

Publikace z produkce UP je možno zakoupit prostřednictvím e-shopu na adrese www.e-shop.upol.cz

doc. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
PaedDr. Pavlína Baslerová
PaedDr. Petr Hanák, Ph.D.
a kolektiv

Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb
Část I.
(hmotněprávní a procedurální standardy, dokumenty a vybrané vzory v činnosti SPC)

Určeno pracovníkům SPC ČR
Publikace je zpracována podle právního stavu k 1. 10. 2011

Výkonný redaktor doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.
Odpovědná redaktorka Mgr. Lucie Loutocká
Technická redaktorka RNDr. Anna Petříková
Návrh obálky Jiří Jurečka

Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
www.upol.cz/vup
e-mail: vup@upol.cz

Olomouc 2012

1. vydání

Ediční řada – Ostatní
čZ 2012/166

ISBN 978-80-244-3050-8

NEPRODEJNÁ PUBLIKACE

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Inovace činnosti SPC při posuzování speciálních vzdělávacích potřeb, reg. č.: CZ.1.07/1.2.00/14.0020

9 788024 430508